

PHILOGIA



Naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu
Broj 12 • 2014. • godina XII • Beograd
ISSN 1451-5342

ISSN 1451-5342
eISSN 1820-5682

PHILOLOGIA

Naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu
broj 12 • 2014. • godina XII • Beograd

Izdavač • Published by
PHILOLOGIA

Kontakt adresa uredništva:
Knez Mihailova 40, 11000 Beograd, Srbija
www.philologia.org.rs
Email: philologia.journal@gmail.com

© Philologia, 2014.

Glavni i odgovorni urednik • Editor-in-chief

Prof. dr Biljana Čubrović
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Urednik za Nauku o književnosti • Editor

Dr Mirjana Daničić
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Pomoćnik urednika • Editor's Assistant

Aleksandra Vukotić
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Lektor za srpski jezik • Serbian proofreading

Doc. dr Bojana Milosavljević
Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu

SADRŽAJ

vii

Uvodna reč

ix

A Word from the Editorial

NAUKA O JEZIKU

1

Maja M. Žarković

Morfološka struktura izvedenih atributivnih imenica i semantički odnosi sa upravnom riječju imeničke sintagme u savremenom engleskom jeziku

13

Joanna Kic-Drgas

Subject Content Knowledge Transfer

23

Jasna Kapelan

Teaching Translation of English-Serbian False Friends to Primary-School Pupils – A New Approach

37

Aleksandar Stojkanović

Analiza revitalizacije hebrejskog jezika – novi jezik u obećanoj zemlji

51

Gordana Janjušević Leković

Strani jezici i sumatraizam Miloša Crnjanskog

NAUKA O KNJIŽEVNOSTI

65

Marina Gogoleva

Ruslan Anisimov

On the Writings in Yakut Olonkho Heroic Epic

75

Golbarg Khorsand

Gendered Masculinity: An Analysis of Corso's *Marriage*

PRIKAZI

85

Andrej Bjelaković

Alan Cruttenden (ed.), *Gimson's Pronunciation of English*, 8th edition, London and New York: Routledge, 2014, pp. xxvi + 381.

90

Daniela Božić

Biljana Čubrović, *Profiling English Phonetics*. Beograd: Philologia, 2014, pp. 89.

93

Natalija Panić Cerovski

Miloš D. Đurić, *English for Electrical Engineering (Modules 1 and 2)*. Belgrade: Faculty of Electrical Engineering and Academic Mind, 2014, pp. 223.

96

Miloš D. Đurić

Milica Spremić, *Politika, subverzija, moć: novoistorijska tumačenja Šekspirovih velikih tragedija*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2011, str. 124.

Izdavački savet • Advisory Council

Recenzenti • Reviewers

Prof. dr Boris Hlebec, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Prof. dr Biljana Mišić Ilić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Prof. dr Tvrtko Prčić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Prof. dr Radojka Vukčević, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Prof. dr Mirjana Mišković Luković, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu

Prof. dr Jelena Vujić, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Doc. dr Radmila Bodrič, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Doc. dr Gordana Petričić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Doc. dr Nenad Tomović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Doc. dr Ivana Vučina Simović, Filološki-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu

Međunarodni uređivački odbor • International Reviewing Board

Dr Gabi Abramac, Zagreb, Hrvatska

Prof. Renata Fox, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Prof. Goran Radonjić, Filozofski fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore

Prof. Simon Župan, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenia

■ UVODNA REČ

Čini nam veliko zadovoljstvo da vam predstavimo dvanaesti broj naučno-stručnog časopisa *Philologia*. I u ovom broju, Redakcija nastavlja da neguje naučno-istraživački i teorijski rad u humanističkim naukama, prvenstveno lingvistici i nauci o književnosti. Ova sveska donosi pet radova iz nauke o jeziku i dva rada u rubrici Nauka o književnosti. Pored radova koji se bave anglističkom i slavističkom filologijom, u ovom tomu osvajamo nove prostore, lingvističke i književne, u geografskom, ali i naučnom smislu: s ponosom vam predstavljamo analizu revitalizacije hebrejskog jezika, kao i kritički pregled i analizu jakutskih herojskih epova (olonko) koji će zagolicati radoznalost svakog književnog teoretičara i istraživača.

U rubrici Prikazi, predstavljamo četiri novije akademske publikacije koje bi mogle biti zanimljive svima koji prate lingvističke trendove i žele da obogate kućnu biblioteku savremenom stručnom literaturom.

U pripremi ovog broja, pored stalnih članova Redakcije, učestvovao je veliki broj domaćih i stranih recenzenata kojima dugujemo neizrecivu zahvalnost na strpljivom ocenjivanju radova. Značaj njihove uloge razume se tek kada se ima u vidu činjenica da samo trećina radova koje Redakcija primi prođe kroz sitan filter recenzentskog čitanja. Redakcija časopisa uz pomoć recenzentskog tima ne odustaje od strogih kriterijuma selekcije radova koji su zasnovani na modernim pristupima proučavanju jezika i književnosti, jer samo tako možemo da utičemo na kvalitet naučnog rada.

Redakcija, takođe, želi da izrazi zahvalnost kolegama koji su poslali radove, jer da nije njihovog poverenja u rad Redakcije i recenzenata, časopis bi izgledao bitno drugačije. Kako časopis *Philologia* sada izlazi u elektronskom obliku, podsećamo vas na kojoj adresi možete naći sve prethodne brojeve: www.philologia.org.rs.

■ A WORD FROM THE EDITORIAL

Philologia is a peer-reviewed academic journal whose primary objective is to promote, cherish and advance research in the humanities and social science. The journal comes out annually in an electronic form. *Philologia* publishes articles, critical essays, book reviews, interviews, conference reports grouped into the following sections: Linguistics, Applied Linguistics, Literary Studies, Cultural Studies, Translation Studies, Scientific Interviews, Conference Reports and Book Reviews.

The twelfth issue of *Philologia* brings five articles in linguistics, two papers in literary studies and four book reviews, all of them on a broad range of topics. In this issue we proudly promote the analysis of the revival of the Hebrew language and the survey of Yakut olonkho heroic epic. Nonetheless, other papers are equally stimulating and scientifically inspirational: descriptive and analytic paper on derived premodifying nouns in English, research into teaching a very challenging translation field of false friends to primary-school pupils, a scholarly article about foreign languages in the context of Miloš Crnjanski's Sumatraism, a gender-specific analysis of a poem written in the age of the Beat generation. The reviewed books are some of the latest academic publications in the field of phonetics, ESP, New Historicism. All of the published contributions may certainly trigger the interest of academics and researchers in humanities.

The Editorial Board is endlessly obliged to the Advisory Council which includes Serbian and international reviewers. The significance of their role can be better understood when taking into consideration the fact that only one third of all papers sent to the Editorial Board passes through the fine sieve of their careful reading and evaluation. Together with reviewers, the Editorial Board keeps implementing strict criteria when selecting papers to be published. This is our small contribution to raising the quality of scientific research in this country.

We are also very much grateful to our colleagues who sent the papers to have them reviewed. Without their trust in the work of Editorial Board and Advisory Council, this journal would not have come out. As *Philologia* is now published in an electronic form solely, we'd like to remind you that all previous issues are available at: www.philologia.org.rs. The Editorial will also carry on providing the necessary data for the continual inclusion and indexing in the MLA Bibliography.



UDK: 811.111'373.611:81'367.622

■ MORFOLOŠKA STRUKTURA IZVEDENIH ATRIBUTIVNIH IMENICA I SEMANTIČKI ODNOSI SA UPRAVNOM RIJEČJU IMENIČKE SINTAGME U SAVREMENOM ENGLESKOM JEZIKU

MAJA M. ŽARKOVIĆ¹

Univerzitet u Istočnom Sarajevu,
Filozofski fakultet, Katedra za anglistiku,
Pale, Bosna i Hercegovina

Izvedene imenice nastaju dodavanjem derivacionih nastavaka na imenice, pridjeve i glagole. Poznato je da derivacioni nastavci značenje imenice usmjeravaju ka već određenim semantičkim šablonima. Vodeći se poznatom činjenicom da atributivne imenice ekonomično ubacuju poruku u strukturu sitagme, ali da nije uvijek lako interpretirati tu poruku, osnovni cilj rada jeste vidjeti koliko morfološka struktura izvedenih atributivnih imenica ima uticaj na usmjeravanje i, na kraju, na interpretiranje dobijene poruke. Nakon deskriptivno-analitičke analize primjera sintagmi preuzetih iz novinskog registra zaključujemo da izvedene imenice ostvaruju najrazličitije semantičke odnose sa upravnom riječju sintagme i da morfološka struktura nema prevelik uticaj na usmjeravanje i, na kraju, na interpretiranje tih odnosa. Neki od odnosa mogu da se predvide na osnovu derivacionih nastavaka koji su upotrebljeni jer uvijek dovode do istih značenja sintagme, ali u velikom broju slučajeva isti nastavak nije dovodio do nastajanja istog značenja, što je samo potvrdilo već poznatu činjenicu da je interpretiranje sintagme sa atributivnim imenicama delikatno.

Ključne riječi: imenica, imenička sintagma, morfološka klasifikacija, semantički odnosi.

1. UVOD

Jedna od najznačajnijih metoda za bogaćenje rječnika engleskog jezika jeste derivacija odnosno dodavanje derivacionih nastavaka na već postojeće riječi kako bi nastale nove (Baugh/Cable 2002: 304). U fokusu našeg interesovanja u radu se nalaze imenice nastale kao rezultat procesa derivacije, tj. imenice nastale dodavanjem

1 Kontakt podaci (Email): maja.zarkov@gmail.com

derivacionih nastavaka na već postojeće imenice, pridjeve i glagole.² Kako derivacioni nastavci usmjeravaju značenje izvedene imenice ka već određenom semantičkom šablonu (na primjer, nastavak *-ity* se obično pronalazi kod imenica koje označavaju kvalitet, stanje ili neka druga svojstva, nastavak *-ess* se koristi za izvođenje imenica ženskog roda, itd. (Plag 2003: 113–115)), željeli smo da istražimo, kao osnovni cilj u radu, koliko to može biti od pomoći prilikom razumijevanja sintagme sa izvedenom atributivnom imenicom i da li uopšte postoji veza između forme atributa (u našem slučaju izvedene imenice) i značenja sintagme.

Imenice se generalno smatraju djelotvornim mehanizmima za ubacivanje dodatnih poruka u strukturu imeničke sintagme, pri čemu se ekonomično ostvaruju značenja (Biber *et al.* 1999) koja bi, na primjer u srpskom jeziku, zahtjevala čitavu rečenicu. Ova ekonomičnost ponekad, neminovno, dovodi do višeznačnosti, a samim tim i do poteškoća koje moraju da se savladaju da bi se poruka takvih sintagmi mogla interpretirati na pravilan način. Morfološka klasifikacija imenica dijeli imenice u tri grupe: proste, složene i izvedene imenice (Blaganja/Konte 1979: 40). Iako su i proste i složene imenice zanimljive za analizu, u radu smo se samo koncentrisali na izvedene. Naša početna hipoteza jeste da izvedene atributivne imenice ostvaruju najrazličitija značenja sa upravnom riječju sintagme, od kojih neka možemo lakše da otkrijemo zahvaljujući derivacionim nastavcima i njihovim semantičkim odlikama, ali, kao i kod svih atributivnih imenica, ponekad čak ni isti nastavci ne mogu bez konteksta da nam odmah ukažu na jedno određeno značenje.

2. MOGUĆE SEMANTIČKE VEZE IZMEĐU UPRAVNE RIJEČI I ATRIBUTIVNE IMENICE

Atributivne imenice i upravna riječ ostvaruju širok spektar logičnih veza. Te veze govore o različitim odnosima koji se formiraju, a od kojih su najznačajniji (Biber *et al.* 1999: 590–591; Жарковић 2012: 329–330)³: *sadržaj* (upravna riječ se sastoji od atributivne imenice ili se njome bavi), *svrha* (upravna riječ služi ili se koristi u svrhu atributivne imenice), *identitet* (upravna riječ se odnosi na isti pojam kao i atributivna imenica, ali dodaje još jedan pojam već postojećem), *objekatski tip 1* (atributivna imenica je objekat u procesu koji je predstavljen upravnom riječju), *objekatski tip 2* (upravna riječ je objekat u procesu koji predstavlja atributivna imenica), *subjekatski tip 1* (atributivna imenica je subjekat procesa koji predstavlja upravna riječ), *subjekatski tip 2* (upravna riječ je subjekat procesa koji predstavlja atributivna imenica), *vrijeme* (značenje upravne riječi može da se pronađe samo u vremenskom intervalu koji

2 U radu ćemo se baviti samo izvedenim imenicama nastalim kao rezultat dodavanja različitih sufiksa, ali ne i prefiksa. Mnogi autori smatraju da prefiksi, u veoma malom broju slučajeva, dovode do promjene osnove na koju se dodaju dok je to kod sufiksa često što ih ponekad čini interesantijim za analizu (Bauer 1983; Jovanović 2008). Mi nismo isključili prefikse iz analize zato što ih smatramo manje interesantnim nego samo zbog činjenice da bi detaljna analiza imenica nastalih dodavanjem i prefiksa izašla, po svom obimu, iz okvira ovog rada.

3 Veze koje ćemo koristiti za analizu naših primjera predstavljaju modifikovanu listu koju je predložio Bajber sa saradnicima u *Longman Grammar of Written and Spoken English* (1999). Zašto se prvobitna lista morala modifikovati, a na koji način se to uradilo pogledati Жарковић (2012).

je predstavljen atributivnom imenicom), *lokacijski tip 1* (značenje upravne riječi se odvija ili potiče sa mjesta koje je predstavljeno atributivnom imenicom), *lokacijski tip 2* (značenje atributivne imenice se vezuje za mjesto koje je predstavljeno upravnom riječju), *institucija* (upravna riječ daje institucijske okvire atributivnoj imenici), *dio* (upravna riječ određuje dio atributivne imenice) i *specijalizacija* (atributivna imenica određuje specijalističku oblast za osobu ili zanimanje te osobe koja je predstavljena upravnom riječju; zato je upravna riječ uvijek živo biće).

Širok spektar veza koji smo predstavili, opet, ne objašnjava značenje svih imeničkih sintagmi u engleskom jeziku koje imaju imenicu kao atribut jer ponekad sintagme ne samo da svojim značenjem mogu da ostvare dva ili više pomenutih značenja nego mogu da imaju i značenje koje se ne može pronaći na pomenutoj listi. Značenje takvih sintagmi može da se shvati kada se uzme u obzir kontekst, a i kroz parafraziranje (Biber *et al.* 1999: 591).

3. ANALIZA KORPUSA

Korpus u radu predstavljali su primjeri imeničke sintagme sa izvedenim imenicama kao atributima koji su se pojavili u engleskom novinskom registru od aprila do jula 2010. godine. Korpus je prikupljen iz sljedećih dnevnih novina: *The Times*, *The Guardian*, *The New York Times*⁴. Termin *registar* se odnosi na jezičke razlike čije karakteristične leksičko-gramatičke osobine zavise od situacije u kojoj se upotrebljavaju (Biber 2006: 11). Upravo zato glavni razlog zašto smo odabrali novinski registar jeste činjenica da se u njemu, između ostalog, na prvo mjesto stavlja potreba da se kaže što više, ali što sažetije. Takva potreba najbolje se ilustruje upotrebom atributa, u našem slučaju imenica u toj funkciji, što dovodi do nastajanja mnogobrojnih primjera. Primjere smo preuzimali iz članaka koji su objavljeni u sekciji Vijesti (*News*). Primjere smo pronalazili među 1 781 920 riječi, što je ukupan broj riječi u sakupljenim člancima. Sintagme u kojima se pojavljivala ista upravna riječ i ista izvedena imenica kao atribut nismo uključivali u analizu. Razlog za ovakav odabir primjera bio je taj što nas u radu nije zanimala produktivnost određenih upravnih riječi ili atributa. Tada bi bilo presudno imati tačan broj njihovih ponavljanja, što je suština nekih prethodnih analiza registra i imenica (Biber *et al.* 1999). Nas je zanimala specifičnost značenja koja se ostvaruje u sintagmi sa izvedenom atributivnom imenicom. Stoga su nam različite sintagme bile od presudnog značaja.

Mnogi autori naglašavaju da lista sufiksa koja može da se pronađe u literaturi ponekad ne predstavlja sve sufikse engleskog jezika, pa smo mi za analizu napravili listu kombinujući ponuđene sufikse različitih autora (Bauer 1983; Biber *et al.* 1999; Plag 2003; Đorđević 2007; Jovanović 2008). U analazu smo na kraju uključili 41 sufiks, ali smo primjere pronašli samo za 25. Ukupno je pronađeno 678 primjera sintagmi sa izvedenim atributivnim imenicama. Analizu primjera smo podijelili u tri cjeline: analizu izvedenih atributivnih imenica nastalih dodavanjem nastavaka na imenice, pridjeve i glagole, i prije nego što je predstavimo, dajemo tabelarni prikaz brojčanog stanja

4 U daljem radu ćemo nazive datih novina skraćeno navoditi, to jeste TT za *The Times*, TG za *The Guardian*, NYT za *The New York Times*.

za svaki pronađeni sufiks i za svaku osnovu na koju se sufiks dodao. Tabela pokazuje da je glagolska osnova najučestalija osnova za dodavanje nastavaka sa ukupno 285 pronađenih primjera, dok se na drugom mjestu nalazi pridjevska sa 214 i na trećem imenička sa 179 pronađenih primjera.⁵

S	-age	-ance	-ant	-ation	-ce	-cy	-dom	-ean	-ence	-ent	-er	-ery	-ess
I	4	0	0	0	0	10	1	1	0	0	3	2	2
P	0	0	0	0	14	48	6	0	0	0	0	0	0
G	8	11	13	1	0	3	0	0	8	16	20	0	0
U	12	11	13	1	14	61	7	1	8	16	23	2	2
S	-hood	-ion	-ism	-ist	-ity	-ment	-ness	-or	-ship	-th	-tion	-ure	
I	6	0	43	68	0	0	0	3	34	2	0	0	
P	0	0	2	56	42	0	46	0	0	0	0	0	
G	0	66	0	0	0	71	0	20	5	9	30	4	
U	6	66	45	124	42	71	46	23	39	11	30	4	

Tabela 1. Broj pronađenih primjera u korpusu prema sufiksima koji su upotrebljeni i osnovama na koje su se dodali (S – sufiksi, I – imenička osnova, P – pridjevska osnova, G – glagolska osnova i U – ukupan zbir)

3.1 IZVEDENE ATRIBUTIVNE IMENICE NASTALE OD IMENIČKE OSNOVE I NJIHOVA ZNAČENJA

U korpusu smo pronašli najviše izvedenih atributivnih imenica koje su nastale dodavanjem sljedećih derivacionih nastavaka na imenice: *-ship*, *-ism*, *-cy*, *-ist*.⁶ Nastavci *-ship* i *-ism* dovode do nastajanja izvedenih imenica koje označavaju neko stanje ili

- Članke smo analizirali pronalazeći sintagme uz pomoć antcon 3.2.4. koji smo preuzeli na sljedećem sajtu: <http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp/software.html>. Antcon je besplatan softver koji funkcioniše na istom principu kao i mnogi mehanizmi ugrađeni u elektronske korpuse. To znači da jednom kada se unese željeni tekst u ovaj softver, on može na određenu komandu da izlistava željene primjere. Naravno, i ovdje smo većinu primjera morali, nakon izlistavanja, ručno da biramo za analizu jer su nas zanimale samo izvedene imenice u atributivnoj poziciji, a program uglavnom izlistava izvedene imenice ne vodeći računa o funkciji.
- Iako smo pronašli primjere i sa nastavcima kao što su *-dom*, *-ess*, *-er*, *-hood*, *-age*, *-ean*, *-ery*, *-or* i *-th*, nećemo ih uključiti u diskusiju, jer bi istraživanje izlazilo, po svom obimu, iz okvira ovog rada. A i primjeri sa pomenutim nastavcima pokazali su se kao malobrojniji i uglavnom se radilo o istim imenicama koje su se pojavljivale sa različitim upravnim riječima. Sve pronađene sintagme su ostvarivale različita značenja bez obzira na činjenicu što su atributi bile iste imenice. Pošto smo ta značenja pronašli analizom višebrojnijih sufiksa, odlučili smo da našu diskusiju zadržimo na njima jer smo imali više različitih sintagmi, semantičkih odnosa. Bili smo i u mogućnosti da odgovorimo na pitanje da li oni nude neku čvrstu vezu između forme atributa i značenja sintagme jer nam se činilo da ova malobrojnija grupa negira takvu hipotezu. Takvu praksu ćemo zadržati i pri diskusiji primjera nastalih od pridjevske i glagolske osnove.

uslove, ali nastavak *-ism* ujedno dovodi i do nastajanja imenica koja predstavlja nečiji stav ili sistem vrijednosti, neku teoriju (Plag 2003: 114–116). Neki od pronađenih primjera izvedenih atributivnih imenica sa ova dva pomenuta nastavka su⁷:

- (1) He lacks the *leadership strength* at this point to turn against people... (NYT 7.6)
- (2) ..., the school accepted 126 *scholarship students* out of a class... (NYT 30.6)
- (3) ...use of armed drones by the US to kill *terrorism suspects* was undermining... (NYT 2.6)
- (4) ... *journalism lecture* included other examples of Xinhua's work, notably coverage of ethnic rioting in the far west of China last summer... (TG 6.6)

Značenje navednih sintagmi uklapa se u različite semantičke odnose iako funkciju atributa obavljaju imenice koje, bar posmatrajući značenje koje dobijaju sa nastavcima, dolaze iz iste semantičke grupe. Sintagma *leadership strength* predstavlja onaj odnos u kom upravna riječ *strength* postoji, tj. koristi se kako bi se svrha atributivne imenice *leadership* upotpunila (svrha), što, u stvari, znači '*strength needed or used for leadership*'. S druge strane, sintagma *scholarship students* ostvaruje odnos koji zovemo *objekatski tip 2* jer se radi o studentima koji su objekat procesa stipendiranja. Ova sintagma može da ima još jedno dopunsko značenje, a to je značenje *subjekatskog tipa 2* jer studenti mogu da budu osobe koje primaju stipendiju. Izvedena imenica *terrorism* označava aktivnost, a sintagma u kojoj vrši funkciju atributa ima značenje koje zovemo *specijalizacija* jer pomenuta aktivnost određuje zanimanje, odnosno specijalističko polje djelovanja za upravnu riječ *suspects*. Sintagma *journalism lecture* ostvaruje značenje *sadržaja* jer se radi o predavanju koje govori o novinarstvu, tj. upravna riječ se bavi atributivnom imenicom.

U radu smo pronašli imenice izvedene nastavcima *-ist* i *-cy*. Nastavkom *-ist* nastaje imenica koja ima sljedeće značenje: „osoba koja se bavi onim što predstavlja imenica koja je osnova“, dok nastavak *-cy* označava stanja, osobine, kvalitete, činjenice ili uz metaforičko interpretiranje i instituciju (Plag 2003: 110–115). Većina izvedenih imenica sa sufiksom *-cy* dovodi u najvećem broju primjera do značenja *svrhe* (6). Da nije uvijek tako, pokazuje sintagma *agency journalist*, gdje imamo značenje *lokacijskog tipa 1* jer imamo novinara iz agencije, tj. porijeklo, a lokacija upravne riječi se predstavlja atributom. Ova sintagma, međutim, može da ima i još jedno značenje, a to je *specijalizacija* jer je ujedno reč i o agencijskom novinaru, što znači da je atribut predstavio specijalističko polje za upravnu riječ:

- (5) ... *agency journalist*, attributes the rise of the princelings to... (TT 4.6)
- (6) ... a politician tried to stop a rival from filing *candidacy papers*. (NYT 13.4)

U korpusu su pronađeni i primjeri sintagmi sa atributivnom imenicom na *-ist*, ali nastavak je dovodio do najrazličitijih značenja. Izdvajamo samo dva primjera:

- (7) ... financial analyst came to join a *terrorist network* in the mountains...(NYT 22.6)
- (8) ... Mr. Shahzad began dabbling in *jihadist ideology*, listening to... (NYT 22.6)

7 U radu ćemo navoditi samo nekoliko primjera za svaki nastavak jer bi navođenje svih pronađenih primjera izašlo iz okvira ovog rada.

Značenje koje se formira u sintagmi *terrorist network* jeste značenje *sadržaja* jer je mreža sastavljena od terorista, ali kao dopunsko značenje može da se navede i *subjekatski tip 1* jer teroristi mogu da formiraju mrežu, a fraza *jihadist ideology* svoje značenje može da predstavi tek kroz parafraziranje (*ideology founded and shared by jihadists*).

3.2 IZVEDENE ATRIBUTIVNE IMENICE NASTALE OD PRIDJEVSKE OSNOVE I NJIHOVA ZNAČENJA

Derivacioni nastavci koji, vežući se za pridjevsku osnovu, dovode do nastajanja imenica obično dovode do nastajanja pojmova koji označavaju kvalitet (-ness), stanje ili svojstva (-ity), osobe (-ist), stanja, osobine, kvalitete, činjenice ili, uz metaforičko interpretiranje, i instituciju (-cy/-ce) (Plag 2003: 115–116).⁸

Svi pronađeni primjeri izvedenih imenica koje imaju nastavak -ness izražavaju neku vrstu kvaliteta, pa onda i ne čudi što sa upravnom riječju u sintagmi formiraju odnos koji zovemo *svrha*. Poenta ovakvog odnosa jeste da upravna riječ služi ili se koristi u svrhu atributivne imenice, što u našim primjerima konkretno znači postizanje ili očuvanje određenog kvaliteta:

(9) ..., with an *airworthiness certificate* and the registration plate N878 UP. (TG 28.5)

(10) ... learning *mindfulness skills* is associated with greater, sustained... (TG 21.5)

Da to ne mora nužno da bude i jedino značenje, pokazuje sintagma *airworthiness certificate* koja ostvaruje i značenje *sadržaja* – ‘*certificate which attests that some aircraft is airworthy*’.

Pronađeni primjeri sa nastavkom -ity ostvaruju sa upravnom riječju u sintagmi dva značenja: *sadržaj* i *svrha*. To znači da se upravna riječ bavi pojmom koji je predstavljen atributivnom imenicom, ali i postoji zbog tog pojma:

(11) ..., officials said, and *security measures* will remain in place... (TT 17.6)

(12) Taylor says calling Campbell would be a *publicity stunt* and, of course, he is right to worry for her. (TG 5.6)

Pronađeni primjeri imenica izvedenih nastavkom -ist označavaju osobu, a sa upravnom riječju formiraju, pored mnogih drugih značenja, ili odnos koji ne možemo precizno da svrstamo ni u jedan semantički šablon (*leanings associated with separatist*) (13) ili značenje *sadržaja* i *svrhe* (14, 15):

(13) A wealthy lawyer who makes no secret of his *separatist leanings*,... (TG 11.4)

(14) Her husband Horst Rosenkranz, 67, publishes an *extremist magazine* and raises funds... (TT 18.4)

8 Pronašli smo takođe i primjere izvedenih atributivnih imenica sa sljedećim nastavcima (naravno u mnogo manjem broju nego ove o kojima diskutujemo): -dom i -ism.

- (15) Spires said it was a milestone for environmental and other *activist groups* in the Amazon (TG 13.4)

Pokazalo se da primjeri izvedenih atributivnih imenica sa nastavcima *-ce/-cy* ostvaruju najrazličitije odnose sa upravnom riječju sintagme, pa čak i kada se radi o istim atributima, što nam je bilo interesantno za diskusiju. Neki od pronađenih primjera to pokazuju:

- (16) It declared a ceasefire in 2006 but reverted to *violence months* after peace talks with the government (TG 20.5)
 (17) *Intelligence officials* say that drone strikes are the most effective weapon in the fight against al-Qaeda. (TT 2.6)
 (18) The *intelligence team* did not know Faisal Shahzad, an American of Pakistani descent... (TT 5.5)
 (19) He has ordered the police and the *intelligence services* to investigate... (TT 5.6)

I dok značenje sintagme *violence months* dobijamo tek kroz parafraziranje (*months filled with violence*), sintagme s istom atributivnom imenicom ostvaruju najrazličitije semantičke odnose sa upravnom riječju: *specijalizacija* (*intelligence officials*), *dio i svrha* (*intelligence team*, *intelligence services*) jer su timovi i službe dio obavještajnog sistema, ali je ujedno njihova svrha da se bave obavještajnim aktivnostima.

- (20) China's Ministry of Public Security issued an *emergency notice*... (TT 4.6)
 (21) Heavily armed police and *emergency vehicles* shut down some of... (TT 2.5)
 (22) ... early defeat for Britain's new government over the introduction of *transparency standards* for hedge funds. (TG 17.5)

Većina fraza sa izvedenom imenicom na *-cy* ostvaruje značenje *svrhe*, što ne čudi. Naime, nastavak dovodi do nastajanja imenice koja označava određene kvalitete, činjenice, stanja koja postaju osnovna svrha za upravnu riječ, pa tako imamo obavještenje koje se izdaje u slučaju opasnosti (20), vozila koja se koriste u slučaju opasnosti (21) ili standarde u svrhu transparentnosti, mada bi posljednja sintagma mogla da ima i jedno dopunsko značenje, a to je značenje *sadržaja* jer standardi mogu i da govore o transparentnosti.

3.3 IZVEDENE ATRIBUTIVNE IMENICE NASTALE OD GLAGOLSKE OSNOVE I NJIHOVA ZNAČENJA

Najveći broj primjera izvedenih atributivnih imenica u našem korpusu nastao je dodavanjem sljedećih nastavaka na glagolsku osnovu: *-ion*, *-tion*, *-er/-or*, *-ment*, *-ant/-ent*.⁹

Našu diskusiju započinjemo sa nastavkom *-ion* koji označava ili neki događaj ili rezultate nekog procesa (Plag 2003: 114). Izvedene atributivne imenice koje su

9 Pronašli smo takođe i primjere izvedenih atributivnih imenica sa sljedećim nastavcima (naravno u mnogo manjem broju nego ove o kojima diskutujemo): *-ance*, *-ence*, *-age*, *-ation*, *-cy*, *-ship*, *-ure*, *-th*.

nastale dodavanjem nastavka *-ion* ostvaruju različite semantičke odnose sa upravnom riječju; od odnosa *institucije*, gdje upravna riječ, zajedno sa atributivnom imenicom, predstavlja djelatnost neke institucije (23) do odnosa koje zovemo *sadržaj* (24) i *svrha* (25), pa čak i do oba odnosa (*sadržaj* i *svrha*) u jednoj sintagmi (26):

- (23) .. Mr. Coke's influence seemed to grow and his business interests, including an entertainment company and a *construction company*,... (NYT 22.6)
- (24) ... José Miguel Insulza, told reporters on Thursday that allowing Mr. Zelaya to return to Honduras, where he now faces *corruption charges*,... (NYT 5.6)
- (25) In order to allow more *reconstruction materials* in to repair infrastructure and homes destroyed in... (TT 17.6)
- (26) ..., did not contest a *prosecution request* that he remain in custody. (TT 19.5)

Uvijek je interesantno posmatrati istu atributivnu imenicu sa različitim upravnim riječima, a posebno ukoliko dolazi do nastajanja najrazličitijih semantičkih odnosa. Upravo takav je slučaj sa *-tion* imenicama gdje sintagma sa imenicom *pollution* ima značenje *sadržaja* (27), *svrhe* (28) i *lokacijskog tipa 2* (29). Navodimo još jedan primjer značenja *svrhe* i *sadržaja* koji se istovremeno ostvaruju u posljednjoj sintagmi (30) u kojoj imamo drugu atributivnu imenicu izvedenu na isti način:

- (27) Deepwater Horizon oil rig sinks, sparking *pollution fears*. (TG 23.4)
- (28) ... many have been progressively retrofitted with new *pollution filters*, though few produce both heat and power... (NYT 13.4)
- (29) ... the Environmental Protection Agency is monitoring *pollution levels*. (TT 8.6)
- (30) *intervention team* came to rescue his yacht, the Tanit,... (TG 30.5)

Izvedene imenice koje su nastale dodavanjem nastavka *-ment*, označavajući pri tom proces ili rezultat neke radnje, u sintagmama ostvaruju različite semantičke veze. Neki od pronađenih primjera su:

- (31) ..., Mr. Coke's influence seemed to grow and his business interests, including an *entertainment company* and a construction company,... (NYT 22.6)
- (32) Media experts say Japan has yet to see such critical questioning of its *establishment press*. (NYT 20.6)

Sintagma *entertainment company*, kao i većina sintagmi u kojoj imenice koje označavaju neki viši stepen udruživanja koji se postiže u grupama, organizacijama, industrijama itd. vrše funkciju upravne riječi, ima značenje *institucije* i atributivna imenica samo određuje čime se ta institucija tačno bavi (*entertainment*). Kada sintagma ima značenje *identiteta*, kao što je to slučaj sa sljedećom navedenom sintagmom (*establishment press*), onda se i atributivna imenica i upravna riječ odnose na isti pojam, i tako se objedinjuju dva pojma u jedan (*not any kind of press, but establishment press*).

Za kraj ostavljamo nastavke *-er/-or* i *-ant/-ent*. Nastavci *-er/-or* mogu da imaju više značenja, ali ipak značenje koje objedinjuje sva jeste značenje osobe koja se bavi onim što se označava osnovom ili značenje stvari koja se odnosi na ono što se označava

osnovom (*worker, investor*), a koja ne mora nužno da bude glagolska (Plag 2003: 112). Neki od pronađenih primjera su:

- (33) The laws, enacted in 2008, were intended to channel *worker frustrations* through a system of arbitration and courts... (NYT 20.6)
 (34) ... has heightened *investor anxiety* over whether the new government... (TG 4.6)

Značenje sintagmi *worker frustrations* i *investor anxiety* je *subjekatski tip 1*. Ovo značenje po svojoj semantičkoj strukturi dosta podsjeća na rečenice gdje su atributivne imenice subjekti aktivnosti koju predstavljaju upravne riječi. Značenje ovih sintagmi bilo bi mnogo jednostavnije za one koji treba da shvate poruku kada bismo atributivne imenice upotrijebili u množini, npr. *workers frustrations, investors anxiety*. U tom slučaju bi značenje atributivnih imenica u množini jasno pokazivalo da se problemi koji se predstavljaju upravnim riječima (*frustrations, anxiety*) odnose na sve radnike ili na sve investitore, a ne na jednog (Quirk *et al.* 1985: 1334). Razlog zašto upotreba atributivnih imenica u množini postaje sve učestalija jeste taj što se na taj način zadržava ekonomičnost izraza, a ujedno izbjegava višeznačnost (Biber *et al.* 1999: 595).

Nastavci *-ant/-ent* obično dovode do nastajanja imenica koje označavaju osobe (Plag 2003: 110; Bibet *et al.* 1999: 321), ali i pokazuju i najrazličitije semantičke odnose sa upravnom riječju sintagme, kao što su *vrijeme* (35), *subjekatski tip 1* (36) ili *identitet* (37, 38):

- (35) ... who met Maclean to discuss his *student dissertation* in 1978. (TG 8.6)
 (36) ... "Just look at the way *student elections* were going before... (TG 10.6)
 (37) A *consultant psychiatrist* at Butabika hospital,... (TG 19.5)
 (38) ..., leaving no *Protestant voice* on the court for the first time. (TT 10.5)

4. ZAKLJUČAK

Svjesni činjenice da atributivne imenice, bez obzira na svoju morfološku strukturu ostvaruju različite odnose sa upravnom riječju u sintagmi, željeli smo da te odnose otkrijemo i utvrdimo koliko njihovo razumijevanje morfološka struktura može da olakša ili oteža. Da bismo mogli da interpretiramo značenje sintagme, prvo smo morali da znamo značenje izvedene imenice. Mislili smo da će taj dio posla možda biti lakši jer derivacioni nastavci usmjeravaju značenje izvedene imenice ka već određenom semantičkom šablonu, ali na kraju smo zaključili da mali broj izvedenih imenica sa istim nastavkom vodi ka istom odnosu sa upravnom riječju u sintagmi. Tako, na primjer, nastavak *-ship* dovodi do nastajanja imenica koja označava neko stanje, aktivnosti ili uslove, ali u korpsu ostvaruju najrazličitija značenja: *svrha* (*leadership strength*) ili *objekatiski tip 2/subjekatski tip 2* (*scholarship students*). Posebno je interesantno bilo analizirati sintagme u kojima se na poziciji atributa pojavljuje ista izvedena imenica i zaključiti da ona sa različitim upravnim riječima ostvaruje različita značenja kao što je bio slučaj sa, na primjer, imenicom *pollution* koja je ostvarila značenje *sadržaja*

(*pollution fears*), *svrhe* (*pollution filters*) ili *lolacijskog tipa 2* (*pollution levels*). Rijetke su sintagme u kojima se formira isto značenje kada se pojave isti derivacioni nastavci. Takvi su jedino svi primjeri sa nastavkom *-ity* koji formiraju odnos *sadržaja* i *svrhe* sa upravnom riječju (*publicity stunt*, *security measures*). U određenom broju slučajeva isti nastavak nam nije mogao pomoći da smjestimo značenje sintagme u neki od ponuđenih semantičkih šablona, pa smo značenje dobijali tek kada cjelokupnu sintagmu parafraziramo, a prije toga se naravno osvrnemo na kontekst u kojem se pojavljuje (*jihadist ideology*, *separatist leanings*).

Na kraju možemo da zaključimo da je naša početna hipoteza bila ispravna i kroz rad se i potvrdila. Izvedene imenice ostvaruju najrazličitije odnose sa upravnom riječju, što se može tvrditi i za ostale vrste imenica u engleskom jeziku. Ponekad, ali u jako malom broju primjera, sufiks može da nam pomogne i da nas odmah uputi ka jednom značenju, ali u mnogo većem broju primjera isti sufiks, pa čak i iste imenice sa različitim upravnim riječima su nam otkrivale širok spektar različitih značenja koja su se formirala u zavisnosti od konteksta. To samo potvrđuje nepostojanje veze između morfološke strukture izvedenih atributivnih imenica i značenja imeničke sintagme i dokazuje svu delikatnost i složenost interpretiranja značenja sintagme sa atributivnim imenicama.

LITERATURA

- Bauer, L. 1983. *English Word-formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baugh, A. C. i T. Cable. 2002. *A History of the English Language*. London: Routledge.
- Biber, D. 2006. *University Language – A corpus-based study of spoken and written registers*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Biber, D. et al. 1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Blaganje, D. i I. Konte 1979. *Modern English Grammar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Đorđević, R. 2007. *Gramatika engleskog jezika*. Četvrto izdanje. Beograd: Čigoja štampa.
- Jovanović, V. Ž. 2008. *English Morphology. A Coursebook*. Niš: Filozofski fakultet Niš.
- Plag, I. 2003. *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Quirk, R. et al. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Harlow: Longman Group Limited.
- Жарковић, М. 2012. Атрибутивне именице и семантички односи са управном riječju именичке фразе. У М. Ковачевић (ур.) *Радови Филозофског факултета XIV/1*. Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 327-336.

SUMMARY

MORPHOLOGICAL STRUCTURE OF DERIVED PREMODIFYING NOUNS AND SEMANTIC RELATIONS WITH NOUN PHRASE HEAD IN CONTEMPORARY ENGLISH

Derived nouns are formed by means of derivational suffixes attached to nouns, adjectives and verbs. It is a well-known fact that derivational suffixes guide the meaning of the derived noun toward already determined semantic patterns. Guided by the known fact that premodifying nouns bring dense packaging of information into the phrase structure, not always easy to interpret, the main aim was to see how much morphological structure of derived premodifying nouns can influence the guidance and eventually interpretation of the information. In the end, after descriptive and analytic analysis of examples taken from the newspaper register, we conclude that derived nouns express the most versatile meaning-relationships with the phrase head and that morphological structure does not greatly influence guidance and final interpretation of those meaning-relationships. Some of these meaning-relationships can be predicted due to used derivational suffixes because they always lead to the same phrase meaning-relationships, but in many examples the same suffix did not lead to the creation of the same meaning-relationship which only confirmed how delicate interpreting noun phrase with premodifying nouns can be.

KEYWORDS: noun, noun phrase, morphological classification, semantic relations.

(Originalni naučni rad primljen 08.06.2014;
ispravljen 27.11.2014;
prihvaćen 16.12.2014)



UDC: 371.3::811.111; 371.64/69

■ SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE TRANSFER

JOANNA KIC-DRGAS¹Koszalin University of Technology,
Poland

Današnje promene u ekonomiji i tehnologiji utiču na strukturu i upotrebu jezika. Najvidljivije promene mogu se uočiti u oblasti engleskog jezika struke, odnosno jezika struke uopšte, koji karakteriše visoko specijalizovana podela jezika. Predmetno znanje, koje je ključno za ovu podelu, ima važnu ulogu u nastavi (engleskog) jezika struke. Stoga ovaj rad razmatra ulogu predmetnog znanja u nastavnom procesu i način na koji se ono predstavlja na ovim kursevima. Rad pruža rezultate istraživanja didaktičkih materijala koji se koriste u nastavi jezika struke. Osnovni zaključak istraživanja jeste da postoji deficit nastavnih materijala koji odgovaraju potrebama studenata, što ukazuje na to da je neophodno razviti i unaprediti materijale za specifičnu nastavu jezika struke.

Ključne reči: engleski jezik struke, jezik struke, podela jezika, predmetno znanje.

1. INTRODUCTION

The intense development and specialisation of different fields of science and economy worldwide have led to significant changes in language structure and usage. Globalisation, unification and internationalisation are just a few of the many processes that have made an enormous contribution to the very high diversification of languages. According to Grucza (2013a: 7), the higher the level of development in a certain society, the higher the level of language specialisation. Language specialisation is considered to be a huge challenge for the current field of linguistics because it requires not only knowledge about the functioning of a language in a particular domain, but often also a highly specific knowledge of the the discipline.

The following article focuses on the latter facet and how to incorporate it in ESP teaching. First, the article gives an overview of various approaches to ESP (English for Specific Purposes) /LSP (Language for Specific Purposes) teaching. Next, text as a source of subject content knowledge is discussed. Finally, the author focuses on the element

1 Kontakt podaci (Email): j.drgas@tlen.pl

of knowledge in ESP/LSP in general and its application in teaching methodology. The article refers to research conducted by the author.

2. LSP/ESP

Deciding on one definition of LSP/ ESP is not an easy task because the meaning of the term has expanded tremendously in recent years. To illustrate the wide discrepancy between different points of view, several definitions are discussed below. Moreover, to gain a complete picture of the subject, the research results presented here have been provided by scientists representing different nationalities.

According to Hutchinson and Waters (1987), ESP teaching should not be considered as a product, but as a certain approach to the language teaching process. The most important participant of the process is the learner: "The foundation of ESP is a simple question: Why does this learner need to learn a foreign language?" Further, "all decisions as to content and method are based on the learner's reason for learning" (Hutchinson/Waters 1987: 19). Thus, the essence of ESP teaching is tailoring to the learners' needs. The factors of learners' age and level of language skills in the context of ESP are also mentioned by Dudley-Evans and St. John (1998: 2-4). The suggested division between absolute and variable characteristics of ESP makes an interesting contribution to the discussion of ESP. The quoted scientists take specific knowledge into consideration. In addition, the knowledge element also mentioned in terms of ESP teaching (being a part of ESP reflection) results in the modification of the teacher's role in ESP classes. Furthermore, ESP teaching is directly combined with the methodology of the concerned discipline. ESP does not exist in isolation, but is linked to a certain content. This sheds a new light on the way specific language teaching should be perceived. Douglas (2000: 2) concentrates his reflections on ESP by taking the similarities and differences between ESP and GE (General English) into account. What distinguishes ESP from more general language is "interaction between language knowledge and specific purpose content knowledge". The differentiation point in this description is again specific knowledge, which also refers to the teaching process. Similarly, Gruzca (2002: 18) stresses that LSP uses phonemics, phonetics and grammar of natural languages, and its main task is to convey a very specialised message. Kastberg (2007: 2) introduces the idea of 'knowledge communication' in the context of ESP, which means 'strategic communication'. "It is 'strategic', as it is deliberately goal-oriented, with the goal being understanding knowledge asymmetries. As 'communication', it is participative (interactive), and communicative 'positions' cover the (co-) construction of (specialised) knowledge." Likewise, the latest research done by Paltridge and Starfield (2013) shifts the meaning of ESP from language or learners themselves to the aspect of communication in the foreign language. "English for specific purposes refers to the teaching and learning of English as a second or foreign language where the goal of the learners is to use English in a particular domain" (Paltridge/Starfield 2013: 3). In the statement of Paltridge and Starfield (2013), an aspect of language pragmatics appears. Language teaching aims at communication, and this also needs to be considered in the field of ESP teaching, though the content of the conveyed message and the kind of discourse used differ a lot

from General English. Louhila-Salminen (2002: 229) underlines the meaning of specific knowledge in the current world and classifies it as a category by itself: “for today’s business professional it is not nearly enough to master “the four skills” of English. Instead, they will have to be literate in the various, rapidly changing business situations where their reading, writing, listening and speaking simultaneously contribute to their actions and reactions in the daily routine.” In short, learner-centeredness, specific content, communication need and the new role of the teacher are features that complete the characteristics of modern ESP teaching.

3. TEXT AS A SOURCE OF SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE

Throughout the modifications and changes of a language, one thing remains stable – text as a representative research sample and source of current knowledge about LSP. At this point it is worth defining what the specific language text is. The answer to this question is given by Hoffmann (1985: 233), who explains that a specific text is both an instrument and a result that comes into being by a specific productive activity. Text can consist of an indefinite number of logically, semantically and syntactically coherent sentences or phrases similar to sentences that reflect certain images in the heads of users. Additionally, the same text delivers information about the structure and features of the specific language. Without reference to the linguistic features of a language for a specific domain, the production of correct and understandable sentences in a professional context is not possible. A specific text conveys not only a linguistic message, but also includes specific content. This is why it is a measurable piece of information about language immersed in a specific context. Language does not exist in vacuum, and to learn LSP means also to observe certain structures in context. According to Roelcke (2010: 19), research on specific texts should also take a few more aspects into consideration. The scientist names the following aspects:

- sociological
- psychological
- semiotic and communicative

Sociological aspects are a significant part of professional life and coexistence in society. They also refer to the individual differences and statuses of language users. Roelcke (2010: 20) mentions the following examples of social aspects:

- age and sex of the participants,
- social status (symmetry in contacts between co-workers and asymmetry in contacts between supervisors and subordinates),
- professional status (in this category, intra-, inter- and extra- communication can be distinguished; intracommunication means communication between specialists working in the same line of business, intercommunication between specialists active in different industry lines and extracommunication between professionals and laymen),
- the level of intimacy between interlocutors.

Psychological aspects are highly individualised aspects linked to particular skills. The following belong to this group:

- intellectual abilities (abstract or analytic way of thinking, imagination, creativity, etc.),
- linguistic competence (active and passive LSP vocabulary),
- situation-dependent psychological and physical states,
- motivation and intention of communication,
- scale of dependence connected with communication.

Semiotic and communicative aspects refer to the structure of conversation. Roelcke (2010: 22) draws attention to the following points to be considered within the group:

- the number of people taking part in communication,
- communication media (written, oral or via new media),
- special and temporal relationships (direct and indirect communication),
- presentation of and relationships between topics that come up in communication.

These aspects lead to the integration of LSP research. Baumann (1992) called the phenomenon 'integrative Fachtextlinguistik'. The above reflections about LSP/ESP structure show the interdisciplinary character of the field, in which the influences of psychology, sociology, grammar, speech act theory or even statistics can be found (see Baumann 1992: 183-184).

4. SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE IN ESP TEACHING

The aforementioned definitions clearly show how significant the element of subject content knowledge in LSP/ESP theory is. This aspect concerns not only learners but also teachers preparing courses. In the second half of the article, the meaning and intensity of the knowledge element for both groups in ESP will be discussed.

4.1 LEARNERS

Subject content knowledge in LSP/ESP refers to learners' preparation to learn about particular processes in a foreign language. How much of the specific knowledge should the learner have to be able to understand the course content? Moreover, the second question that should be raised is what level of language knowledge the learner is expected to have to start an ESP/LSP course. The answer to the first question needs a short structure analysis of the learners group. According to Frendo (2005:1), there are three types of ESP learners in terms of experience: 'pre-experienced learners' (with no or very little knowledge of subject content), 'job-experienced' learners (who know certain processes from their professional practise) and the third group of 'general-business-experienced' learners (who have some professional experience but want to learn ESP to move to another job). The characteristics presented by Frendo (2005) show explicitly that the structure of an ESP learner group is very inhomogeneous, which makes setting course objectives a considerable challenge for ESP teachers. Theoretically, learners'

knowledge of subject content facilitates the learning process, but, as Frendo's division confirms, this does not have to be a rule in the ESP classroom. This has already been mentioned by Dudley-Evans and St. John (1998), who suggest that only intermediate or advanced students have enough language knowledge to identify a real context for the vocabulary and structures of the ESP classroom. The knowledge of GE (General English) is essential because LGP (Language for General Purposes) is the foundation for LSP, using its phonetics, phonology, grammar and semantics. In short, learners with insufficient language knowledge might have difficulties understanding specialised issues. In conclusion, there are two variable factors influencing learners' participation in the ESP class. One of them is subject content knowledge, and the second one is language knowledge. As acquaintance with a certain topic makes it easier to face that topic's course requirements, at least an intermediate knowledge of the language is obligatory for learners to follow the course objectives.

4.2 TEACHERS

Subject content knowledge refers to foreign language teachers as well. For them, conducting an ESP class necessitates becoming familiar with a new discipline. In the context of intensive specialisation and the evermore detailed diversification of ESP/LSP, this raises the question of who should teach ESP. Conducting an ESP course requires, on the one hand, good foreign language knowledge (e.g. specific vocabulary, grammar structures, etc.), and on the other hand, subject content knowledge (knowledge regarding the functioning of a certain discipline or processes of a particular field). The advantage of the fact that a foreign language teacher conducts an ESP/LSP course is directly linked to the teacher's education in linguistics (as a result of linguistic studies). Unfortunately, the majority of language departments in Poland do not exactly offer preparatory studies for teaching ESP/LSP. In some more popular fields (Business English, Legal English), subject content knowledge of language can be confirmed through with different kinds of language certificates. However, there are new or very specialised industry branches (that have a particular need for communication in a foreign language and its correct usage in specific contexts) in which access to the subject content knowledge is very limited. Furthermore, there are no textbooks covering the basic vocabulary of these specialised industry branches. Practising teachers or philology students can broaden their knowledge in different postgraduate courses, but they are usually offered only in the Polish language, which means learning only the theoretical background of the processes without taking specialised vocabulary in specific contexts into account. The second possible group of teachers (or language trainers) consists of practising specialists, who are a relatively fast-growing group. Graduates with an in-depth knowledge of a subject seem to be the appropriate choice for teachers of ESP because they are familiar with the specific subject and understand its processes. The drawback of this group can be a general lack of knowledge of the foreign language.

In conclusion, an ESP/LSP teacher does not have to be an expert in a particular field. However, the issue of a teacher's familiarity with a specific discipline is a dilemma that remains unsolved. Obviously, there is also a third group of teachers who simultaneously

belong to both groups (e.g. with perfect foreign language knowledge and having completed studies connected with a particular subject), but this is a rare case.

4.3. SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE IN TEACHING PRACTISE

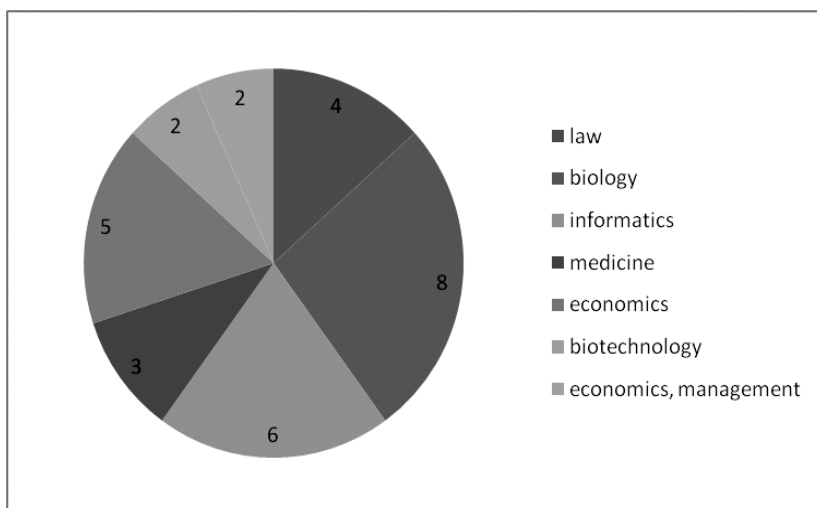
The next field of reflection concerns the way subject content knowledge is presented in the foreign language classroom. Considering the fact that there are many different fields of ESP (some of them are new, some are a result of technological innovation), how subject content knowledge should be transferred is a very valid question. Later in the article, the author's research on this topic is presented.

5. SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE TRANSFER – RESEARCH DESCRIPTION AND DATA PRESENTATION

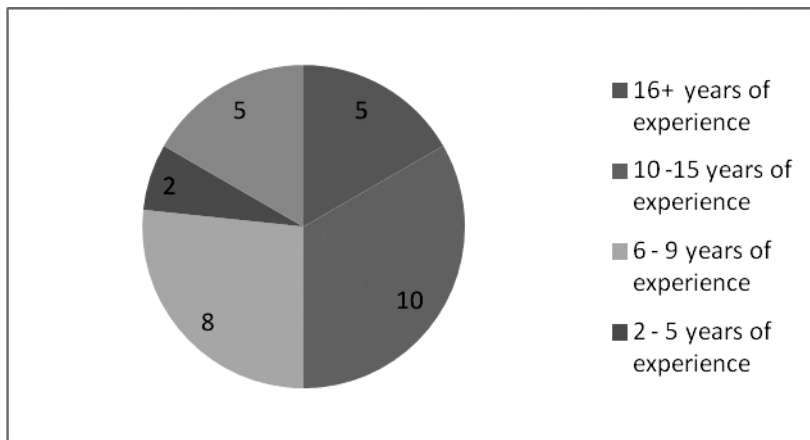
The data presented below is only a fragment from the lengthy research conducted by the author in May 2013 on a group of 30 teachers of ESP courses at public universities (from the following departments: law, biology, medicine, informatics, biotechnology and economics) and in a private language school (economics, management) in the Poznań area. Teachers who participated in the survey were asked to name how they present subject content knowledge in ESP classes, and to explain why they had chosen particular materials or activities. The survey had an open-question format and was anonymous. Participants could choose more than one answer. The collected answers give an overview of the range of methods used by teachers of ESP classes in Poland.

Structure of the surveyed group

The figure below presents the structure of the group of teachers who participated in the survey.

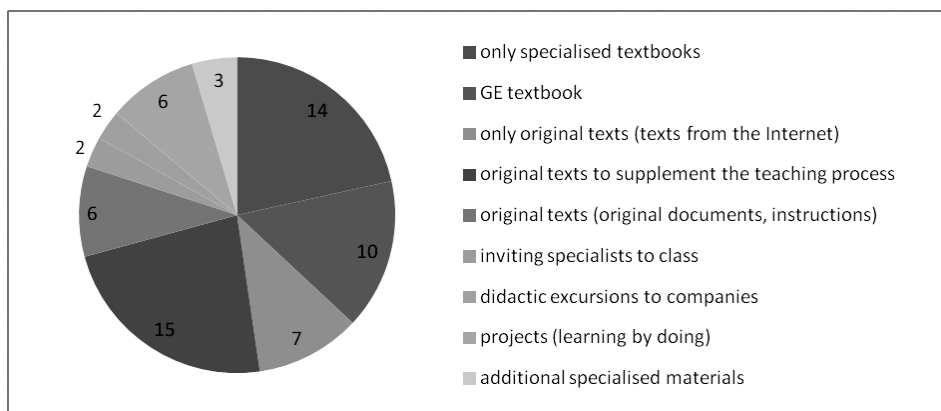


All surveyed teachers had an MA degree; their work experience is depicted in the diagram.



Presentation of subject content knowledge

The collected data are shown in the diagram.



The collected data show that for almost 46% of the surveyed teachers, specialised textbooks are the main source of subject content knowledge in ESP classes (where no other materials are used to present the subject content knowledge). Furthermore, 23% of the teachers use original texts found on the Internet. Textbooks for teaching GE are used by 30% of the participants. Half of the participants use original texts to supplement the teaching process. A relatively small percentage (6 teachers) take advantage of original documents or instructions written in a company. Additional activities mentioned in the survey used to support ESP teaching are: projects, inviting specialists (practitioners) to present a particular topic to the class and didactic excursions to companies, factories or places connected with the subject content knowledge.

The question of why the teachers chose certain materials was not answered by all teachers. There are only 22 answers to this question. The usage of textbooks designed to teach GE in the ESP class is explained by the fact that in some fields of ESP there are no adequate teaching materials on the market (8 answers). Some of the teachers admitted that they prefer working with a GE textbook and supplement their classes with additional specialised materials (3 answers). Five teachers answered that there is no need to introduce additional materials because specialised textbooks are well-designed to meet their students' needs. One statement described the use of projects to broaden students' knowledge and make them do their own research on a topic by preparing a project.

To sum up, the complexity of the field of ESP influence show how subject content knowledge is presented in class. There seems to be a consistent need for the development of new materials on new aspects of developing science. Polish ESP teachers prefer implementing traditional methods to present subject content knowledge.

6. CONCLUSION

Subject content knowledge is how a language functions in a specific domain. The development of technology and scientific innovations contributes to the intense specialisation of domains, which in turn results in the creation of new ESP fields. The direct consequence of this process is an increasing demand for highly specialised ESP/LSP courses to satisfy the need for communication in certain industries.

Learners participating in a specialised language course have different needs. Teaching language, which has already been emphasised in the following article, is responding to learners needs in reference to their learning aims and expectations. This is a very demanding task for teachers, taking into account that they have to gain new knowledge concerning subject content issues.

The majority of the teachers surveyed in the conducted research (46%) stated that the main source of teaching materials for them are textbooks, while 23% use Internet sources to teach in specialised courses. The main conclusion of the research is that there is a deficit of adequate specific teaching materials tailored to the various needs of learners. An additional problem may be connected with the fact that for many language teachers, subject content knowledge is a new field in which they also may feel relatively insecure.

To sum up, subject content language teaching is a rapidly developing field that needs further in-depth research, especially in reference to teaching materials and methods.

REFERENCES

- Baumann, K. D. 1992. *Integrative Fachtextlinguistik*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
 Douglas, D. 2000. *Assessing Language for Specific Purposes*. Cambridge: CUP.
 Dudley-Evans, T. 1998. *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge: CUP.

- Dudley-Evans, T. and M. J. St. John. 1998. *Developments in English for Specific Purposes: A multidisciplinary approach*. Cambridge: CUP.
- Frendo, E. 2005. *How to Teach Business English*. Harlow: Pearson Longman.
- Grucza, F. 2002. Języki specjalistyczne – indykatory/lub determinanty rozwoju cywilizacyjnego. In J. Lewandowski (ed.) *Języki specjalistyczne. Problemy technolingwistyki*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych, 9-26.
- Grucza, S. 2013. *Od lingwistyki tekstów do lingwistyki języków specjalistycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej, Uniwersytet Warszawski.
- Hoffmann, L. 1985. *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hutchinson, T. and A. Waters. 1987. *English for Specific Purposes: A learner-centered approach*. Cambridge: CUP.
- Kastberg, P. 2007. Knowledge Communication: The emergence of a third order discipline. In H. Gerzymisch-Arbogast (ed.) *Kommunikation in Bewegung: Multimedialer und multilingualer Wissenstransfer in der Experten-Laien Kommunikation*. Berlin: Peter Lang, 7-24.
- Louhila-Salminen, L. 2002. The Fly's Perspective: Discourse in the Daily Routine of a Business Manager. *English for Specific Purposes* 21/3, 211-231.
- Paltridge, B. and S. Starfield. 2013. *The Handbook of English for Specific Purposes*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Roelcke, T. 2010. *Fachsprachen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

SUMMARY

SUBJECT CONTENT KNOWLEDGE TRANSFER

Current economic and technological changes are influencing language structure and its usage. The most visible changes can be noticed in the field of ESP/LSP, which consists of a highly specialised division of language. Subject content knowledge, which is fundamental to this division, plays a very important role in ESP/LSP teaching. The following article discusses the impact of subject content knowledge on the teaching process and how it is presented in ESP/LSP courses. In the article, the results of the conducted survey referring to the didactic materials used in LSP teaching are presented. The main conclusion of the research is that there is a deficit of adequate specific teaching materials tailored to the various needs of learners. All the same, the desideratum concerning the need for developing teaching materials for specific content language teaching is made.

KEYWORDS: ESP, LSP, learner, language division, subject content knowledge.

(Original scientific paper received 07.01.2014;
revised 17.12.2014;
accepted 30.12.2014)



UDC: 811.164.41:811.111; 81'255; 371.3::811.111

■ TEACHING TRANSLATION OF ENGLISH-SERBIAN FALSE FRIENDS TO PRIMARY-SCHOOL PUPILS – A NEW APPROACH¹

JASNA KAPELAN²University of Novi Sad,
Faculty of Philosophy,
Novi Sad, Serbia

Ovaj rad bavi se prevođenjem englesko-srpskih lažnih parova na srpski jezik. Istraživanje je sprovedeno u osnovnoj školi među 22 učenika sedmog razreda osnovne škole. 14 formalnih i sadržinskih englesko-srpskih lažnih parova koristi se u radu, kao i 6 skrivenih anglicizama. Ističu se tri cilja rada, a to su: prvo, da se pomogne učenicima da prevaziđu prepreke na koje nailaze dok prevode englesko-srpske lažne parove na srpski jezik, drugo, da se pomogne učenicima da pronađu odgovarajuće prevodne ekvivalente za 20 englesko-srpskih lažnih parova i treće, da se uvedu pojedini elementi kontaktne jezičke kulture u nastavu engleskog jezika kao stranog. Očekuje se da, ako učenici pronađu sličnosti i razlike među englesko-srpskim lažnim parovima i ako uče englesko-srpske lažne parove kroz kreativne aktivnosti, pravilno će ih prevoditi. Prevođenje se koristi kao način traženja sličnosti i razlika između englesko-srpskih lažnih parova. Greške učenika u prevođenju su izdvojene, zatim razvrstane, a posle toga su pronađena i područja poteškoća u prevođenju u ciljnom jeziku. Kao posledica toga, lažni parovi su podeljeni u tri grupe: odgovarajući, neuobičajeni i neprihvatljivi lažni parovi.

Ključne reči: lažni prijatelji, predavanje, prevođenje, učenici, engleski jezik, srpski jezik.

1 This paper originates from the research entitled "Teaching English false friends to seventh-grade primary-school pupils" which was done for the subject Contrastive lexicology during the first year of the doctoral studies at the Faculty of Philosophy in Novi Sad under the supervision of Professor Tvrtko Prčić.

2 Kontakt podaci (Email): majakol@abakusbp.net

1. INTRODUCTION

False friends represent a widely-known language phenomenon. According to Simić (2008: 17), they are the words from different languages which have similar or identical graphic-orthographical or phonological form or belong to the same part of speech, but their meanings differ partially or completely; at the same time, they are the words from different languages which differ in form, but their meanings overlap to some extent, only in certain contexts. As Prčić (2012: 203) notices, because of quite unpredictable and deceitful formal and content-related inter-relations, false friends are a potential and real problem not only for translators, but for all other people who study a foreign language. Among 20 English-Serbian false friends which are used in this research, there are 6 hidden anglicisms. As Prčić (2005: 121-122) explains, a Serbian word, syntagm or a sentence can maintain English usage norm. In these cases, meanings and/ or the usage of a word, typical of English forms, are hidden in the forms of Serbian, which are naturalized relatively fast and in this way hidden anglicisms are created.

Boumali (2009-2010: 1-2) notices that when applied linguists tried to identify the root of errors in translation, they found out that false friends belong to one of the most significant areas of difficulties met by learners in their translation. Learners of foreign languages usually draw on their previous knowledge, especially if the source language and the target language have a lot of similarities. In translation, most of them fall in the trap of false friends because of this reliance. Lado (1957: 84) puts false friends to the highest position on the scale of difficulty and he calls them “sure-fire trap”. Since this research investigates the problems caused by false friends in translation, it is hypothesized that if translation learners identify the similarities and the differences between the source language (English) and the target language (Serbian) they can avoid the trap of false friends.

This research is also an effort for introducing contact language culture in language teaching in a primary school. According to Prčić (2005: 186), contact language culture represents a detailed standardized strategy for adequate approach to English words and names and their consistent use in Serbian, in order for us to reduce, place within rational limits and in the end to dismiss today's situation of using words, in which the lack of organization and abundance of variations used without aim or purpose command. It seems that if teachers show their pupils how to use English-Serbian false friends correctly, they can also help them use English in real-life situations and they can improve their teaching process. Thus, if teachers want to introduce contact language culture in language teaching in a primary school, they should adjust the curriculum in such a way that it deals with language usage in different contexts. On the other hand, they have to give their pupils a chance to correct inadequate translations of English movies, for example.

Prčić (2012: 204) notices that false friends are studied in many languages from a theoretical and practical point of view. Books and articles whose topic is “false friends” deal with teaching translation of false friends, contrastive linguistics, contact linguistics, teaching methodology of foreign languages, lexicography and lexicology (an online bibliography until 2006 is provided by Bunčić 2006). Some examples of them are the following: Chamizo Dominguez 1999; 2006; 2010; Chamizo Dominguez/Nerlich

2002; Gouws et al. 2004; Granger/Swallow 1988; Kessler/Derocquigny 1928; Szpila 2005. Theoretical and practical aspects of studying Serbian-English and English-Serbian false friends are described by Ivir 1968; 1981; 1985; Gajić 1984; 1985; Buntić 1994; Đukanović 2003; Felbabov 1999; Karavesović 2007 and Simić 2008, as well as in two dictionaries: Hlebec 1997 and Kovačević 2011.

This article is organized in the following way: in the second section basic ways for teaching English vocabulary and some factors which have a great influence on teaching translation of English-Serbian false friends are described, in the third section the methodology and the results of the research are given, and the fourth section represents the discussion and conclusions of the paper.

2. TEACHING TRANSLATION OF ENGLISH-SERBIAN FALSE FRIENDS

While teaching English-Serbian false friends to my pupils I tried to follow methodological requirements proposed by Cameron (2005), Nation (2001) and Thornbury (2002). Namely, Cameron (2005: 74, 81) points out that learning vocabulary represents a cyclical process of meeting words and that initial learning should be followed by meeting these words again and again, each time extending their meaning and how they should be used in a foreign language. It is also important to expand and deepen word knowledge. Nation (2001: 74-77) points out that if children use new words in different contexts in appropriate ways, they will remember them better. Thornbury (2002: 75-76) claims that when a teacher wants to teach her students new words, she has to take into account the following factors: "the level of the learners (whether beginners, intermediate, or advanced), the learner's likely familiarity with the words (learners may have met the words before even though they are not part of their active vocabulary), the difficulty of the items (whether they express abstract rather than concrete meaning), their "teachability" (whether they can be easily explained or demonstrated), whether items are being learned for production (in speaking and writing) or for recognition only (as in listening and reading)." Thornbury (2002: 77-81) also says that students should study new words through games, actions/ gestures, different situations, by giving several example sentences and through other interesting activities, rather than by translating words. This author also points out that translation is the most direct route to a word's meaning, but because of the fact that students do not have to work hard to access the meaning, it may mean that the word is less memorable. In this paper the level of the learners is intermediate, learners had not met English-Serbian false friends in classes before, although there is a high possibility that they had had an opportunity to find them on television or on the Internet, or in their immediate environment. English-Serbian false friends used in this research usually express abstract meaning and they cannot be easily explained to pupils. They are being learned for production (in speaking and writing).

Ivir (1985: 11) defines the act of translation as transforming the message previously expressed by one language into the message expressed by another language. During this research translation is used as a way of finding differences and similarities among English-Serbian false friends concerning the level of form and content. *Tertium*

comparationis represents a mutual characteristic of both lexical units, which enables their comparison. (Bugarski 1996, Đorđević 2004, Krzeszowski 1990). According to Ivir (1985: 103-109), there are three types of semantic relations connected by *tertium comparationis*, which are important for English-Serbian false friends: first, words which have the same meaning in both languages, but they differ in their use, second, pairs with completely different meanings and third, English-Serbian false friends with partial overlapping in meaning.

Prčić (2012: 217) recognizes the importance of teaching English-Serbian false friends to pupils from a beginner's level of studying English. Namely, a teacher should explain some practical aspects of English-Serbian false friends to her pupils and they should be aware of delusiveness and enticement of orthographically similar groups of words. Formal English-Serbian false friends do not have recognizable signs except for their orthographical similarity, so pupils should be suspicious of every orthographically similar pair of words, for which there is a high possibility that they are neither similar nor the same and whose meaning and form must be checked in quality English and Serbian printed and electronic dictionaries. The biggest, the most challenging and the most creative problem of translating English-Serbian false friends is finding a correct equivalent in the target language for content-related false friends, which express lexical and sometimes even conceptual gaps and for which ready solutions, in most cases, do not exist. It is quite important for pupils to know that, if a word in English has a similar form as a word in Serbian, it does not necessarily mean that these two words have the same meaning.

Describing some factors which are quite important for acquiring English-Serbian false friends Simić (2008: 36) emphasizes the fact that pupils' mother tongue has a great influence on them while they compare and contrast grammatical and lexical elements in two languages. Namely, if pupils have to translate real pairs which are similar in orthographic form and meaning, they will not have a difficult task. Quite the contrary, if pupils have to translate English-Serbian false friends which are similar in orthographic form, but different in meaning, they are likely to make serious mistakes. For example, under the influence of their mother tongue, (Serbian), pupils will translate English words like *actually* and *eventually* as *aktuelno* and *eventualno*, which is incorrect.

3. METHODOLOGY OF THE RESEARCH

The research was conducted in the primary school "Vuk Karadžić" in Bačka Palanka among 22 seventh-grade primary-school pupils (12 girls and 10 boys).

The aims of the research are the following:

1. to help the seventh-grade primary-school pupils overcome some obstacles they have while translating English-Serbian false friends into Serbian,
2. to help them find the adequate equivalents for 20 English-Serbian false friends and
3. to introduce some elements of contact language culture into teaching English as a foreign language.

Since I had an opportunity to teach the pupils who took part in this research from the first grade of a primary school, I found out that they had some difficulties in studying English vocabulary. For example, they sometimes do not translate an English word with an appropriate Serbian equivalent, but they translate it literally or they even leave its original written form instead. The reasons for this phenomenon can be the following: pupils can see inadequate usage of English everywhere, for example in Serbian newspapers and magazines, on TV, or on the Internet and they are under the significant influence of their mother tongue. Consequently, they get confused and do not know when and how to use which language. Thus, one of specific aims of this research was to help them realize that although these two languages have an important influence over each other, they have to be used properly.

Twenty English-Serbian false friends and their translation equivalents which were used in this research were found in *Srpsko-engleski rečnik lažnih parova* (Hlebec 1997), *Engleski u srpskom* (Prčić 2005) and in *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama* (Vasić, Prčić, Neugebauer 2011) respecting two criteria: pupils' age (they are 13 or 14 years old) and the level of knowledge (intermediate) must be taken into account. The English-Serbian false friends selected for the corpus are often used in Serbian television shows and in pupils' environment inadequately and usually translated literally, so this research is an attempt for pupils to finally understand the meanings of these English-Serbian false friends. Among 20 English-Serbian false friends there are 6 hidden anglicisms, such as the formal English-Serbian false friends *definitely*, *massive*, *originally*, *positive* and the content-related English-Serbian false friends *encourage* and *short story*. Then, there is a group of not so complicated English-Serbian false friends for understanding (*affair*, *command*, *control*, *game*, *situated*, *stop*) and, finally, there is the third group which contains English-Serbian false friends which are expected to cause the most significant problems to pupils (*actual*, *argument*, *brutal*, *delicate*, *eventually*, *novel*, *vein* and *virtually*). The English-Serbian false friends which belong to the second and the third group are all formal, except for the word *novel*, which is a content-related English-Serbian false friend. The reasons for using hidden anglicisms and abstract English-Serbian false friends which belong to the third group of the corpus are found in Prčić (2005: 17, 25, 29, 73, 83, 200). Namely, today, the mixing of a mother tongue with English is widely used by young people as well as by experts and in popular printed and electronic media (mostly on television and on the Internet). Besides, English is very often used for the naming of domestic products, factories and shops, pop groups and songs, television and radio shows, magazines, plays and cultural events. Also, English words are used without control, regardless of the fact whether they are needed or justified and only their form is copied, while their content is insufficiently clear and inadequately established. Consequently, under the influence of English and because of surface translation Serbian people usually do not recognize English-Serbian false friends. Insufficient knowledge of words, especially of content-related English-Serbian false friends, is the reason why new meanings of domestic or naturalized words are developed, for example *short story* is translated as **kratka priča* instead of *pripovetka*. As a result, in primary and secondary schools the curriculum of English as a foreign language should be broadened with the elements of contrastive analysis and with English-Serbian language contacts, focusing on proper translation of content of a text,

instead of inert copying of its form. Pupils should develop a mental mechanism for preventing negative transmission from English into Serbian and English-Serbian contact and contrastive aspects should be taken into account. Since formal and content-related English-Serbian false friends and hidden anglicisms represent an important element of English-Serbian contact language culture, they should be studied in primary schools especially in the seventh and the eighth grade. Namely, older pupils (aged 13 or 14) can grasp their abstract meaning with a teacher's help whose task is to provide creative activities for this purpose, some of which will be described in this paper. Besides, studying English-Serbian false friends can help pupils in using English language in real-life situations, which is one of the most important functions of teaching foreign languages. To sum up, pupils should be aware that English-Serbian false friends exist and that they should be recognized, used adequately in certain contexts and compared and contrasted in English and in Serbian. A lot of examples of English-Serbian false friends, including abstract and more complicated ones can be of great help for pupils in completing this task.

Since in the curriculum there is not a lesson about English-Serbian false friends, I wanted to expand pupils' knowledge about this topic. This is a complex unit even for excellent learners of English as a foreign language, so it would be difficult to explain it to pupils and even more complicated to make them remember some examples. Consequently, it was expected that pupils would not recognize all English-Serbian false friends at the first class. Because of that, I did not want to give them a test in which they had to translate some sentences at the beginning of the research. Instead, pupils practiced English-Serbian false friends together, as a class, with my help. After the period of reception (six weeks), it was expected that a lot of pupils would remember several English-Serbian false friends that we practiced in various contexts and in different exercises and, as a result, provide more correct answers in exercises and more adequate translations. In the following table all activities which were used in the research are presented in such a way that three categories (the type of the activity, duration and interaction) of each activity are described in detail.

1. Type of the activity	2. Duration	3. Interaction
1. Introduction (theoretical and practical explanation)	One class – 35 minutes	The whole class
2. The first test (translating the sentences with the English-Serbian false friends from English into Serbian)	One class – 45 minutes	Individual work
3. Results of the test and the error analysis	One class – 40 minutes	The whole class

1. Type of the activity	2. Duration	3. Interaction
4. Creative activities for remembering English-Serbian false friends and their meanings in different contexts (1. matching English-Serbian false friends with correct definitions, 2. writing a story using the given English-Serbian false friends in groups, 3. making posters with the given English-Serbian false friends and presentation)	Six classes 1. 10 minutes 2. 25 minutes 3. making posters – homework (one week); presentation – 15 minutes	1. Pair work 2. Group work 3. Group work
5. The final test (1. an example with an English-Serbian false friend is given and pupils have to circle the appropriate answer among three answers to find out the correct meaning of the English-Serbian false friend, 2. matching English-Serbian false friends with the correct definitions and descriptions 3. translating the sentences with the English-Serbian false friends from English into Serbian)	One class – 45 minutes	Individual work
6. Results of the test and the error analysis	One class – 40 minutes	The whole class

Table 1: A model for teaching translation of English-Serbian false friends from English into Serbian for the period of six weeks

4. RESULTS OF THE RESEARCH

When analyzing pupils' mistakes I followed some pieces of advice of Prčić (2012: 204), who says that English-Serbian false friends should be questioned, described, explained, defined, classified and codified to help pupils recognize them and understand them better and use them appropriately. The error analysis which is used in this research consists of the following steps: English-Serbian false friends are collected first, then errors are identified and classified and the areas of difficulty in the target language are identified. (Boumali 2009-2010: 8). In the following table, the results of the error analysis of 5 English-Serbian false friends are presented. First, an English-Serbian false friend is given and then an example with the English-Serbian false friend and the expected and the adequate translation of that sentence are presented. After that, partly acceptable (imprecisely formulated) and inadequate translations are written and based on them, the following types of the English-Serbian false friends are found: unacceptable English-Serbian false friends, unusual English-Serbian false friends, while expected and correct translations of English-Serbian false friends belong to the group of adequate English-Serbian false friends. The number of pupils is provided for each category of translations.

1. English-Serbian false friend	2. Example	3. Expected translation and the number of pupils	4. Adequate translation and the number of pupils	5. Partly acceptable (imprecisely formulated) and inadequate translations, the number of pupils and explanations	6. Type of the English-Serbian false friend according to mistakes in partly acceptable and inadequate translations
1. argument	The <u>argument</u> was about who was going to take children to school.	1. <u>Prepirka</u> je bila o tome ko će odvesti decu u školu. (2) 2. <u>Prepirali</u> su se oko toga ko će odvesti decu u školu. (2)	1. <u>Rasprava</u> je bila o tome ko će odvesti decu u školu. (4) 2. <u>Svađali</u> su se oko toga ko će odvesti decu u školu. (3)	1. <u>Argument</u> je bio o tome ko će odvesti decu u školu. (11) The formal English-Serbian false friend <i>argument</i> is translated literally into Serbian probably because of its similar written form with the Serbian word <i>argument</i> and because of the influence of pupils' mother tongue (Serbian) and as a result, it is inadequate.	1. unacceptable English-Serbian false friend
2. brutal	His <u>brutal</u> lie hurt my feelings.	1. <u>Povredila</u> me je njegova <u>okrutna</u> laž. (2)	1. <u>Povredila</u> me je njegova <u>surova</u> laž. (4) 2. <u>Povredila</u> me je njegova <u>strašna</u> laž. (3)	1. <u>Povredila</u> me je njegova <u>nepromišljena</u> laž. (3) 2. <u>Povredila</u> me je njegova <u>nepromišljenost</u> . (3) 3. <u>Povredila</u> me je njegova <u>brutalna</u> laž. (7) <i>Surova</i> and <i>strašna</i> are the Serbian synonyms for the word <i>okrutna</i> and they can be used in this context as adequate translations. However, <i>nepromišljena</i> laž and <i>nepromišljenost</i> are partly acceptable translations because they cannot be properly used in this context and they imply that someone accidentally tells a lie, which is not the case here, since a person tells a lie intentionally. <i>Brutalna</i> laž is an inadequate translation which is used probably because of similar orthographic form in English and in Serbian as well as because of the influence of Serbian.	1. unusual English-Serbian false friend 2. unusual English-Serbian false friend 3. unacceptable English-Serbian false friend

3. short story	This <u>short story</u> is very interesting.	1. Ova <u>pripovetka</u> je interesantna. (10)	1. Ova <u>kratka priča</u> je interesantna. (4) 2. Ova <u>pesma</u> je interesantna. (2) 3. Ovaj <u>vic</u> je interesantan. (3) 4. Ova <u>priča</u> je interesantna. (3) Since pupils often do the analysis of Serbian and English short stories, they have certain knowledge of literary genres, and as a result, 10 pupils found the right equivalent for <i>short story</i>. However, this content-related English-Serbian false friend cause significant problems to other pupils. Namely, <i>pesma</i> and <i>vic</i> do not represent appropriate translation for <i>a poem short story</i> in this context, since <i>pesma</i> is the right translation for <i>a poem</i> or <i>a song</i> and <i>vic</i> for <i>a joke</i>. <i>Kratka priča</i> and <i>priča</i> are inadequate translations made under the influence of Serbian.	1. unacceptable English-Serbian false friend 2. unacceptable English-Serbian false friend 3. unacceptable English-Serbian false friend 4. unacceptable English-Serbian false friend
4. delicate	You should learn how to take care of him because he is such a <u>delicate</u> child.	1. Morate naučiti kako da se brinete o njemu, jer je on toliko <u>osetljivo</u> dete. (10)	1. Morate naučiti kako da se brinete o njemu, jer je on toliko <u>slatko</u> dete. (4) 2. Morate naučiti kako da se brinete o njemu, jer je on toliko <u>delikatno</u> dete. (6) 3. Morate naučiti kako da se brinete o njemu, jer je on toliko <u>kulturno</u> dete. (2) It seems that pupils often hear in their environment from parents and other family members praising a child, that he or she is <i>sweet (slatko)</i> or <i>polite (kulturno)</i>, however, these are not correct translations for this context. <i>Delikatno</i> is an inadequate translation made under the influence of Serbian and similar written form in Serbian and in English.	1. unacceptable English-Serbian false friend 2. unacceptable English-Serbian false friend 3. unacceptable English-Serbian false friend
5. command	Mrs Smith <u>commands</u> respect as a teacher.	1. Gospođa Smit <u>uliva poštovanje</u> kao nastavnica. (15)	1. Gospođa Smit <u>poseduje</u> znanje kao nastavnica. (2) 2. Gospođa Smit <u>ima poštovanje</u> kao nastavnica. (3) 3. Gospođa Smit <u>komanduje</u> kao nastavnica. (2) The translations <i>poseduje znanje</i> and <i>ima poštovanje</i> cannot be used in this context, although the first one is closer to the meaning of the original sentence, while the second one can imply that Mrs Smith respects someone. <i>Komanduje</i> totally changes the original meaning of the sentence since it can mean that Mrs Smith controlled people and it is used for two main reasons: the influence of Serbian and similar written form in Serbian and in English.	1. unusual English-Serbian false friend 2. unacceptable English-Serbian false friend 3. unacceptable English-Serbian false friend

Table 2: The analysis of the pupils' translations

As it can be seen from the table, unusual English-Serbian false friends are partly acceptable or imprecisely formulated Serbian words whose meaning is similar with the English false friends, while unacceptable English-Serbian false friends in Serbian represent inadequate translations which are probably provided under the influence of pupils' mother tongue (similar written form). As it was expected, the highest number of adequate translations is provided for the formal English-Serbian false friend *command*, while pupils have a lot of problems to find the correct translation for the formal English-Serbian false friends *brutal*, *delicate* and *argument* and for the content-related English-Serbian false friend *short story*.

While doing this research, I came up with creative ideas which can be put into practice through new activities for acquiring and translating English-Serbian false friends. In the following table a model of new activities for teaching translation of English-Serbian false friends from English into Serbian in the future work for the period of ten weeks is described.

1. Type of the activity	2. Duration	3. Interaction
1. Finish the story by using the given English-Serbian false friends	Two classes – 25 minutes	Group work
2. Listening to songs with English-Serbian false friends and doing fill-in exercises	Two classes – 15 minutes	Pair work
3. Finding inappropriate translations of English-Serbian false friends in movies	Two classes – 40 minutes	Group work
4. Making their own songs	Two classes – 15 minutes	Group work
5. Making a script for a play in which English-Serbian false friends will be used	One class – 45 minutes homework – one week	Group work
5. Rehearsing the play	10 classes – 30 minutes	The whole class

Table 3: A model of new activities in teaching translation of English-Serbian false friends from English into Serbian in the future work for 10 weeks

5. DISCUSSION AND CONCLUSIONS

In this research English-Serbian false friends were questioned, described, explained, defined, classified and codified to help pupils recognize them and understand them better and use them adequately. The error analysis contained the collection of English-Serbian false friends as well as the identification and classification of pupils' errors and

the description of the areas of difficulty in the target language. On the basis of the errors in pupils' translations, the following types of the English-Serbian false friends were found: unacceptable English-Serbian false friends, unusual English-Serbian false friends, while expected and correct translations of English-Serbian false friends belonged to the group of adequate English-Serbian false friends. This kind of error analysis is extremely useful for finding the reasons why pupils make mistakes, which can also help other teachers of English as a foreign language in more efficient teaching of English-Serbian false friends.

Comparing the results of practicing English-Serbian false friends at the beginning of the research and of the final test, it can be concluded that pupils had more correct answers at the end of the research, so we fulfilled the aims of our research. Namely, during this research we managed to help our pupils overcome some obstacles they had when they translated English-Serbian false friends into Serbian. Also, we helped them find the appropriate equivalents for 20 English-Serbian false friends and we introduced some elements of contact language culture into teaching English as a foreign language. We also achieved the specific aim of the research, which was to help pupils realize that although English and Serbian have a very important influence over each other, they have to be used appropriately.

The error analysis described in this research shows that pupils made mistakes in translation probably because of the fact that they are under the major influence of their mother tongue and they can see the abuse of English everywhere, especially through the media. Pupils made even more mistakes when translating hidden anglicisms, which is not surprising, because these words are usually difficult for understanding. Although translation can be seen as the direct route to a word's meaning, in this research it is used to help the pupils become aware of the existence of English-Serbian false friends and to learn how to recognize them, use them properly in certain contexts and compare and contrast them in English and in Serbian. It is noticeable that Serbian, as their mother tongue enormously influences pupils when they translate English-Serbian false friends, especially those ones which are similar in orthographic form, but different in meaning. Obviously, pupils can acquire and translate a lot of English-Serbian false friends in an appropriate way if contexts in which they are used are adjusted to their age and the level of their knowledge.

The implications for more effective teaching of English-Serbian false friends include practicing translation by using creative activities and different types of classroom interaction and using words in sentences (in the context). This kind of teaching English-Serbian false friends helps pupils use their creativity and makes them think about a teaching matter. By using words in different contexts they really understand various meanings of the words, even of the abstract ones. Namely, pupils get better results when they make posters on their own and present them to other pupils and when they write stories about pictures and give performances to their classmates, that is, when they see what they learn rather than when a teacher simply asks them to translate English-Serbian false friends into Serbian. In this way pupils become active agents in a creative teaching process. During this research, pupils completed the task of writing a story successfully through communication with others in their group and they were expected to interact with each other more than with the teacher. However, I controlled their work by trying to spend equal period of time near each group. If they needed some help, I encouraged them to provide their own examples by giving my examples in similar contexts. Thus, I became an advisor and a facilitator. The pupils' stories

were very creative and they used English-Serbian false friends in different contexts. These activities helped my pupils be at the centre of my preoccupations, which is very important for the successful teaching process.

It can also be concluded that teaching English-Serbian false friends to pupils from early stages is quite important. In this way, pupils will be aware of the fact that English-Serbian false friends exist and that, if a word in English has a similar form as a word in Serbian, it does not usually mean that these two words have the same meaning. By introducing the topic "false friends" to my classes, I have created the addition to the curriculum, which is a big step towards introducing contact language culture in language teaching in a primary school. It will be quite important that in primary and secondary schools the curriculum of English as a foreign language should be broadened with the elements of contrastive analysis and with English-Serbian language contacts, focusing on proper translation of content of a text, instead of inert copying of its form. In this way, pupils will develop a mental mechanism for preventing negative transmission from English into Serbian. Since formal and content-related English-Serbian false friends and hidden anglicisms represent a significant element of English-Serbian contact language culture, they should be studied in primary schools especially in the seventh and the eighth grade because older pupils can understand their abstract meaning with a teacher's help whose role is to provide creative activities for this aim, some of which were described in this article. Studying English-Serbian false friends helped my pupils use the English language in real-life situations, which is quite important for improving the teaching process. Consequently, pupils recognized a lot of examples of English-Serbian false friends, including abstract and more complicated ones and used them appropriately in certain contexts. Also, the model of new activities for teaching translation of English-Serbian false friends from English into Serbian in the future work for the period of ten weeks which was described in this paper can help teachers organize their classes concerning English-Serbian false friends and also improve their teaching process.

In my future research, it would be useful to provide the error analysis of pupils' translations of English-Serbian false friends in the way described in this paper with other classes, too, and to compare these results of the study to that of pupils who did not have special classes on English-Serbian false friends. Thus, what can make this research even better is creating a control group, which can be one class of pupils who did not study English-Serbian false friends according to this approach, for comparing and contrasting the results of the control and the experimental group. In this way, we can get a clear image of the advantages of teaching English-Serbian false friends based on the model described in this paper.

REFERENCES

- Boumali, A. 2009-2010. False Friends: a Problem Encountered in Translation. Mentouri University – Constatine, Faculty of Letters and Languages, Department of Languages. A dissertation Submitted in Partial Fulfillment for Master Degree in Applied Language Studies. [Internet]. Available at: <http://www.umc.edu.dz/buc/theses/anglais/BOU1153.pdf> [19. 5. 2012].

- Bugarski, R. 1996. *Lingvistika u primeni*. Beograd: Čigoja štampa.
- Buntić, D. 1994. *Lažni prijatelji u lingvistici*. Kruševac: Viša tehnološko-tehnička škola.
- Bunčić, D. 2006. An On-line Hypertext Bibliography on False Friends. [Internet]. Available at: <http://www.lipczuk.buncic.de/> [11. 5. 2014].
- Chamizo Dominguez, J. P. 1999. False Friends: Mousetraps for Communication and Translation. *International Journal of Communication* 9/1-2, 115-130.
- Chamizo Dominguez, J. P. False Friends. 2006. In K. Brown (ed.) *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol. 4, 2nd edition. Oxford: Elsevier, 426-429.
- Chamizo Dominguez, J. P. 2010. *Semantics and Pragmatics of False Friends*. 2nd edition. London/New York: Routledge.
- Chamizo Dominguez, J. P. and B. Nerlich. 2002. False Friends: Their Origin and Semantics in Some Selected Languages. *Journal of Pragmatics* 34/12, 1833-1849.
- Cameron, L. 2005. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: CUP.
- Đorđević, R. 2004. *Uvod u kontrastiranje jezika*. 6. izdanje. Beograd: Filološki fakultet.
- Đukanović, M. 2003. Lažni prijatelji. *Svet reči: časopis za srpski jezik i književnost* 17-18, 60-61.
- Felbabov, V. 1999. Lažni parovi – englesko/ srpski – u jeziku medija. U R. Šević i dr. (ur.) *Zbornik radova VI simpozijum kontrastivna jezička istraživanja*. Novi Sad: Filozofski fakultet/Jugoslovensko društvo za primenjenu lingvistiku, 289-294.
- Gajić, R. 1984. *Lažni parovi u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Neobjavljen magistarski rad. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.
- Gajić, R. 1985. Elementi analize englesko-srpskohrvatskih lažnih parova. *Prevodilac: časopis udruženja naučnih i stručnih prevodilaca Srbije* 4/2, 41-46.
- Gouws, R. H. et al. 2004. Friends will be friends. – True or False. Lexicographic Approaches to the Treatment of False Friends. [Internet]. Available at: <http://tshwanedje.com/publications/euralex2004-FALSE.pdf> [18. 4. 2012].
- Granger, S. and H. Swallow. 1988. False friends: a kaleidoscope of translation difficulties. *Langage et l'Homme*, Vol. 23, fasc. 2, 108-120. [Internet]. Available at: http://sites.uclouvain.be/cecl/archives/Granger_&_Swallow_1988.pdf [20. 4. 2012].
- Hlebec, B. 1997. *Srpsko-engleski rečnik lažnih parova*. Beograd: Trebnik.
- Ivir, V. 1968. Serbo-Croat – English False Pair Types. *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia* 25-26, 149-159.
- Ivir, V. 1981. The communicative model of translation in relation to Contrastive Analysis. In W. Kühlwein, G. Thome & W. Wilss (eds.) *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*. München: Wilhelm Fink Verlag, 209-218.
- Ivir, V. 1985. *Teorija i tehnika prevođenja – udžbenik za III i IV razreda srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Centar Karlovačka gimnazija, Sremski Karlovci: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Karavesović, D. 2007. Lažni prijatelji u engleskom i srpskom jeziku u registru vizuelnih medija. *Srpski jezik, književnost i umetnost: Zbornik radova s naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu*. Kragujevac: Skupština grada/Univerzitet, Filološko-umetnički fakultet, 359-368.
- Koessler, M. and J. Derocquigny. 1928. *Les faux amis ou les pièges du vocabulaire anglais*. Paris: Vuibert.
- Kovačević, Ž. 2011. *Lažni prijatelji u engleskom jeziku. Zamke doslovnog prevođenja*. 4. izdanje. Beograd: Albatros plus.

- Krzeszowski, T. P. 1990. *Contrasting Languages. The Scope of Contrastive Linguistics*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Lado, R. 1957. *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Prčić, T. 2005. *Engleski u srpskom*. Novi Sad: ITP „Zmaj“.
- Prčić, T. 2012. Kako se na engleskom kaže oldtajmer? Anglicizmi kao srpsko-engleski lažni parovi. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 55/2, 203–220.
- Nation, I. S. P. 2001. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge Applied Linguistics.
- Simić, M. 2008. *Srpsko-engleski lažni parovi: teorijski i praktični aspekti*. Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu. Neobjavljen diplomski (masterski) rad.
- Szpila, G. 2005. False Friends in Dictionaries. Bilingual False Cognates Lexicography in Poland. *International Journal of Lexicography* 19/1, 73–97.
- Thornbury, S. 2002. *How to Teach Vocabulary*. London: Pearson Longman.
- Vasić, V., T. Prčić, G. Nejgebauer. 2011. *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*. 2. izdanje. Novi Sad: Zmaj.

SUMMARY

TEACHING TRANSLATION OF ENGLISH-SERBIAN FALSE FRIENDS TO PRIMARY-SCHOOL PUPILS – A NEW APPROACH

This paper deals with the translation of English-Serbian false friends into Serbian. The research was conducted in a primary school among 22 seventh-grade primary-school pupils. 14 formal and content-related English-Serbian false friends are used in the research, as well as 6 hidden anglicisms. There are three aims of the paper: first, to help pupils overcome some obstacles they have while translating English-Serbian false friends into Serbian, second, to help them find adequate equivalents for 20 English-Serbian false friends and third, to introduce some elements of contact language culture into teaching English as a foreign language. It is expected that if pupils identify similarities and differences among English-Serbian false friends and if they study them through creative activities, they will translate them appropriately. Translation is used as a way of comparing and contrasting English-Serbian false friends. Pupils' mistakes in translation are identified, classified and then, the areas of difficulty in the target language are also found. Consequently, English-Serbian false friends are classified into three groups: adequate, unusual and unacceptable false friends.

KEYWORDS: false friends, teaching, translation, pupils, English, Serbian.

(Original scientific paper received 14.05.2014;
revised 20.01.2015;
accepted 31.01.2015)

UDK: 811.411.16

■ ANALIZA REVITALIZACIJE HEBREJSKOG JEZIKA – NOVI JEZIK U OBEĆANOJ ZEMLJI

ALEKSANDAR STOJKANOVIĆ¹Univerzitet u Beogradu,
Filološki fakultet,
Beograd, Srbija

Rad analizira proces revitalizacije hebrejskog jezika kao često navođenog primera uspešne revitalizacije jezika čija se iskustva mogu upotrebiti u revitalizaciji drugih ugroženih ili nestalih jezika. Uspeh procesa revitalizacije hebrejskog je redak primer poklapanja političke ideologije, kolektivnog nastojanja da se jezik oživi i povoljnih socioekonomskih faktora. Hebrejski jezik je prešao iz faze „svetog jezika“ religijskih obreda u status zvaničnog jezika države i nacionalnog jezika. Rad predstavlja istorijske okolnosti, sociolingvističke faktore, kao i ekstralingvističke uticaje koji su delovali na obnovu hebrejskog jezika. Rad prikazuje proces revitalizacije kao politički i nacionalni projekat koji je uticao i na promenjenju, odnosno hibridnu prirodu hebrejskog jezika i ističe neka od iskustava koja mogu biti relevantna i za druge jezičke zajednice.

Ključne reči: hebrejski jezik, revitalizacija jezika, jezička politika, hibridnost jezika.

1. POJAM REVITALIZACIJE JEZIKA

Revitalizacija jezika je proces koji je u direktnoj vezi sa procesima jezičke standardizacije kroz obnavljanje i jačanje simboličke i komunikativne funkcije jezika kao simbola nacionalnog identiteta i sredstva komunikacije jedne govorne zajednice. Sam proces revitalizacije često je u direktnoj vezi i sa jezičkom politikom i planiranjem kao dugoročnim i organizovanim delovanjem na strukturu i upotrebu jezika. Spolski (Spolsky 2004: 5) jezičku politiku posmatra kao trodelnu aktivnost koja se sastoji od jezičke prakse, odnosno izbora jezika koji zajednica koristi, zatim jezičkih verovanja i ideologija o jeziku i njegovoj upotrebi i aktivnosti usmerenih na promenu jezičke prakse pomoću upravljanja jezikom i jezičkog planiranja. Proces revitalizacije je povezan sa jezičkom

1 Kontakt podaci (Email): astojkanovic@mail.com

ideologijom govorne zajednice ali i s aktivnostima u jezičkoj praksi. Revitalizaciju definišemo kao proces koji za rezultat ima ponovno uspostavljanje jezika koji je prestao biti korišten kao jezik komunikacije u govornoj zajednici i njegovo ponovno vraćanje u upotrebu u svim sferama društva (Hinton 2003: 5). U procesu revitalizacije često je bitna uloga i delovanje državnih institucija „na različitim aspektima statusa, forme i domena upotrebe određenog jezičkog varijeteta“ (Filipović 2009: 112).

Revitalizacija jezika je često u vezi sa korpusnom jezičkom politikom, koja se bavi normiranjem standardnog jezika, i statusnom jezičkom politikom koja se bavi funkcijama standardnog jezika u društvu. Slično jezičkoj politici, proces revitalizacije jezika je u vezi sa istorijskim, društvenim, ekonomskim i političkim faktorima (Filipović 2009: 103) te je revitalizaciju jezika nemoguće proučavati bez razumevanja svih ovih faktora.

Revitalizacija hebrejskog jezika se često uzima za primer najuspešnijeg i najefikasnijeg procesa revitalizacije jezika, i to u relativno kratkom vremenskom periodu i u govornoj zajednici jevrejskih doseljenika koju su karakterisali paralelna izgradnja državnog i nacionalnog identiteta i proces stvaranja nezavisne izraelske države.

Na revitalizaciju hebrejskog jezika snažno su uticali i kulturološki faktori iz Evrope, odnosno ideje o „svetom trojstvu“ nacionalnog jezika, nacije i teritorije (Bugarski 2005: 96). Dominantni modeli jezičkih politika u Evropi XIX veka su pojmove nacionalnog jedinstva i nacionalne države povezivali sa postojanjem nacionalnih, standardnih jezika. U evropskom nacionalističkom modelu jezičke politike koji su jevrejski doseljenici doneli sa sobom u Palestinu, jezik gradi kulturni i nacionalni identitet nacije odnosno između jezika, nacije i države postoji snažna i neraskidiva veza. U periodu revitalizacije, Jevreji nisu imali ni sopstvenu teritoriju ni svoj nacionalni jezik pa se pokret revitalizacije jezika može posmatrati i kao svojevrsno prenošenje evropskih jezičkih politika u novo okruženje. Pod snažnim uticajem shvatanja da ne može biti države bez jezika, revitalizacija hebrejskog trebalo je da obezbedi nacionalni jezik koji bi od mnoštva iseljeničkih identiteta i jezika stvorio novi hebrejski identitet i postao vezivno sredstvo za okupljanje Jevreja u nacionalnoj državi. U ovakvom poduhvatu revitalizaciju jezika pomogla je i ukupna politička ideologija cionizma kao nacionalnog jevrejskog pokreta koji je težio ponovnom uspostavljanju Izraela kao domovine Jevreja, ona ideologija koju Zukerman (Zuckermann 2009: 46) naziva „ideologijom dogodne u Jerusalimu“².

Smit (Smith 1995: 57) govoreći o nacionalnom identitetu, definiše etničku zajednicu kao zajednicu zajedničkog porekla, zajedničkog istorijskog sećanja i mitova i zajedničke kulture povezane sa osećanjem solidarnosti i pripadnosti zajednici i određenoj teritoriji. Viland (Wieland 2004: 26) ističe da je za sve nacionalne zajednice zajedničko postojanje određenog „epicentra“ oko kojeg se etnička zajednica okuplja. Bez postojanja ovakvog „epicentra“ ne može doći do kasnijeg političkog organizovanja i prelaska jedne etničke zajednice u fazu nacije. On proces formiranja nacionalne zajednice sumira u jednoj formuli: „etnička grupa + faktor iks“ daju „etnonaciju“ (u originalu: „ethnic group + x = ethnonation/community“). „Faktor iks“ predstavlja

2 Radi se o molitvenim stihovima koji se izgovaraju pri kraju obredne Seder večere kojom se označava početak praznika Pashe. Ove reči su vremenom dobile, pored obrednog, i značenje duhovne i fizičke obnove jevrejskog naroda i države i, iako su bile verske odnosno obredne prirode, povezane su sa političkim idejama cionističkog pokreta.

dodatne faktore koji su važni za formiranje nacionalnog identiteta kao što su jezik, kultura, teritorija, zajednička tradicija ili vera. Upravo je revitalizovani hebrejski jezik, pored vere, bio „faktor iks“ u izgradnji države i nacionalne zajednice Jevreja u Izraelu. Jevrejski doseljenici u Palestini su bili heterogena grupa, različitih jezika ali zajedničke religije. Aktivnosti na jezičkom planiranju i revitalizaciji hebrejskog jezika su za cilj imali smanjenje jezičkih razlika, homogenizaciju doseljenika iz dijaspori i jačanje pripadnosti novoj zajednici u Palestini.

Rad će se osvrnuti na istorijske okolnosti revitalizacije hebrejskog jezika i ključne faktore revitalizacije uz poseban osvrt na vanjezičke faktore koji su revitalizaciji jezika doprineli. Analiza će obuhvatiti i ulogu političko-ekonomskih faktora na proces revitalizacije hebrejskog jezika koji su bili suštinski važni za proces nacionalne identifikacije i hebrejskog jezika kao simboličkog jezika pripadnosti novoj državi Izraelu. U radu se pokušavaju navesti i specifični razlozi koji su doveli do revitalizacije hebrejskog jezika, a koji su po svojoj prirodi atipični za sve ostale manje uspešne revitalizacije jezika (kakve su revitalizacija irskog, velškog ili maorskog jezika).

2. HEBREJSKI ILI IZRAELSKI JEZIK?

Hebrejski jezik uzima se za uspešan primer jezika koji je revitalizovan i ožvijen nakon više od 1700 godina „kliničke smrti“ preuzimajući ulogu jezika novog društva i nove zajednice u „obećanoj zemlji“, „Erec Izraelu“ (Eretz Israel). Kao najcitiraniji primer uspešne obnove jezika, lekcije naučene iz revitalizacije hebrejskog smatraju se suštinski važnim za obnovu nestalih jezika i jačanje manjinskih i ugroženih jezika. Hebrejski jezik je nakon dugog perioda „komatoznog stanja“ (Zuckermann 2006: 1) i povremene upotrebe u funkciji jezika religioznih rituala³ i poezije jevrejske dijaspori („Galut“ poezije) stekao funkcije državnog i zvaničnog jezika uz znatan uticaj jezika jevrejskih doseljenika iz istočne Evrope⁴.

Hebrejski jezik je specifičan i zbog činjenice da je njegov nestanak bio delimičan. Nestao je u velikoj meri kao govorni jezik (mada ne i sasvim), dok je opstao kao jezik rituala i jezik religijsko-etničke identifikacije Jevreja u istočnoj Evropi te se u slučaju hebrejskog ne može govoriti o pravoj „smrti jezika“, već pre o gubitku određenog domena upotrebe jezika u govornoj zajednici. Hebrejski jezik se može smatrati „mrtvim“⁵ ili „nestalim“ jezikom samo uslovno, u smislu jezika bez maternjih govornika (Kaufmann 2005: 1). Posebna karakteristika obnove hebrejskog je i činjenica da je u slučaju hebrejskog cilj obnove bio da se govorne funkcije jezika daju jeziku čiji je

3 Uloga hebrejskog jezika kao obrednog, verskog jezika Jevreja u dijaspori je pozitivno uticala na kasniju obnovu hebrejskog iz dva razloga. Prvi razlog je to što je obredna uloga hebrejskog omogućila da se njegova fonološka struktura očuva i da se očuvaju glasovi koji nisu postojali u evropskim jezicima koje su Jevreji u dijaspori koristili. Drugi razlog je opstanak dobrog dela leksike hebrejskog jezika zahvaljujući razvijenoj religijskoj literaturi.

4 O genezi hebrejskog jezika (ili izraelskog jezika, kako ga autor naziva) više u Zukerman (2006).

5 Smrt jednog jezika po Kristalu (Crystal 2000: 1) označava nestanak njegovih govornika odnosno jezik se može smatrati živim jedino ukoliko ima govornike. Hebrejski jezik međutim nije doživeo „smrt jezika“ jer su jevrejske svete knjige Tora i Talmud bile napisane na hebrejskom te je, u različitim varijetetima, hebrejski ostao jezik religijskih rituala.

književni status i status pisanog jezika bio već jasno definisan (Kheimets & Epstein 2001: 124), dok je u procesu obnove jezika daleko češća situacija da se govornom jeziku daju takozvane „više“ funkcije, odnosno formalne i književne funkcije jezika.

Revitalizacija hebrejskog jezika interesantna je i sa socioloških, političkih i lingvističkih aspekata, jer pokazuje znatan, ako ne i odlučujući uticaj vanjezičkih faktora na obnovu jezika. Revitalizovani hebrejski jezik predstavlja sasvim nov jezik čija je hibridnost osnovna odlika. Neki autori, poput Gilada Zukermana (2009: 46), smatraju da obnovljeni jezik treba biti nazvan izraelskim ili modernim hebrejskim jezikom zbog snažnog upliva i uticaja evropskih jezika čiji je uticaj pristigao sa talasom jevrejskih doseljenika iz evropske dijaspor. Jasno je da je hebrejski jezik tokom oživljavanja pretrpeo znatne izmene, prvenstveno u svom leksičkom fondu uvođenjem niza novih reči, ali i uvođenjem gramatičkih obrazaca iz evropskih jezika. Upravo Zukerman navodi da hebrejski pokazuje kako je „lingvistička geneza daleko složeniji proces nego što to uprošteni sistem jezičkog stabla pokazuje“ (Zuckermann 2009: 41), te zaključuje da „obnovljeni jezik ne može imati samo jednog roditelja“⁶ i da je revitalizacija jezika usko povezana sa njegovom hibridizacijom. On smatra da je obnovljeni hebrejski u stvari hibridni jezik koji naziva izraelskim, a koji je semitsko-evropski jezik ili evroazijski hibridni jezik posebnih karakteristika (Zuckermann 2009: 58). Sličan stav ima i Kaufman (Kaufmann 2005: 1) navodeći da je jezik koji je danas u upotrebi u Izraelu takozvani savremeni hebrejski jezik i da se radi o sasvim novom jeziku koji se razlikuje od svog pretka te da je ovakav rezultat logična posledica obnove jezika u svim svojim namenama za razliku od procesa očuvanja jezika ili širenja upotrebe hebrejskog kao svetog jezika predaka, koji bi bez odgovarajuće promene i prilagođavanja izgubio na upotrebljivosti i doveo u pitanje sam proces obnove jezika.

3. MIT O BENU JEHUDI ILI KAKO SAM OBNOVITI JEZIK

Jedan od mitova o obnovi hebrejskog jezika je i to da je reč o jeziku čiju je revitalizaciju pokrenuo jedan čovek, jevrejski doseljenik iz Rusije – Bena Jehude koji je nekonvencionalnim metodama započeo proces obnove jezika. Često nazvan i ocem modernog hebrejskog jezika (Fellman 1973), Jehuda je stekao mitski status usamljenog obnovitelja jezika čiji je rad i fanatična predanost pokrenula proces obnove jezika. Istorijski i društveni faktori pokazuju da je sam proces obnove bio decentralizovan i motivisan potrebom za građenjem društvenog i etničkog identiteta te da je uloga Bena Jehude simbolična u predstavljanju odnosa Jevreja prema novom društvu u koje su se doselili. Jedan od razloga za sistematsku obnovu jezika koje i sam Ben Jehuda navodi u člancima objavljenim u novinama i listovima jevrejske zajednice u Evropi i Africi⁷ jeste i taj da se pomogne jevrejskoj omladini da sačuva sopstveni identitet od procesa asimilacije u evropske kulture i zajednice u kojima su Jevreji u dijaspori živeli. Dolaskom Bena Jehude

6 Pitanje hibridne prirode hebrejskog jezika i njegove polusemitske, poluevropske prirode, razmatra Zukerman (Zuckermann 2009).

7 U članku „Važno pitanje“, Ben Jehuda je istakao potrebu za naseljavanjem Palestine da bi se između ostalog sačuvali i jezik i kultura Jevreja. „Imamo jezik kojim možemo pisati sve što želimo i imamo mogućnost da ga koristimo ako to i želimo“. Više vidi Rabin (1973).

u Palestinu 80-ih godina 19. veka, on započinje individualni rad na procesu obnove jezika i taj početak i sam rad poklapaju se sa dva velika talasa doseljavanja jevrejskih iseljenika iz Evrope⁸. Uglavnom se radilo o mlađim doseljenicima, zadojenim idejama evropskog nacionalizma i shvatanjima o jedinstvu jezika i nacije, odnosno države. Bili su spremni da ulože trud u izgradnju nove zajednice, nove „Obećane zemlje“ na tlu Palestine koja je samim tim zahtevala i hebrejski kao nacionalni jezik i jezik kojim se raskida sa Galutom (jevrejskom dijasporom) i progonima u Evropi⁹. Pitanje nacionalnog jezika je od suštinske važnosti za političke i nacionalne pokrete kakav je bio i cionistički pokret kao nacionalni pokret obnove i očuvanja jevrejskog identiteta, odnosno kasnije i politički pokret uspostavljanja jevrejske države koja bi okupila sve Jevreje iz dijaspor¹⁰. U ovom procesu, ideje evropskih jezičkih pokreta i jezičkih politika o vezi nacije, tla i države bile su prihvaćene od strane hebrejskog pokreta kroz ideju da jedna jevrejska nacija mora imati jedan jezik koji bi bio zajednički svim jevrejskim zajednicama. Revitalizacija hebrejskog jezika tako je za cilj imala i jezičku homogenizaciju među Jevrejima, ali i otklanjanje unutrašnjih različitosti između Jevreja i svojevrsan otklon od tradicije i načina života u dijaspori. Hebrejski je, takođe, bio u stanju da izgradi osećaj grupnog i individualnog identiteta u novoj državi i simbolički označi i novi početak.

Ben Jehuda je ličnim primerom pokušao da pokaže da je revitalizacija i upotreba hebrejskog jezika moguća te je njegova porodica postala prva porodica koja je u svakodnevnoj komunikaciji koristila isključivo hebrejski jezik. Ovakva odluka bila je deo njegovog pristupa obnovi jezika koja se sastojala iz tri osnovna elementa: upotrebe jezika u kući govornika, upotrebe jezika u školi i postojanja preskriptivnih tela i propisa koji će definisati upotrebu jezika i pripremiti hebrejski jezik za upotrebu u novim okolnostima (Fellman 1973: 36)¹¹. Novoj zemlji jevrejskog naroda trebao je i novi jezik.

- 8 Ove faze preseljavanja u Izrael zovu se i „alijama“. Prva je trajala od 1882. godine do 1903. godine a druga od 1904. do 1914. godine i oba talasa su činili mlađi doseljenici iz Istočne Evrope čiji su idealizam i želja za stvaranjem nove države i novog jezika bili jasno izraženi. Treća „alija“ (1919–1923) je takođe obuhvatila Jevreje iz Istočne Evrope (Rusije, Poljske i Rumunije) koji su se doselili nakon Balfurove deklaracije iz 1917. godine koja je uspostavila „nacionalni dom jevrejskog naroda“ u Palestini. Četvrta „alija“ (1924–1928) je obuhvatila doseljenike iz Evrope, ali i značajan procenat jevrejskih doseljenika iz Azije i Afrike. Peta „alija“ (1929–1939) je obuhvatila doseljenike iz centralne i Zapadne Evrope, podstaknute pojavom nacizma i fašizma u Evropi. Neki autori navode niz manjih savremenih „alija“ (talasa doseljenika iz Sovjetskog Saveza 70-ih godina, arapskih država, Irana, Etiopije, Južne Amerike), kao i posebno brojnu „aliju“ masovnog doseljavanja Jevreja iz republika bivšeg Sovjetskog Saveza (1989–2006).
- 9 Već u Evropi Jevreji su kroz pokret Haskala (u originalu: Haskalah, što znači „prosveta“) definisali potrebu za učenjem hebrejskog jezika, jevrejske istorije i aktivnim učešćem jevrejske zajednice u svetovnim pitanjima evropskih društava. Istovremeno su pripadnici ovog pokreta poznati pod nazivom Maskilimi (u prevodu: „prosveteni“, „učeni“) u ovom periodu počeli rad na širenju svetovne književnosti i poezije pisane na hebrejskom jeziku. Haskala je kao prosvetiteljski pokret uticala na razvoj jevrejske sekularne kulture, učenje jezika sredine u kojoj Jevreji žive i ograničavanje vere na sferu privatnosti.
- 10 Ideja o jevrejskoj državi pojavila se 1897. godine u knjizi Teodora Hercla (Theodor Herzl), „Jevrejska država“ („Der Judenstaat“), štampanoj u Lajpcigu i Beču. Hercl je smatrao da se nepovoljan položaj Jevreja u Evropi neće promeniti te da je potrebno rešiti nacionalno pitanje, ne samo preseljavanjem u Palestinu, već i sticanjem suverenih prava na teritoriju kojima bi se obezbedilo nesmetano doseljavanje u Palestinu.
- 11 Felman (Fellman 1973: 36) navodi sedam koraka koje je Ben Jehuda preduzeo radi uspešne revitalizacije hebrejskog jezika. Ovih sedam koraka ili oblasti na kojima je Jehuda radio obuhvataju: 1. upotrebu hebrejskog jezika u sopstvenom domu, 2. poziv jevrejskoj dijaspori da oživi i koristi hebrejski jezik, 3. stvaranje organizacija i društava koj će negovati, koristiti i promovisati hebrejski jezik, 4. učenje hebrejskog u školama, 5. štampanje novina i listova na hebrejskom, 6. izrada rečnika hebrejskog jezika i 7. stvaranje saveta za jezik.

Elementi ovog programa podrazumevali su i uverenje Bena Jehude da je jezik moguće obnoviti jedino ukoliko i deca usvoje i upotrebljavaju jezik tako da je Jehuda od rođenja učio svog sina i izlagao ga, uspešno, samo hebrejskom jeziku¹². Praktično, primer Bena Jehude trebalo je da posluži kao simbol svim drugim doseljeničkim porodicama kako se hebrejski jezik može ponovo koristiti u svakodnevnom životu i za potrebe novog doba. Ben Jehuda je započeo i proces kreiranja novih reči za one termine za koje ograničen leksikon hebrejskog nije imao reči.

Upotrebu hebrejskog jezika u školi Ben Jehuda je podsticao i programima učenja hebrejskog jezika u školama koji su podrazumevali isključivu upotrebu hebrejskog jezika u nastavi¹³. U ovome je naišao i na podršku Hebrejskog udruženja učitelja koje je ideju učenja hebrejskog podstaklo odlukom iz 1892. godine da učenici od 6. godine života uče hebrejski jezik u školama kao obavezan predmet. Hebrejski jezik je uveden u neke škole tokom 1881. godine, a već 1888. godine postao je sastavni element obrazovnog sistema te su i neki opšti predmeti predavani na hebrejskom¹⁴. Tokom 1898. godine otvorena su i prva obdaništa na hebrejskom jeziku u svim većim gradovima. Pored škola, Ben Jehuda je pokrenuo i dnevne novine na hebrejskom „Ha-zevi“ korištenjem sistema koji je nazvao „totalni hebrejski“, odnosno upotrebom samo hebrejskog jezika u pripremi i štampanju novina. Same novine trebale su poslužiti kao još jedno sredstvo širenja hebrejskog jezika, ali i učenja novih reči ili kovanica¹⁵ koje bi se u novinama pojavljivale bez objašnjenja ili fusnota sa željom da ih govornici usvoje i koriste. Uporedo sa novinama, Ben Jehuda je radio i kao leksikograf na pisanju rečnika hebrejskog jezika koji je nakon njegove smrti dovršen i objavljen. Proces normativizacije jezika nastavljen je i njegovim radom na osnivanju Saveta za hebrejski jezik 1890. godine kao preskriptivnog tela koje se bavilo terminologijom, pravopisom i problemima izgovora¹⁶. Savet je imao tri zadatka (Kaufmann 2005): prikupljanje reči koje bi ušle u Rečnik hebrejskog jezika, pravljenje novih reči i standardizaciju izgovora. Savet za jezik je bio arbitar po pitanjima ispravnosti i tačnosti upotrebe jezika, ali je i sarađivao sa učiteljima i intelektualcima i prikupljao termine za nove pojmove te podsticao građane da šalju svoje predloge i ideje za leksiku. Iako je Savet prestao sa radom nakon nešto više od godine rada, njegov rad je nastavljen kroz Akademiju za jezik¹⁷ koja predstavlja najviše telo po pitanjima normativizacije hebrejskog jezika.

Pretpostaviti da je revitalizacija hebrejskog jezika rezultat truda jednog čoveka bilo bi netačno jer je celokupan cionistički pokret bio usmeren ne samo na građenje

12 O biografiji, radu i stavovima Bena Jehude više u Felman (Fellman 1973).

13 Već 1882. godine takav program počeo se koristiti u osnovnoj školi u kojoj je radio i Ben Jehuda.

14 Više u Spolski (Spolsky 1996).

15 Ben Jehuda je stvorio preko 4000 novih reči koje su se zasnivale na hebrejskim korenima reči, a koje su trebale odgovoriti potrebama označavanja novih termina i pojmova.

16 Savet je 1895. godine odlučio da u izgovoru u upotrebi bude hebrejski sefardskog izgovora.

17 Akademija za hebrejski jezik predstavlja jednu od ključnih institucija jezičkog planiranja u Izraelu i imala je preskriptivnu ulogu, odnosno ulogu tela koje se brine o jezičkoj normi i „čistoti“ jezika. O ulozi Akademije Vilijam Čomski kaže: „...Akademija za hebrejski jezik (ranije poznata pod imenom Vaad ha-Lashon), sastavljena od izuzetnih naučnika i pisaca i podržana od izraelske vlade, budno pazi na pojavu jezičkih pogrešaka ili barbarizama koji bi mogli narušiti čistotu jezika. Akademija objavljuje listu tehničkih termina koji obuhvataju svaku granu i oblast nauke, industrije, tehnologije i sličnog: oko deset hiljada novih reči su uvedene i prihvaćene u upotrebi od uspostavljanja države Izrael.“ Više podataka u Čomski (Chomsky 2001).

nacije i teritorijalno širenje već i na uspostavu hebrejskog kao nacionalnog jezika. Rad Bena Jehude tek je deo šireg pokreta u jevrejskoj dijaspori čiji je cilj bio da se izgradi etnički integrisana i kulturološki homogena nacionalna zajednica. Nakon perioda jezičke heterogenosti hebrejski je postao dominantan jezik već početkom 20. veka i postao jezik privatne i javne sfere života u jevrejskom društvu. Usvajanje hebrejskog kao jezika komunikacije u zajednici bilo je moguće na tlu Palestine jer nije postojao zvaničan jezik tako da su već do 1918. godine više od dve trećine stanovnika u novim naseljima i kolonijama u Palestini koristili hebrejski kao jedini jezik (Izre'el 2003: 87).

4. „NOVI JEZIK U NOVE MJEHOVE“

Oživljavanje hebrejskog jezika je pred njegove zagovornike i čitavu zajednicu na tlu buduće izraelske države postavila dva veoma bitna zadatka: prvi, obnovu statusa jezika (naročito u odnosu na rivalski jidiš) i drugi, širenje korpusa jezika koji je morao odgovoriti na nove potrebe.

Današnji status hebrejskog je rezultat intervencija u statusu jezika usmerenih protiv jidiša koji je tokom prve polovine dvadesetog veka svesno i sistemski potiskivan kao pretnja hebrejskom jeziku i novom identitetu jevrejskih doseljenika. „Novi jezik“ novog identiteta i nacionalne zajednice potisnuo je jidiš kao glavni jezik evropskih Jevreja. Insistiranje na novom jeziku bilo je u uskoj vezi sa novim identitetom Jevreja u Palestini i željom da se izgradi progresivniji, aktivniji i nacionalno osvešteniji „Novi Jevrej“. Spolski (Spolsky 1996: 19), govoreći o hebrejskom i jidišu kao o dva antipoda jevrejskog identiteta, navodi:

„Sukob sa jidišom nastavljen je i nakon što se hebrejski jezik učvrstio. Jidiš je shvaćen kao stalna pretnja tokom perioda imigracije i ranih dana državne samostalnosti tokom 50-tih godina. Jidiš je bio arhetipski protivnik hebrejskog jezika. Bio je to jezik koji je bio u vezi sa dijasporom i time i odbačenim identitetom Jevrejina iz dijaspore. Bio je to jezik religioznih protivnika cionizma, grupe koja je smatrana stalnim podsetnikom na onaj odbačeni identitet. I bio je to jezik koji je pripadao identitetu koji se protivio pripadnosti teritoriji i povratku u Zion“.

Iako je jidiš govorila većina doseljenika iz Evrope, jidiš je percipiran kao jezik jevrejskog egzila, jezik jevrejske dijaspore, a u odbacivanju jidiša išlo se toliko daleko da su ga rabini u Palestini nazivali *treif* jezikom odnosno ne-košer, nečistim jezikom koji je bio neprihvatljiv ne samo za novu jevrejsku državu već i za sam judaizam (Zuckermann 2006: 232). Iako je jidiš zadovoljavao komunikacione potrebe dijaspore i zahtevao manje intervencija i truda oko modernizacije jezika, planeri hebrejskog jezika su svesno i planski intervenisali u pravcu podrške hebrejskom jeziku. Već početkom 20. veka uspostavljena je Legija branilaca jezika koja se borila (ponekad i silom) protiv jidiša i promovisala hebrejski kao jedini prihvatljivi jezik u Izraelu. Istovremeno, Holokaust je u Evropi doveo do dramatičnog pada u broju govornika jidiša (po procenama, 85% stradalih Jevreja u Holokaustu su bili govornici jidiša), što je imalo dalji uticaj na jačanje hebrejskog jezika kao jedinog jezika jevrejske zajednice u Izraelu. Nove talase doseljavanja u Izrael nakon Drugog svetskog rata su činili doseljenici iz Afrike, Azije,

sa Bliskog Istoka, iz Irana i Južne Amerike, koji po definiciji nisu poznavali jidiš pa je hebrejski lako preuzeo ulogu zajedničkog jezika. Slično se desilo i sa „alijama“ iz Sovjetskog Saveza tokom sedamdesetih godina i kasnijim alijama devedesetih godina XX veka i prvih decenija XXI veka koje su činili doseljenici koji su tokom sovjetskog perioda uglavnom napustili i zaboravili jidiš te su, prvenstveno zbog ekonomskog prestiža i društvenih faktora, spremno usvojili hebrejski jezik.

Negativni stavovi prema jidišu doveli su do toga da i u samom Izraelu, u nizu kolonijalnih naseobina početkom dvadesetog veka jidiš bude odbačen u korist hebrejskog jezika. Kada je osnovan Tel Aviv 1906. godine kao prvi novi grad, njegovom poveljom određen je kao grad u kojem će se koristiti isključivo hebrejski jezik (Spolsky & Shohamy 1999: 353). Hebrejski je uspeo da se nametne tokom perioda drugog talasa doseljenika od 1906. do 1914. godine kada novi doseljenici donose i novi talas entuzijazma za učenjem hebrejskog jezika koji najbolje odslikava slogan Pokreta mladih radnika: „Jevrejska zemlja, jevrejski rad i hebrejski jezik“ (Spolsky 1996: 22). Sličnu sudbinu jidiša doživeće i neki evropski jezici poput francuskog koji je bio jezik nastave u jevrejskim naseobinama pre obnove hebrejskog jezika ili nemačkog koji će biti predmet „jezičkog rata“ 1913. godine nakon neuspešnog pokušaja da (nakon demonstracija pristalica hebrejskog jezika) bude uveden kao jezik nastave u visokom obrazovanju.

U ovom periodu, sve do sticanja statusa zvaničnog jezika 1921. godine, hebrejski jezik je bio samo jedan deo šireg pokreta i obnove ne samo jezika već i kulture, društva i države (Harshav 1993: 21).

„Obnova jevrejske zajednice u izraelskoj državi je u velikoj meri bila određena kontrastivnim suprotnostima: cionizam naspram socijalizma u dijaspori, hebrejski jezik naspram jidiša u dijaspori‘hebrejski narod’ i ‘hebrejski’ rad naspram iskrivljenog ‘židovskog’ lika.“

Hebrejski jezik je iz faze jezika koji je smatran „svetim jezikom“ religijskih rituala za dvadesetak godina prerastao u zvanični jezik jevrejskih teritorija u Palestini, menjajući svoju prirodu religijsko-ritualnog jezika u ulogu jezika nacije i države. Hebrejski je iz statusa jezika čije su funkcije bile više simboličke prirode nego jezičke prerastao u jezik koji je stekao i svoju „nižu“ funkciju kao jezik komunikacije. Po prvi put u istoriji jevrejskog naroda, izgrađen je jezik kao zajednički imenitelj u kulturi koja je u prošlosti prihvatila život u rasejanju i zajednički jezik jevrejskih zajednica koje su činile raznoliku i brojnu dijasporu¹⁸. Već od 1948. godine i sticanja nezavisnosti, hebrejski jezik je znalo oko 80% stanovnika Palestine i ovim je jevrejska zajednica u Izraelu za pedesetak godina prešla put od plurilingvizma do „ideološkog monolingvizma“ (Spolsky 2004: 217–218)¹⁹. Borba između hebrejskog jezika i jidiša za prevlast u novoj državi simbolično je završena proglašenjem nezavisne države Izrael 1948. godine u kojoj su kao zvanični jezici priznati hebrejski i arapski jezik.

18 Koliko je koncept jednog jezika bio stran Jevrejima govori i činjenica da se početkom 20. veka govorilo više od 15 jezika povezanih sa jevrejskim zajednicama u Evropi, Aziji i Africi. Neki od njih su dugo vremena bili i rivali hebrejskom jeziku poput jidiša, ladino jezika i judeo-arapskog jezika. Revitalizacija hebrejskog jezika značila je i istovremeno potiskivanje ovih jezika.

19 Detaljni podaci o doseljavanju u Izrael mogu se naći na stranici statističkog izveštaja iz 2011. godine, po državama i periodima (vidi http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton_e.html?num_tab=st04_04&CYear=2011).

5. FAKTORI USPEŠNE REVITALIZACIJE HEBREJSKOG JEZIKA

Uspeh obnove hebrejskog jezika je imao uticaja na koncepte obnove i revitalizacije manjinskih i ugroženih jezika, dok se hebrejski jezik smatrao svojevrsnim modelom revitalizacije koji se može slediti. Jasno je i da se radi o retkom primeru uspešne obnove i jačanju jezika koji je stekao status zvaničnog jezika i čija budućnost izgleda sigurna. Niz nelingvističkih faktora je uticao na proces obnove jezika i možemo ih grubo grupisati u pragmatične faktore i ideološke faktore. U pragmatične faktore ubrajamo činjenicu da je Izrael zemlja doseljenika i jedinstven je primer u savremenoj istoriji, te da se uglavnom radilo o doseljenicima koji su pred verskim i političkim progonima ili iz dubokog religijskog ubeđenja novi život potražili u Obećanoj zemlji. O Izraelu kao naciji aktivnih doseljenika spremnih na rizik i na preuzimanje odgovornosti za sopstvenu ekonomsku budućnost pišu i drugi autori (Senor & Singer 2009: 217) navodeći da država Izrael nikada nije prestala biti zemljom doseljenika:

„Doseljenicima nije teško da krenu od nule. Po definiciji, oni su ti koji preuzimaju rizik na sebe. Nacija imigranata je nacija preduzetnika....²⁰“

Ekonomski razvoj je zahtevao zajednički jezik baš kao i život u kibucima, zajedničkim poljoprivrednim naseljima jevrejskih doseljenika, tako da je ekonomska potreba da se nauči hebrejski snažno uticala na jačanje statusa hebrejskog jezika. Ekonomski potencijal i status hebrejskog bio je daleko izraženiji od bilo kog drugog jezika u Izraelu.

Hebrejski svoj današnji status u velikoj meri duguje i postojanju državnih institucija koje su podsticale učenje jezika u formalnom obrazovnom sistemu, ali i postojanju jezičkih škola za odrasle i radnike imigrante (u originalu „ulpan“²¹). Posebnu ulogu u jačanju hebrejskog imale su i oružane snage (IDF - Israeli Defence Force) kao deo izraelske države koji je od postanka imao ključnu ulogu u definisanju države i očuvanju teritorija. Oružane snage i obavezna vojna služba za sve građane Izraela su bile „najefektniji proces amalgamacije“ (Chaim 1973: 82) i kao institucija vojska je svojim pripadnicima omogućavala da razviju sopstvene veštine i društvene veze i kontakte²². Naravno da je i lanac komandovanja i službe u oružanim snagama bio isključivo na hebrejskom jeziku pa je i sama vojska organizovala jezičke programe i kurseve.

Jezička politika u izraelskoj državi je takođe pogodovala jačanju hebrejskog jer je praktično do 90-ih godina monolingvizam bio dominantan stav u učenju jezika

20 O ekonomskim uspesima i privrednom razvoju Izraela više u Senor i Singer (2009).

21 Ulpani su predstavljali posebne jezičke škole za intenzivno učenje hebrejskog jezika čija je osnovna namena bila da pomognu novim doseljenicima da se što efikasnije i što brže integrišu u društveni, kulturni i ekonomski život u novoj domovini. Koncept ulpana je doživeo priličnu popularnost i kod drugih jezika koji su prošli proces revitalizacije, pa ulpani kao koncept učenja jezika za odrasle govornike postoje i na keltskom jeziku (vidi <http://www.ulpan.co.uk/>), i na velškom jeziku (vidi <http://www.bangor.ac.uk/cio/wlpan.php.en>). Više o prirodi ovih škola i sadržajima, vidi http://www.moia.gov.il/Publications/ulpan_en.pdf.

22 Izraelske oružane snage imaju sopstvene ulpan škole za regrute čiji hebrejski jezik nije na adekvatnom nivou. Istovremeno izraelske oružane snage su institucija u kojoj se društvene razlike brišu, neguje se kolektivni duh i zato je sasvim moguće da „taksisti komanduju milionerima, a da dvadesetogodišnjaci obučavaju svoje ujake“ (Senor & Singer 2009: 55).

u obrazovnom sistemu. Obrazovna jezička politika je tek 1996. godine zvanično prihvatila multilingvizam, definišući položaj arapskog jezika i stranih jezika (engleskog i francuskog jezika) i podstičući očuvanje manjinskih i imigrantskih jezika. Osnovni razlog dominantnog monoligvizma u izraelskom društvu bila je priroda prvih doseljenika u Izrael koji su imali izuzetno razvijen osećaj identiteta i ispunjavanja misije formiranja jevrejske države. Generacije Jevreja koji su rođeni kao Izraelci, poznati kao Sabre, predstavljali su generacije „Novog Jevrejina“ koji je označavao prekid sa dotadašnjim konceptom jevrejske nacije u dijaspori. „Novi Jevrejin“ je bio rođen i odgajan u sopstvenoj zemlji i bio je rezultat posebnih kulturnih i društvenih uticaja u Izraelu koji su generaciju Jevreja rođenih u Izraelu oblikovali na drugačiji način nego što je bio slučaj sa Jevrejima u dijaspori i sa prvim doseljenicima u Izrael²³. Ideali „Novog Jevrejina“ su predstavljali radikalni otklon od kulture, tradicije i jezika Jevreja iz dijaspore, dok je hebrejski jezik dobio ulogu maternjeg jezika i jezika na kojem su funkcionisali svi oblici društvenog organizovanja Jevreja u Palestini.

Revitalizacija hebrejskog je postigla uspehe i zbog činjenice da hebrejski nikada nije sasvim nestao, već da je opstao u religijskoj funkciji (delimično i književnoj funkciji) te je jasno da je revitalizacija jezika daleko lakša u slučaju kada postoji korpus pisane književnosti ili dela religijskog karaktera, odnosno kada jezik očuva barem simbolične funkcije. Religijska uloga išla je pod ruku s komunikativnom ulogom koju je jezik stekao početkom revitalizacije jer je „faktor relokacije“, odnosno imigracija u Izrael, uticala na zajednice jevrejskih doseljenika da se okrenu hebrejskom jeziku kao jeziku komunikacije.

Uspeh hebrejskog je redak primer poklapanja ideologije, kolektivne volje i pogodnih socijalnih i ekonomskih faktora koji su doveli do uspeha revitalizacije. Njegov uspeh pokazuje međutim da je i jezik koji proizilazi iz procesa obnove često hibridan po prirodi i da oživljavanje jezika ne podrazumeva vraćanje u nekadašnje stanje jezika, već je pre dinamičan proces prilagođavanja i ekspanzije jezika kao odgovora na nove potrebe zajednice.

6. UZOR ILI IZUZETAK?

Pred jezičkim pokretima koji rade na očuvanju ili revitalizaciji jezika nalazi se svojevrsna dilema: da li je revitalizacija hebrejskog model koji se može replicirati ili izuzetak koji je ostao izolovani primer uspeha revitalizacije jezika?

23 „Sabra“ generacija je druga generacija Jevreja rođenih u Palestini u periodu od dvadesetih i tridesetih godina XX veka pa do šezdesetih godina XX veka. Radilo se o generaciji koja je bila suštinski važna za početni period formiranja jevrejske države i sticanja nezavisnosti. „Sabre“ su pre svega imale snažan osećaj pripadnosti kolektivu koji se ogledao u članstvu u kibucima i mošavima kao zajedničkim naseljima sa poljoprivrednom ili industrijskom proizvodnjom, učešća u programima vojne obuke mladih, kao što je Gadna, odnosno učešća u tajnim paravojnim organizacijama, kao što su bile Hagana i njena elitna formacija Palmah. „Sabra“ generacija je, za razliku od Jevreja iz dijaspore, bila pod direktnim uticajima cionističkih ideja i obrazovnog sistema u Palestini koji su je oblikovali kao generaciju „kolonista, naseljenika i branilaca“ (Almog 2000: 2). Za ovu generaciju hebrejski je bio svakodnevni usmeni i pisani jezik, odnosno maternji jezik neraskidivo povezan sa idejom nacionalne, jevrejske države. Kao ključne karakteristike Sabri neki autori (Patai 1977: 395, Zerubavel 2002: 116) navode netrpeljivost prema jevrejskoj dijaspori kao slaboj, bezličnoj i nespremnoj za očuvanje jevrejskog identiteta, snažan osećaj nacionalne pripadnosti pod uticajem cionističkih ideala, spremnost na kolektivno i lično žrtvovanje za zajednicu, spremnost na sve oblike borbe uključujući i oružanu borbu i prihvatanje hebrejskog jezika kao maternjeg jezika.

Odgovor na ovo pitanje je da je slučaj hebrejskog i jedno i drugo. Revitalizacija hebrejskog jezika je u velikoj meri politički projekat i mnogi manjinski i ugroženi jezici nikada neće doći u položaj da postanu zvanični jezici ili jezici šire komunikacije prvenstveno zbog specifičnih političkih okolnosti nastanka Izraela, ali i činjenice da je revitalizacija jevrejskog bila deo ukupne cionističke ideologije. Nova država je značila i promenu u percepciji jevrejskog naroda koji je odbacio tradiciju i kulturu Jevreja u dijaspori, gradeći novu državu i novu naciju, gradio je i novi jezik koji je trebalo da i simbolički označi dovršetak procesa stvaranja nacionalnog identiteta. Revitalizacija hebrejskog jezika je istovremeno bila specifična jer se radilo i o rezultatu neplaniranog jezičkog planiranja koje je u inicijalnoj fazi vršeno bez podrške državnih institucija ili zvaničnih jezičkih politika. Takođe, revitalizacijom hebrejskog jezika paralelno je vršena i njegova standardizacija i modernizacija kako bi on mogao odgovoriti potrebama novonastale države. Revitalizacija hebrejskog je poseban slučaj jer se radilo o „oživljavanju“ hebrejskog kao govornog varijeteta i jezika svakodnevne komunikacije pre nego o revitalizaciji „umrlog“ jezika (Cooper 1989: 19–20).

Ipak neke od lekcija do sada najuspešnijeg programa revitalizacije jezika mogu poslužiti i kada govorimo o jezicima koji su u sličnom položaju u kojem je hebrejski bio pre stotinak godina.

1. Obrazovni sistem je bitan, ali ne i presudan element u stvaranju mladih govornika jezika bez kojih nema prostog fizičkog opstanka jezika. Hebrejski jezik je, zahvaljujući sistemskoj podršci obrazovnih institucija i obrazovnih politika, uspeo da postane jezik formalnog obrazovanja. U isto vreme, kada se govori o ulozi obrazovanja, ne treba zaboraviti da ciljna grupa revitalizacije nisu bila samo deca rođena u Izraelu već i odrasli govornici, doseljenici „alije“ koji su kroz ulpan škole učili, ne samo jezik, već i kulturu, tradiciju i istoriju jevrejskog naroda. Ovim je međugeneracijski prenos jezika koji je suštinski važan za revitalizaciju jezika podržan ne samo na nivou porodice već i na nivou šire zajednice. Takođe sistemom ulpan škola omogućeno je ne samo učenje jezika već i jevrejske tradicije, kulture i istorije, čime je proces učenja jezika praćen procesom akulturacije²⁴. Insistiranje Bena Jehude na upotrebi hebrejskog jezika u privatnoj, porodičnoj sferi pokazalo je koliko i privatni domeni upotrebe jezika mogu biti važni u revitalizaciji.
2. Stav govornika prema jeziku i ekonomski potencijal jezika su bitni u revitalizaciji jezika jer bez pozitivnog odnosa govornika prema jeziku (ili snažnog političko-nacionalnog programa kakav je hebrejski imao kao potporu u formiranju nacionalne države) ne može doći do uspešne obnove jezika. Istovremeno, ekonomski faktori pokazuju da je revitalizacija brža i efikasnija ukoliko je revitalizovani jezik u vezi sa ekonomskim mogućnostima i prosperitetom njegovih govornika. Brz ekonomski razvoj i napredak današnjeg Izraela kao nacionalne države jevrejskog naroda stare tek 60 godina, i pored stalnih ratova i političkih problema i konflikata sa susedima, imao je znatnog uticaja na učvršćivanje statusa hebrejskog jezika. Hebrejski jezik je pokazao

24 Posebnu ulogu u usvajanju jezika i akulturaciji doseljenih Jevreja imaju tzv. „centri za apsorpciju“ čija je uloga da prihvate i smeste nove doseljenike u periodu od 6 meseci (najčešće doseljenike mlađe životne dobi) uz istovremeno pružanje nastave iz hebrejskog jezika, kulture, tradicije i istorije.

- i da ekonomski status jezika i mogućnosti koje pruža govornicima mogu biti motiv za usvajanje obnovljenog jezika, dok je ekonomsko čudo Izraela omogućilo stalne talase doseljavanja („alije“) koji su donosili nove doseljenike spremne da prihvate hebrejski jezik. Konstantan priliv doseljenika u poslednjih šezdeset godina značio je i stalan priliv novih govornika hebrejskog jezika.
3. Postojanje pisma i korpusa književnosti su elementi koji znatno olakšavaju revitalizaciju jezika kako je to i hebrejski na svom primeru pokazao. Hebrejski je imao religijsku i obrednu funkciju, kao i znatan broj pisaca u dijaspori koji su pisali religijsku poeziju na hebrejskom. Revitalizacija jezika čija su pisana forma, leksika i fonologija očuvane u određenoj meri imaju daleko veće šanse za uspeh od jezika koji su sasvim nestali, ili su im domeni upotrebe veoma ograničeni.
 4. Ono što ojača jedan jezik istovremeno ubija drugi jezik – odnosno revitalizacija jezika nije izolovan proces. Revitalizacija jednog jezika u zajednici može značiti slabljenje ili nestanak drugog jezika²⁵. Na ideološkoj osnovi revitalizacija može značiti i prelazak sa multilingvizma na sistemski podržan monolingvizam. Tako je revitalizacija hebrejskog označila istovremeno eliminisanje drugih jezika koje su zajednice Jevreja koristile u dijaspori.
 5. Formalno-pravni status revitalizovanog jezika i podrška državnih tela olakšava proces revitalizacije. Proglašenje hebrejskog jezika za jedan od službenih jezika u Palestini 1922. godine²⁶ učvrstilo je njegov status među govornicima i donelo definitivnu prevagu nad ostalim jezicima koje su jevrejski doseljenici koristili. Krajem 2014. godine u Izraelu su se pojavile političke inicijative da u okviru novog zakona o Izraelu kao nacionalnoj državi jevrejskog naroda jedini zvanični državni jezik postane samo hebrejski jezik, a arapski dobije status „specijalnog“ jezika²⁷.
 6. Revitalizovani jezik više nije isti. Konačni proizvod revitalizacije nije jezik koji je identičan svom pretku već izmenjeni jezik koji je po prirodi složeniji pod uticajem drugih jezika prisutnih u govornoj zajednici. Zato se govori o hibridnoj strukturi revitalizovanog jevrejskog jezika koji je tokom procesa revitalizacije bio pod uticajem drugih jezika jevrejskih zajednica i jezika jevrejskih doseljenika.
 7. Odgovornost dele i „obnovitelji“ jezika. Loše odluke u obrazovnim politikama mogu dovesti do neuspeha u revitalizaciji. Preveliko oslanjanje samo na obrazovni sistem bez promovisanja upotrebe jezika u porodici i široj govornoj zajednici neće dovesti do potpune revitalizacije jezika već pre do stvaranja simboličke uloge jezika kao elementa tradicije ili nacionalne istorije, odnosno jezika bez stvarne komunikativne vrednosti.

25 Proces revitalizacije po pravilu nije jednosmeran već se radi o kompleksnom procesu u kojem se paralelno odvijaju i asimilacija jezičkih varijeteta u jednom revitalizovanom jeziku. Revitalizacija hebrejskog je tako značila i nestanak drugih govornih jezika jevrejskih doseljeničkih zajednica.

26 U avgustu 1922. godine, odlukom britanskih vlasti u tadašnjoj Palestini, sve zvanične odluke uprave i vlasti, kao i zvanični dokumenti lokalnih vlasti i opština bili su objavljivani i štampani na engleskom, arapskom i hebrejskom jeziku. Status hebrejskog kao zvaničnog potvrđen je i nakon sticanja nezavisnosti 1948. godine.

27 O sadržaju ovog predloga zakona, trenutnim debatama o zakonu i implikacijama na status jezika, vidi <http://interviews.jadaliyya.com/pages/index/20518/israel%E2%80%99s-%E2%80%9Cjewish-state%E2%80%9D-bill-does-it-really-change>, kao i stranicu Ministarstva pravde Izraela [http://index.justice.gov.il/StateIdentity/InformationInEnglish/Documents/Basic%20Law%20110911%20\(1\).pdf](http://index.justice.gov.il/StateIdentity/InformationInEnglish/Documents/Basic%20Law%20110911%20(1).pdf).

Primer revitalizacije hebrejskog jezika je u velikoj meri pre izuzetak nego pravilo i oni jezici koji su danas ugroženi ili pred nestajanjem teško da će imati iste povoljne okolnosti kakve je imao hebrejski jezik. Zato se kod jezika manjih zajednica pre može govoriti o ponovnom rađanju jezika²⁸ nego o revitalizaciji sličnoj onoj koja je zahvatila hebrejski. Kompleksan spoj političkih, kulturoloških i ekonomskih faktora stvorio je uslove za revitalizaciju hebrejskog jezika koji drugi ugroženi ili nestali jezici retko imaju. S druge strane, neka rešenja, kao što su škole hebrejskog jezika („ulpan“), privukle su pažnju drugih jezičkih zajednica²⁹ u pokušajima da očuvaju ili revitalizuju svoje jezike.

LITERATURA

- Almog, O. 2000. *The Sabra. The Creation of the New Yew*. Los Angeles: University of California Press.
- Bugarski, R. 2005. *Jezik i kultura*. Beograd: XX Vek.
- Chaim, R. 1973. *Short History of the Hebrew Language*. Jerusalem: Alpha Press.
- Chomsky, W. 2001. *Hebrew: The Eternal Language*. Skokie, IL: Varda Books.
- Cooper, R. 1989. *Language planning and social change*. Cambridge: CUP.
- Crystal, D. 2000. *Language Death*. Cambridge: CUP.
- Fellman, J. 1973. *The Revival of a Classical Tongue*. The Hague: Mouton.
- Filipović, J. 2009. *Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Harshav, B. 1993. *Language in Time of Revolution*. Berkeley: University of California Press.
- Hinton, L. 2003. Language revitalization. *Annual Review of Applied Linguistics* 23, 44–57.
- Hornberger, N. & S. May. 2008. *Encyclopedia of Language and Education. Volume 1: Language Policy and Political Issues in Education*. New York: Springer Science.
- Izre'el, S. 2003. The Emergence of Spoken Israeli Hebrew. U H. H. Benjamin (ed.) *Corpus Linguistics and Modern Hebrew: Towards the Compilation of The Corpus of Spoken Israeli Hebrew (CoSIH)*. Tel Aviv: Tel Aviv University, 85–104. [Internet]. Dostupno na: [http://www.tau.ac.il/~izreel/publications/Emergence_Hary2003\(corr\).pdf](http://www.tau.ac.il/~izreel/publications/Emergence_Hary2003(corr).pdf) [12.01.2015].
- Kaufmann, J. 2005. The Revival of the Hebrew language. [Internet]. Dostupno na: <http://www.jefftk.com/final-papers/revival/revival.pdf> [12.01.2015].
- Kheimets, N. & A. Epstein. 2001. Confronting the languages of statehood. Theoretical and historical analysis of the multilingual identity of the Russian Jewish intelligentsia in Israel. *Language Problems and Language Planning* 25 (2), 121–143.
- Patai, R. 1977. *The Jewish Mind*. New York: Scribner.
- Senor, D. & S. Singer. 2009. *Start Up Nation: The story of Israel's economic miracle*. New York: Hachette Book Group.

28 Ovako neki autori definišu pojam ponovnog rađanja jezika (Skutnabb-Kangas i McCarty, citirano u Hornberger i May (2008)): „Ponovno rađanje jezika. U slučaju ugroženog jezika, osmišljeno jezičko planiranje i aktivnosti politike usmerene na: 1. Obnovu jezika, obnovu usmenih i/ili pisanih funkcija jezika koji se više ne govori i koji ima veoma slabu ili nikakvu književnu tradiciju, 2. Revitalizaciju jezika koja daje novu vitalnost ugroženom jeziku, 3. Promenu smera jezičke zamene koja daje nove generacije govornika.“

29 Koncept ulpan škola pokazao se kao interesantan za govornike jezika Sami naroda u Norveškoj i njihov program obnove jezika. Više vidi <http://www.cfhu.org/news/rothbery-international-school-hebrew-division-helps-revive-an-endangered-language>.

- Smith, A. 1995. *Nations and Nationalism in Global Era*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Spolsky, B. 1996. Conditions for language revitalization: a comparison of the cases of Hebrew and Maori. U S. Wright (ed.) *Language and the State: Revitalization and Revival in Israel and Eire*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 5–50.
- Spolsky, B. 2004. *Language Policy*. Cambridge: CUP.
- Spolsky, B. & E. G. Shohamy. 1999. *The languages of Israel: Policy, ideology, and practice*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Wieland, C. 2004. *Nation State by Accident: The Politicization of Ethnic Groups and the Ethnicization of Politics: Bosnia, India, Pakistan*. New Delhi: Manohar publishers.
- Zerubavel, Y. 2002. The “Mythological Sabra” and the Jewish Past: Trauma, Memory and Contested Identity. *Israel Studies* 7 (2), 115–144.
- Zuckermann, G. 2006. A New Vision for Israeli Hebrew: Theoretical and practical implications of analyzing Israel's main language as a semi-engineered Semito-European hybrid language. *Journal of Modern Jewish Studies* 5 (1), 57–71.
- Zuckermann, G. 2009. Hybridity versus revivability: Multiple causation, forms and patterns. *Journal of Language contact, VARIA* 2, 40–67.

SUMMARY

ANALYSIS OF THE REVITALIZATION OF THE HEBREW LANGUAGE – A NEW LANGUAGE IN A NEW LAND

This article analyses the revitalization of Hebrew as an often cited example of the successful revitalization of a language, whose experience can be used in the revitalization of endangered and extinct languages. The success of Hebrew is a rare example of the overlapping of political ideology, collective striving and appropriate socio-economic factors which led to the success of language revitalization. Hebrew has gone from the phase of a “holy language” of religious rites to an official language of the Jewish communities in Palestine, changing its function from a religious role to a language of a state and a nation. The article deals with the historical circumstances, sociolinguistic factors as well as extralinguistic influences which affected the rehabilitation of the Hebrew language. It also deals with the revitalization process as the political and national project which influenced the changed, hybrid nature of Hebrew and underlines experiences which could be relevant for other language communities.

KEYWORDS: Hebrew, language revitalization, language policy, language hybridity.

(Originalni naučni rad primljen 04.11.2014;
ispravljen 15.01.2015;
prihvaćen 19.01.2015)

UDK: 821.163.41.08 Црњански М.; 811.163.41:81'373.45

■ STRANI JEZICI I SUMATRAIZAM MILOŠA CRNJANSKOG

GORDANA JANJUŠEVIĆ LEKOVIĆ¹

U radu se analizira relacija *strani jezici – sumatraizam* u umjetničkom tekstu velikog srpskog i jugoslovenskog pisca Miloša Crnjanskog. Upotreba stranih riječi (ne u smislu tuđica, pozajmljenica, već autentičnih riječi, izraza i fraza iz stranih jezika) kod Crnjanskog ima izrazitu stilsku funkciju i korespondira sa sumatraističkom vizijom svijeta, što se i pokazuje na odabranim primjerima. U drugom dijelu rada data je jezičko-stilska analiza dužeg odlomka iz proznog teksta Crnjanskog, gdje se istražuje efekat upotrebe stranih jezika u sadejstvu sa drugim karakterističnim stilskim postupcima, u kontekstu poetike sumatraizma.

Ključne riječi: strani jezik, sumatraizam, povezanost svijeta, empatija naratora, princip ekvivalentnosti, postupak osamostaljivanja, ponavljanja, postupak imenovanja.

1. UVOD

Sumatraizam Miloša Crnjanskog, kao pravac unutar jedne osobene poetike, podrazumijeva prije svega ideju i viziju sveopšte povezanosti svijeta. U okviru svog umjetničkog prosedea Crnjanski je prepoznatljiv po originalnim stilskim rješenjima, određenim odabirima u jeziku koji korespondiraju sa značenjskim i idejnim slojevima književnog teksta. U ovom radu polazimo od hipoteze da je i stilski markirana upotreba stranih jezika u tekstu ovog pisca u saglasju sa sumatraističkim osjećanjem sveprisutnih veza (u prostoru, ali i u vremenu). Na primjerima ćemo dokazivati da su sumatraističke veze Crnjanskog, kao poetičko-filozofska kategorija, prisutne i u samom jeziku/jezicima, ali i da su izražene umjetničkom upotrebom različitih jezika, pored maternjeg. Ovdje valja istaći da pomenuti postupak upotrebe stranih jezika u tekstu Miloša Crnjanskog mi ne dovodimo isključivo u vezu sa sumatraizmom, ali polazimo od hipoteze da je jedna od funkcija ovog postupka – i to veoma važna – dočaravanje sumatraističke vizije i doživljaja svijeta. Tim aspektom zastupljenosti stranih jezika u književnom tekstu Crnjanskog bavimo se u ovom radu. Korpus za istraživanje i izvor primjera predstavlja tekst Miloša Crnjanskog. Konkretno, u samom radu biće zastupljeni primjeri iz sljedećih

1 Kontakt podaci (Email): gordana.lekovic.10@gmail.com

djela: *Seobe (Seobe I)* i Druga knjiga *Seoba (Seobe II, Seobe III)*, *Roman o Londonu, Kod Hiperborejaca I, Kod Hiperborejaca II, Knjiga o Mikelandelu*. U posebnom odjeljku ćemo dati analizu dužeg odlomka iz romana *Kod Hiperborejaca*.

2. POETIKA CRNJANSKOG I SUMATRAIZAM

Poslije prve knjige poezije (*Lirika Itake*, 1919) – pjesama koje je pisao za vrijeme Prvog svjetskog rata u uniformi austrijskog oficira, i po kojima je prepoznat kao avangardni pjesnik, buntovnik i „anarhist“, ekspresionist, Crnjanski će se oglasiti pjesmom *Sumatra*, neuporedivom lirskom vizijom sveprostornih veza i kosmičke ljubavi, sumatraističkog mira što izvire iz osjećanja da je sve u vezi. Programskoj pjesmi *Sumatra* ubrzo će se pridružiti i manifestni tekst *Objašnjenje 'Sumatre'*, napisan na zahtjev urednika Srpskog književnog glasnika Bogdana Popovića (gdje je pjesma po prvi put i objavljena 1920. godine). Od pjesnika se tražilo da objasni čitaocima ta nova „hipermoderna buncanja“ kao što je *Sumatra*. Crnjanski je to učinio tako što je ovoj stihovnoj tvorevini pridružio još jedan nesumnjivo umjetnički tekst koji ujedno, kao što već i naslov kaže, objašnjava i okolnosti i način na koji je pjesma nastala, ali i smjernice i načela te nove poetike. Pjesnik odgovara da novo vrijeme traži nov izraz, a da će „hipermoderna buncanja“ najbolje izraziti doživljaj svijeta onih koji su u proteklom ratu na svojoj koži i te kako osjetili „hipermoderne senzacije“ (v. Crnjanski 1966, IV: 214-216). Sumatraizam Crnjanskog kao muzika jezika i vizija svijeta obnavlja pokidane veze, spaja areale velike geografske udaljenosti, ali zaista donosi revoluciju u poeziji posredstvom sublimne vizije jedinstva svijeta i univerzalne ljubavi, a sve to kroz prizmu poetskog subjekta koji je tako snažno prisutan da je gotovo opipljiv, premda lebdeći, nevidljiv, sveprisutan – dok mu ruka miluje trešnje u zavičaju, vrhove Urala i ledene gore, istovremeno.

Binarna opozicija *daleko – blisko* realizuje se u sumatraističkom tekstu Crnjanskog kao jedna od najvažnijih. Ali, to je opozicija koja u sumatraizmu biva pomirena, relativizovana, dovedena do ideje da i daleko može da postane blisko. Sumatraizam uspostavlja veze između dva pola binarnih opozicija na način da se jedno značenje prelijeva u drugo, jedno u drugom ogleda, da se sva ta značenja šire i razlivaju svekolikim prostorom, a nadasve prostorima teksta. Premda je ta struktura labava, raščlanjena, „razbijena“, sa čestim neočekivanim pauzama – pri čemu važnu ulogu ima poetska funkcija interpunkcije – ona je i dovoljno vezana brojnim ekvivalentnostima (glasovnim, ritmičkim, motivskim, leksičko-semantičkim, sintaksičkim). Jednu od važnih lingvostiličkih odlika predstavlja upadljiva zastupljenost postupaka osamostaljivanja, i to na svim sintaksičkim nivoima (o postupcima osamostaljivanja v. npr. Kovačević (2000: 342–355)). Tekst se prividno razgrađuje, raščlanjuje da bi se ostvario viši stepen kohezije. Jezičke jedinice se udaljavaju, fragmentiraju, distanciraju se gramatički, formalno, da bi se na semantičkom planu otvorio prostor za oneobičenje značenjskih veza.

Sama leksička jedinica *veze* u tekstu Miloša Crnjanskog javlja se kao znak sumatraističkog doživljaja svijeta.

Sada istražujemo posebnu umjetničku funkciju koju u kontekstu sumatraizma ima postupak upotrebe stranih jezika.

3. SUMATRAIZAM I STRANI JEZICI

Zvona u Rimu zazvoniše na molitvu večernju. Ne **večernju**, nego „**vječornu**“. Kažem **vječornu**... Jedna jedina reč jednog jezika dovoljna je, da bi čovek pripadao jednom narodu.

Poljska.

Čitava jedna zemlja može, ma kako to neverovatno bilo, da stane, u jedno jedino srce ljudsko. I da preživi večno. Dovoljno je da kažem samo jednu jedinu reč – vječorna – mesto večernja, pa da ugledam, kad zatvorim oči, čitavu tu zemlju. Varšavu koja gori, i morske talase koji se prelivaju po Pomoržu. Da ožive čitava sela u beskrajnoj kiši i snegu i da ime Varšave izgovore, na stotinu jezika, na svetu.
(*Kod Hiperborejaca II*, 101)

Ovaj doživljaj dalekog prostora koji počinje izgovaranjem riječi jednog jezika prisutan je u tekstu Crnjanskog, naročito kroz postupak ponavljanja koji podrazumijeva specifičnu sinonimiju – isti plan sadržaja (značenje) i različit plan izraza (oblik, zvučanje) riječi domaćeg i stranog jezika.

Višestruko je funkcionalna i umjetnički aktivna upotreba stranih jezika u djelu Crnjanskog. Ovdje moramo naglasiti da se ona javlja u većini tekstova i nesumnjivo u svim žanrovima u opusu ovog pisca. Nalazimo je u autobiografskoj prozi takođe.

U radu *Maska* Miloša Crnjanskog Miočinović (2005) posmatra sličan postupak u kontekstu rečene drame, ali i drame kao književnog roda, ističući „fonični efekat“ (ibid., 250) upotrebe stranih jezika. Pozivajući se na Šklovskog (1969: 28)², pominjući onu *opijenost zvukom izvan smisla*, autorka dotiče upravo ono sumatraističko, onu misao koju je i sam Crnjanski iskazao kada je napisao da je dovoljna „jedna jedina reč jednog jezika“ (njen zvuk, dakako, potom i značenje) da biste osjetili da pripadate jednom prostoru, ili narodu. No, postupak korišćenja stranih jezika kod Crnjanskog daleko prevazilazi okvire jedne drame, i drame uopšte, i bilo kog književnog roda ili žanra pojedinačno, i predstavlja jedno od važnih obilježja poetike ovog pisca, književni manir, stil – i na nivou opusa, ukrštajući se i te kako sa programskim smjernicama te poetike, odnosno – dovodeći se u vezu sa sumatraističkim doživljajem svijeta. Pritom, efekat koji proizvode i zvuk i grafički znak – ne izostaje ni u tekstovima koji nisu neposredno namijenjeni scenskom izvođenju, odnosno tome – da budu izgovoreni.

3.1. Empatični narator Miloša Crnjanskog ne samo da se uživljava u način na koji se riječi određenog jezika pišu, izgovaraju, čuju i razumiju, nego i u stavove svojih junaka prema jeziku.

Primjera u djelima pisca Miloša Crnjanskog, bez obzira na rod i žanr – zaista ima. Prirodno, oni su najfrekventniji u onim tekstovima gdje se literarni junak nalazi u stranoj zemlji, ili tamo odlazi, i/ili se susreće sa govornicima stranog jezika, razgovara sa njima, i/ili čita nešto na stranom jeziku i sl. – a to su bezmalo sva literarna ostvarenja

2 Vidi Šklovski, V. 1969. O poeziji i zaumnom jeziku. U *Uskrsnuće riječi*. Zagreb: Stvarnost (citirano prema Miočinović 2005: 250).

ovog pisca. Njegovi literarni junaci su dvojezični ili višejezični, znaju jezike, nalaze se u stranim zemljama, odlaze u strane zemlje, čitaju na stranim jezicima i prevode sa drugih jezika. Sasvim je razumljivo i da ponekad razmišljaju „duplirano“, dvojezično, ili da njihovu misao do čitaoca donosi onaj tako nesvakidašnji narator, „sjenka sjenke“, što se lako izmješta kroz prostor i vrijeme, lako ulazi u duševna stanja junaka, i gotovo neprimjetno preuzima ton, intonaciju, ritam njihovog govora – na različitim jezicima – prenoseći njegov sadržaj doslovce, kao direktan govor, ili samo u trećem licu, što je kod doživljenog govora ujedno najčešće i jedina razlika u odnosu na direktan govor.

Kada Pavle Isaković ugleda u noći „neprolaznu nadeždu svoju“, „zvezdu Danicu“, a ubrzo potom izgovori, tiho, za sebe: **„In Nacht ein Stern!“** – on je već u prostoru drugog jezika, ali svaki je jezički areal dovoljno prostran za san o „zvezdi“:

On, međutim, video je, i **u mračnoj noći**, svoju neprolaznu nadeždu: **zvezdu Danicu**. A pošto je, poslednjih dana, morao da brblja nemecki, **reče u sebi nemecki: „In Nacht ein Stern!“** Pavle Isaković bio je sujeta sujetstva.

(Seobe II, 193)

Kada autobiografski narator *Hiperborejaca* s oduševljenjem recituje Kardučija na italijanskom, on doživljava svoje pripadanje Rimu daleko intenzivnije nego što bi inače doživio taj prostor:

... Ja mu odgovaram da, ja, – jer sam stranac – volim svaku Italiju, a što se tiče Kardučija, i ja volim jedan njegov stih, i **govorim ga sebi, to jest Rimu**, često, ujutru, kad otvorim prozore svoga stana, preko puta Sent Anđela. To je onaj stih u kom Kardučić kaže Rimu: **Obuhvati me, Rime, plavetnilom. Suncem me osvetli, Rime. Cingimi, o Roma, d'azzuro, di sole m'illumina, o Roma.**

(Kod *Hiperborejaca* I, 180)

Riječ stranog jezika odvodi pripovjedača i književnog junaka Crnjanskog, opet sumatraistički, u neku davnu prošlost, javlja se kao veza sa jednim toposom, ali i vremenom, u primjeru koji slijedi – sa djetinjstvom:

Sedam kod jednog praznog stola, na ulici, pored zida, i posmatram žuti, mutni, **Tibar. Tiberis flavus**, kažem sebi, **latinski**, kao u djetinjstvu.

(Kod *Hiperborejaca* I, 26)

Direktan govor književnog junaka u nekim dionicama teksta miješa se sa doživljenim govorom naratora, što za posledicu ima sugestivnost umjetničkog postupka, pri čemu upotreba različitih jezika takođe ima bitnu funkciju:

Ponavljao je: **„No, kapetan, ne grustjite po prošlomu!“** a kad vide da ga Pavle **ne razume**, protumači mu, **nemecki**, da **ne valja vraćati se u prošlost**. (Volkov je rekao: **„Nein, du nicht hoffnungslos! Grubeln nicht gut!“**)

Volkov je bio sad nasmejan, i, prišavši Pavlu, činilo se da će da ga zagrli. Njegove oči su se smejale veselo. **Kaže, i on je prošle godine bio u velikoj tuži. Umro mu je otac. Ne može se, međutim, večno tugovati.**

Pa ponovi opet: „**No, kapetan, ne grustjite po prošlomu!**“

(*Seobe II*, 271)

Sećam se kako mi je, pri rastanku, večeras, onaj novinar, moj prijatelj, prebacivao, što u Rimu nisam zadovoljan. Veli, ima informaciju da će Francuzi bombardovati Rim i Italiju. A Italija je **tako lepa (La povera bella)**. (...) Italija je tako vedra. Rim ima najbolju odbranu od bombardovanja iz vazduha. To je, kaže, papa. Nema čega da se bojim, a ta moja melanholija, to je znak starosti, **zamor od života – taedium vitae** – kaže **latinski**.

(*Kod Hiperborejaca I*, 26)

Iz stanice se čuo otkucaj telegrafa, kao neki ritam šivačice. Jesen je, sa sumrakom, bila već stigla u okolinu. („**Osenj. Padajut listja.**“ – **čujem kako neko, ruski, mrmlija**. A taj što mrmlija, znam, to je junak ovog romana, koji se vraća u London, sav promenjen.)

(*Roman o Londonu*, 337)

3.2. Deskripcija plana izraza, opisivanje zvuka različitih jezika svijeta, takođe je jedan od karakterističnih postupaka.

Susedi, dabogme, nisu mogli čuti, šta ta žena i taj čovek govore, kad se zatvoriše vrata, ali da su to i mogli čuti, ne bi bili razumeli, ništa. **Razgovor se vodio na nekom jeziku, za koji su mislili da je poljski, – a bio je ruski.** Čuli bi bili i **nekoliko uobičajenih, francuskih, reči, ali, sve je, ostalo, bio neki tihi, tužni, šušanj, ljupkih, mekih, neobičnih, nepoznatih, ruskih, reči.**

(*Roman o Londonu*, 24)

Poljski je strašan i divan, zvuk mu je nevjerovatan, kao grmljavina, ali to je i lijep jezik – misli pripovjedač Crnjanskog. Stoga je upravo paradoksalno da se dva tako različita zvuka u percepciji govornika neslovenskih jezika – doživljavaju kao nešto što se gotovo ne razlikuje.

O italijanskom – sam pisac, kao i njegovi brojni naratori i književni junaci – izriču divljenje i opijenost vanrednim, melodijskim zvukom, koji se stapa sa ljepotom Italije. Navodimo jedan primjer:

Kažem: da stavimo tačku, jednom za svagda, na Petrarku.

Neka ona pristane da mi čita Mikelandela, a ja ću njoj priznati Petrarku, koji je krunisan za poetu. Priznaću ga, ne zbog njegovog sadržaja, nego **zbog lepote stihova, slikova, Petrarkine forme.** To je **velika lepota talijanskog jezika.**

(*Knjiga o Mikelandelu*, 252)

Kako literarni junaci Crnjanskog **izgovaraju riječi stranih jezika**, kakvo je njihovo znanje tih jezika uopšte, o tome takođe saznajemo iz kazivanja naratora. A razlika u stepenu i kvalitetu rečenog znanja jeste ogromna – od epohe do epohe, od junaka do junaka, odnosno – od jednog do drugog teksta ovog pisca. Rjepnin i Nađa sa lakoćom govore strane jezike, čitaju i prevode strane tekstove (*Roman o Londonu*).

Jedino su mališani Mil Hila imali najlepše mišljenje, o tom strancu, I voleli ga. (...) Razumevali su **njegov govor, na engleskom, savršeno**, I govorili, da **lepo priča**.
(*Roman o Londonu*, 34)

Mogao bi da posluži kao **prevodilac. Zna jezike**. Na primer, telefonist, u nekoj pošti.
(*Roman o Londonu*, 79)

Isakovići, oficiri iz XVIII vijeka (*Seobe*) razumiju „nemecki“, naročito naređenja i vojničke komande, shvataju čak i knjige, govore „nemecki“ po potrebi, ali (za razliku od Rjepnina poliglote, ili autofiktivnog naratora romana *Kod Hiperborejaca*) – *slabo, smušeno, rogobatno*.

Obratićemo pažnju na odlomak iz Druge knjige *Seoba*, gdje se potencira takođe postupak imenovanja, nominacije (uz prisustvo i same lekseme *ime*, i uz to glagola koji se odnose na pisanje, izgovaranje, sricanje, čitanje – imena). Ime kao znak protiv zaborava, trag prošlosti – pokušava Isaković da izgovori i zapamti, služeći se jezicima koje je ili vrlo slabo govorio, ili nešto bolje razumijevao. Opet ono sumatraističko izvire i iz samih imena jezika koja upućuju na tuđe i daleke prostore koji su sa nama ipak u nekoj vezi:

Isaković je, i **nemecki**, govorio **slabo, smušeno, rogobatno**, a **franceski** je čuo samo od svojih zarobljenika, u okolini Praga. Nije imao ni pojma o tome šta piše u **franceskoj knjizi**, koju mu je Višnjevski dao, ali je u njoj zagledao crteže, dugo. To je bila istorija franceskog đenerala, čije je **ime** Isaković samo **sricao: V-i-c-o-m-t-e T-u-r-e-n-n-e**.

Nemecke knjige ipak je dobro shvatao.

A najviše mu se dopale, slepe, oči, na skulpturi – koja je bila crtež biste rimskog đenerala, **koji se Julije Cezar zvao**.

(*Seobe III*, 81)

Arhaični oblici *nemecki*, *franceski*, prenose nas (sumatraističkom vezom) i u neke druge prostore Evrope, i u osamnaesti vijek kao istorijsko i romaneskno vrijeme. Sintaksostilem – kumulacija homofunkcionalnih jedinica (priloga *slabo, smušeno, rogobatno*) – tu je da nam dočara način na koji je Pavle Isaković, junak Druge knjige *Seoba*, govorio „nemecki“. Sljedeći, postupkom osamostaljivanja izdvojen pasus, kaže nam suprotno: da je *nemecke knjige* ipak dobro shvatao. A *franceski* nije znao uopšte, ali se nad imenom jednog „franceskog đenerala“ ipak zaustavio i sricao: **V-i-c-o-m-t-e T-u-r-e-n-n-e**. Grafički na ovaj način prikazano ime dočarava „sricanje“ Isakovića, ali

i to kako ime očarava Isakoviča, to jest – istovremeno ističe i važnost imena, u kojem svaka grafička jedinica kao da nosi značenje cjeline, svaka biva ponaosob naglašena, i sa ostalima istovremeno povezana.

U nastavku ćemo obratiti pažnju upravo na postupak imenovanja kao markantnu jezičko-stilsku odliku Crnjanskog, sada u kontekstu upotrebe stranih jezika.

3.3. Postupak nominacije i pronominacije, naglašenog imenovanja i preimenovanja ljudi i toposa, i uopšte svega što se obilježava vlastitom imenicom – prepoznatljiv je u tekstu ovog pisca. Brojni primjeri pokazuju da je **takođe povezan sa sumatraističkim idejama teksta, motivom seoba**, ali i da se javlja u vezi sa postupkom upotrebe stranih jezika (pisanje imena – izvorno i prilagođeno, transkripcija, varijacije u imenu, tumačenja „etimologije” samog imena, odgonetanje denotata kojim je ime inspirisano i sl. – sve to ulazi u sferu nekih drugih jezika i drugih kultura i, samim tim, **tiče se i upotrebe stranih jezičkih kodova u umjetničkom kodu Crnjanskog**).

U primjeru koji slijedi izrazita kumulacija ženskih ličnih imena dodatno je oneobičena izvornom grafijom stranog jezika. Ova dionica teksta završava se paralelizmom poredbenih konstrukcija kojima se opisuje raskoš zvuka:

On se začudio, najviše, ženskim **imenima**, koja treba umetnuti u muževljevu adresu. Tako su **romantična**. Eto, na primer, nekoliko, koja je ispisao danas na jednu cedulju, u azbučnom redu: **Alice, Ami, Ann, Arabella, Aurora, Beatrice, Caroline, Cecily, Clarissa, Clementine, Constance, Daphne, Deborah, Delia, Diana, Eleonor, Elvira, Emily, Esther, Felicity, Georgina, Geraldine, Harriet, Irene, Jenny, Kitty, Laelia, Lavinia, Leah, Lella, Margaret, Marianne, Mary, Maud, Molly, Naomi, Philomela, Phoebe, Porcia, Priscilla, Rachel, Rebecca, Rose, Ruth, Sarah, Silvia, Theodora, Thisbe, Victoria, Vivian**. Kao da gugutke guču. Kao da tice pevaju.

(*Roman o Londonu*, 152)

Narator Crnjanskog nerijetko „prevodi” lična imena, prati njihove seobe iz jezika u jezik:

Polk nekada slavnog obersta **Vuka**, što će reći **Vlka, Volfganga**, Isakoviča.

(*Seobe I*, 25)

Kako je ime najneposrednije povezano sa identitetom, to su junaci Crnjanskog osjetljivi na pogrešno izgovaranje njihovih imena:

Kad ga je vratar, **Mister White**, ugledao, idući dan, pogledao ga je nehatno. Srećom, Rjepnin ga je to jutro oslovio vratarevim **pravim imenom**, a nije rekao: „Dobro jutro, **Mister Blake**”. **Mister Blek** je bio piljar. Niko ne voli, kad se zove **crni**, da ga oslove, „**beli**”, a niko ne voli kad se zove „**beli**”, da ga oslove „**crni**”. Međutim, Rjepnin je stalno **mešao ta imena**. Vratar ga je, zbog toga, izbegavao. Smatrao ga je za ludog Poljaka.

(*Roman o Londonu*, 495)

S druge strane, kako su seobe, mijene, promjene jedina konstanta na svijetu, to su promjene oblika i značenja riječi, pa i kolebanja ličnog imena i sa njim i identiteta – neizbježne. „Zbrka” u izgovoru i značenjima, isprepletenost svega na svijetu koja se katkad doima kao „zamršenost” – skriva takođe neke duboke veze među jezicima, ljudima i narodima. U narednom primjeru, junak *Romana o Londonu*, negodujući zbog toga što mu ime u tuđini i u tuđem jeziku stalno poprima nove oblike i značenja – istovremeno pokušava da dokuči nedokučivu etimologiju riječi koje su očito zajedničke i vrlo udaljenim jezicima:

Kad je, iz daljine, čuo, da dolazi voz, pitao se, i to, kako će se popeti u vagon, ovakav, ćopav. Pri toj pomisli ispade mu iz ruke i štaka, pa se saginje teško. Međutim, kad je ekspres dojurio, **Rjepnin** se popeo u voz lakše nego što je očekivao. Pomogli su mu. Iz kola za spavanje uzviknuše čak i njegovo **ime**. Ovako: **Mister Ričpejn**.

Grofica Panova omogućila mu je da može da spava, do Londona. Namestili su mu i postelju, i nogu na postelju, vodoravno, a donesoše mu i čaj. A posle, i jedan noćni sud, od **porcelana**. (**Porcelan Englezi zovu: Kina, Čajna**, a tako zovu i šolje čaja: china.)

Kad je ostao sam na postelji, taj Rus, opet, mrmlija, ljutito, **svoje ime, koje ne znaju da izgovaraju** u Engleskoj. Da, da, – čujem kako mrmlija. On je sad, u Engleskoj, čovek sastavljen **od bogatstva i bola?** A katkad se pretvara u **iglu. Mister Ričpin**. A **reč prah**, međutim, – to ga je začudilo, – tu, na kraj sveta, – **ruska reč prah, značila je i u starom govoru Kornvala: prah**. (Sve je na svetu ludo.)

(*Roman o Londonu*, 339)

Seobe riječi iz jezika u jezik, njihovo pojavljivanje odnekud, ko zna odakle i iz kog jezika – notirane su više puta u tekstu Crnjanskog. Etimološka tumačenja nekih leksema iz stranih jezika pripisuju se katkad naratoru, katkad književnim junacima, uvijek su interesantna i pojačavaju onaj sumatraistički doživljaj svepovezanosti svijeta.

4. EFEKAT UPOTREBE STRANIH JEZIKA U SADEJSTVU SA DRUGIM STILSKIM POSTUPCIMA. JEZIČKO-STILSKA ANALIZA JEDNOG ODLOMKA IZ ROMANA KOD HIPERBOREJACA

U primjeru koji slijedi sagledaćemo jednu epizodu teksta romana *Kod Hiperborejaca*, u kojoj se sumatraističke veze iskazuju nizom jezičkih postupaka, pa i upotrebom stranih jezika.

Prvo što zapažamo jesu *postupci imenovanja, stilski markirani postupci nominacije*, karakteristični u jeziku i stilu Crnjanskog, a zatim i specifična sinonimija o kojoj u ovom radu govorimo – *paliloško udvajanje značenja*, na srpskom i na stranim jezicima. U odlomku je riječ o Holanđanima koji su išli „tamo”, u polarne predjele o kojima govori i fiktivni „ja” – narator, autofikcija Crnjanskog. Ti putnici u daleke krajeve i misionari opisani su u kratkim potezima kao *sumatraisti*, sa osobinama i svojstvima sličnim

onima koje prepoznajemo kod literarnog junaka i lirskog subjekta Miloša Crnjanskog. Ni oni ne odlaze (*otići, ići*, karakteristični glagoli sa značenjem kretanja, putovanja, koji korespondiraju sa opštom tematikom seoba i želje za daljinama) – „samo zarade radi“. Nisu puki materijalisti. Traže „nešto više“. Ovaj uzlet u visinu, leksičkom jedinicom „više“, koja za trenutak zvuči kao da sadrži nijansu nečeg metafizičkog, apstraktnog, neizrecivog – vrlo brzo se konkretizuje sintagmom „put u Aziju“, kao realnim sadržajem ovog „više“. *Traženje veza* ipak ostaje ona sumatraistička (i/ili hiperborejska) arhisemska komponenta ove strukture. Tu su i prepoznatljiva semantička polja leksičke jedinice „led“, kao jednog od oblika praelemenata u kojem su sadržane neke od *ključnih leksema* teksta Crnjanskog uopšte (arhisemsko polje praelemenata), kao i leksičke jedinice *Sunce* i *noć* – iz međusobno antonimičnih semantičkih polja. U odlomku zapažamo i karakteristične *postupke ponavljanja* i *osamostaljivanja* (v. Kovačević 2000: 287–318, 342–355) realizaciju *poetskog principa ekvivalentnosti* kao načela poezije (v. Lotman 1976), koji raščlanjuju strukturu čineći je muzičkom, ritmičkom, i uopšte – poetičnom. U sadejstvu sa pobrojanim stilskim postupcima, efekat upotrebe stranih jezika dolazi do punog izražaja:

Nisu, međutim, ni Holandani išli tamo samo zarade radi. **Jacob Haemskerc i Willem Barentz i van der Scheling i Jan Cornelius**, tražili su tamo i nešto više: put u Aziju. **Per mare Hyperboreum ad Orientalis orbis navigari. Ad Cathajam & Indiam.**

Kakva čudna imena imaju ti ljudi, kaže Neapolitanka. Niko ta imena u Neapolju ne bi mogao **izgovoriti**. Pa jesu li uspeli?

Nisu, kažem. **Ble**, kaže, sa uzdahom, da je sve bilo **uzalud**. Put u Aziju, kroz to **carstvo večnog leda**, nisu našli. **Uzalud** su pokušavali i životom svojim plaćali. – **In vanum tentatum fuit.**

Trudna gospa me onda pita, a da li su bar znali šta ih tamo čeka?

Ne, kažem, nisu mogli znati, **odlazili su u nepoznato, u Hiperboreju, iz koje povratka nema**. Znali su samo toliko, da su to **polarni regioni** i da ih čekaju **ledena mora. Frigus**. Istočnu stranu Špicbergena nikad videli nisu. Dvina – **Dvina flu** – činila im se **kraj Evrope. Terminus**.

Špicbergen, međutim, znali su dobro.

Ble spominje, na svojoj karti, takozvani **ledeni zaliv. Eysand. Zeleni zaliv. Grenharbor. Magdalenin zaliv. Magdalenen Bay**. Sva je ta pristaništa obišao i moj brod.

Spominje **Ble i Hiperborejce**. Nije ih, dabome, video, ali ponavlja o njima ono, što su antički istoričari govorili. Na obali Azije, kaže, stanuju **Hiperborejci**, tamo je **Sunce** nesvakidašnja pojava, **noć je tamo bez prekida. Nox continua est**. to su jedino znali **da mu kažu, već i, Mela, i Plinije, i Solinus**.

U topografiji tog Holanđanina, još se oseća **strah u carstvu večnog leda**. Za jedno mesto kaže samo toliko da je **veliko brdo leda. Der Groote Ysbergh**. Ali kad naiđu na **ptice** tamo, klikću. Jedan zaliv naziva prosto **ptičji zaliv. Vogel Bay**.

Iako je, pre njega, **Julius Scaligerius**, pisao da u **tim polarnim predelima retko čarlijaju vetriči, blagi (Adeo namque rari sunt Lephyri)**, i, da je to **mračna pustoš (Vada infinita)**, i da **zima traje**, kaže, **tamo deset meseci (Hyems sevit decem menses)**, **Ble** piše da Hiperborejci ipak žive sretni. **Oni žive**, kaže, **negde, iza svega toga. Tamo gde neko večno Sunce sja**.

(Kod *Hiperborejaca I*, 66, 67)

Nabrajanje imena kao da su jedna izgovorna cjelina – emfatički polisindet bez zareza, u kojem je opetovani veznik *i* „brza“ i gotovo neprimjetna proklitika (**Jacob Haemskerc i Willem Barentz i van der Scheling i Jan Cornelius**) – ističe postupak imenovanja, nominacije, stilski markiran u umjetničkom tekstu ovog pisca.

Nekoliko pasusa iza, sličan postupak ima suprotna intonacijska obilježja:

To su jedino znali da mu kažu, već **i, Mela, i Plinije, i Solinus**.

Ovdje se veznik intonaciono naglašava postupkom osamostaljivanja (segmentiranje zarezima elemenata u nabrajanju). Istovremeno, i sam veznik na ovaj način, kao riječ sa redukovanim značenjem, postaje dodatno semantizovan. U istom tekstu dakle imamo emfatički polisindet kao kumulaciju imena u koordiniranoj strukturi bez zareza, i na određenoj, ne previše udaljenoj poziciji – opet emfatički polisindet – kumulirana imena, s tim što je sad koordinirani niz razbijen pauzama, a sama imena su iz nekog drugog jezika i sa drugog prostora (drugačijeg zvuka i grafičkog znaka, tj. pisma, uz to još – za razliku od imena u prethodno navedenoj rečenici – transkribovana, prilagođena domaćem izgovoru i pismu jezika kojim se služi autor). Izmjene ritma utiču na ovaj način na zvukovnu organizaciju teksta. Međutim, čitav niz jezičko-stilskih postupaka doprinosi muzikalnosti i ritmičnosti strukture, i u saglasju stoje sa značenjima.

Samo u ovom odlomku nalazimo dvanaest puta antroponime – osam koji se javljaju jednom, i jedan koji se opetuje u sprezi sa glagolima govorenja (riječ je o nekome ko o Hiperboreji kazuje: *Ble, kaže, ..., Ble spominje..., Spominje Ble..., Ble piše*). Pet od osam antroponima nosi obilježje izvorne grafije stranih jezika: **Jacob Haemskerc, Willem Barentz, van der Scheling, Jan Cornelius, Julius Scaligerius** – što pojačava utisak tajanstvenosti, dodatno potenciran značenjima koja u nastavku slijede.

Leksema *ime* prisutna je u tekstu u konstrukciji s atributom: čudna imena. Uz to ide i glagol *izgovoriti* (imena), što je još jedno prepoznatljivo značenje kod Crnjanskog: tuđa imena su čudna, neizgovorljiva. Narator uvodi slušaoce i na ovaj način u neku daljinu, Hiperboreju, kao u kakvu bajkovitu zemlju čuda. Strana imena i njihov grafički znak javljaju se s tim značenjem.

Samo u ovom odlomku imamo dva naratora: jedan je već pomenuti „ja“ – narator i glavni lik romana, a drugi je Ble. Njihovi glasovi se gotovo stapaju. Njih dvojica zajedno

kazuju priču o dalekoj Hiperboreji, koju su već antički historičari spominjali, kao da kazuju neku bajku. Slušaoci su Neapolitanci. Priča o Severu – ljudima sa Juga. I povremeni glas slušalaca kroz doživljeni govor stapa se sa glasovima kazivača, u čijoj naraciji upotreba stranih jezika ima višestruki efekat, potcrtavajući rečenu doživljenost i sugestivnost i prenoseći slušaoca/čitaoca u daleke nepoznate jezike, prostore, vremena (vidjeli smo da narator vjeruje u takvu moć riječi, u njenu i evokativnu i tvoračku snagu: ona ne samo da rekonstruiše epohe i oživljava prostore, nego, izgovorena, makar i strancu koji se za trenutak našao u tom jeziku, daruje osjećanje pripadanja: „Jedna jedina reč jednog jezika dovoljna je da bi čovek pripadao jednom narodu.“

(*Kod Hiperborejaca II*, 101).

No, semantika čuđenja neophodna je da bi dočarala hiperborejsku bajku:

Kakva čudna imena imaju ti ljudi, kaže Neapolitanka. Niko ta imena u Neapolju ne bi mogao **izgovoriti**. Pa jesu li uspeli?

Amfibolična igra riječi kroz postavljeno pitanje *Pa jesu li uspeli?* – pitanje je koje se pozicijski nadovezuje na rečenicu *Niko ta imena ne bi mogao izgovoriti*. – tako da se u prvi mah čini da se odnosi upravo na to. Pitanje je, međutim, usmjereno na sadržaj iz prethodnog pasusa; sama upitna rečenica je u distantnoj poziciji u odnosu na antecedent, što je interesantna igra uspostavljanja smislenih veza između distantnih sintaksičkih cjelina, u nekom luku kojim se povezuju strukture „iznad“ teksta.

Toponimi su takođe markantno prisutni, i takođe upućuju na međusobno vrlo udaljene areale – geografske i jezičke, što je još jedan u nizu sumatraističkih postupaka. Njihovi zvukovi koji se u tekstu miješaju, kao i njihov različiti vizuelni izraz (latinički alfabeti stranih jezika i znak &, ćiriličko pismo) – sve se sliva u sumatraističku priču o Hiperboreji, uspostavljajući veze među imenima i ljudima sa različitih prostora i u različitim vremenima. Još su antički historičari (*drevnost, Jug*) opisivali Hiperboreju (*večnost, Sever, carstvo večnog leda*), i sve je to u vezi sa onim što mnogo kasnije priča Ble (neka bliža prošlost), pa i sam narator Hiperborejaca koji je autofikcija Crnjanskog (romaneskna sadašnjost). Tako se vremena i prostori pretapaju, slivaju, a objedinjujuća tačka im je Hiperboreja koja simbolizuje vječnu, svuda prisutnu čovjekovu težnju da dosegne ono „nešto više“. Ovo sumatraističko *slivanje* (credo „Sve je u vezi, sve se sliva“ – v. Crnjanski 1966, IV: 214–216) prate zvuci i grafija, miješanje i slivanje samih ljudskih jezika.

I karakterističan glagol „ponavljati“ u ovoj strukturi nalazi mjesta, ali ovdje sa značenjem koje ukazuje na lijenost ljudskog duha i uma da o nečemu što je bilo – ponovo i drugačije promisli i sudi; dakle – na značenje okamenjenih predstava koje se stvaraju bezbrojnim ponavljanjem uvijek istog suda ili pisanog traga o nečemu, i koje stvaraju trajno ograničenje ljudskoj spoznaji i saznavanju prošlosti (*ponavljati kao papagaj* – konstrukcija je koja se ponavlja u tekstu Crnjanskog, sa opisanim značenjem; napomenimo još jednom da ova semantička nijansa kontrastira drugom značenju glagola *ponavljati (se)*, koje ukazuje na ponavljanje iskustava, istina, sličnih sudbina, „u bezbroj primeraka“).

Ponavljanja kao lirski i sintaksički paralelizmi nose jaku umjetničku informaciju u ovom odlomku, naročito u kombinaciji sa specifičnim uzastopnim parnim ponavljanjem

plana sadržaja i naizmjeničnim smjenjivanjem plana izraza u strukturama sa stranim jezicima (paliloška ponavljanja, sinonimija):

Ble spominje, na svojoj karti, takozvani **ledeni zaliv. Eysand. Zeleni zaliv. Grenharbor. Magdalenin zaliv. Magdalenen Bay.** Sva je ta pristaništa obišao i moj brod.

Ponavljanje riječi *zaliv* na kraju ritmičke cjeline sa silaznom intonacijom ima zvučne efekte epifore između čijih su članova u nizu umetnuti sinonimni članovi sa drugačijim planom izraza (to jest – na stranom jeziku), čija je intonacija takođe silazna. Cijela dionica podsjeća na izgovaranje kakve muzičke dionice po taktu, na ritmičko taktiranje:

ledeni **zaliv**.
Eysand.
Zeleni **zaliv**.
Grenharbor.
Magdalenin **zaliv**.
Magdalenen Bay.

Svaka, samo u planu sadržaja opetovana jedinica (tj. – sa istim denotatom, ali na drugom jeziku) zvuči kao talas koji se povlači, pošto je, nadolazeći u prethodnoj ritmičkoj cjelini svoj udar i rečenični akcenat potvrdio zvukom koji se ponavlja na kraju ritmičke i sintaksičke dionice: *zaliv*. Međutim, i „tajanstvene“ riječi iz stranih jezika posredstvom denotata se ulančavaju sa prethodnom dionicom, tako da je struktura istovremeno ritmički raščlanjena i „skrivenim“ zajedničkim sadržajem povezana. Na raznim jezicima – imena za isto mjesto na globu, potvrđuju da je tamo kročila noga mnogih ljudi, koji su tamo pristizali sa različitih, međusobno često veoma udaljenih tačaka. Ovu implicitnu misao na kraju pasusa potvrđuje rečenica:

Sva je ta pristaništa obišao i **moj brod**.

Riječi *pristanište* i *brod* pripadaju polju odisejske semantike (u tekstu Crnjanskog prisutne od prve objavljene pjesme – *Sudba*, 1904. godine, gdje su *lađa* i *bura* ključne riječi; motiv modernog odisejstva, na homerski, ali i ulisovski, džojsovski način, snažno će obilježiti kasnije i život i stvaralaštvo Miloša Crnjanskog, prožimajući tekst ovog pisca na nivou i mikro i makrokompozicije). Ono što je u ovoj rečenici posebno znakovito jeste prisustvo veznika *i* (*i moj brod*), koji upravo ukazuje na veze – sa onima koji su na istim mjestima već bili.

U odlomku zapažamo neke izrazito hiperborejske pojmove – sve liči na jezu i zimsku čaroliju, što je ponovo asocijacija na bajku: *carstvo večnog leda, strah u carstvu večnog leda: ledena mora. Frigus; veliko brdo leda. Der Groote Ysbergh, mračna pustoš (Vada infinita)* – jesu izrazi koji sadrže semantiku leda i mraka, i kao takvi diskretno nagovještavaju strah od smrti (ne slučajno, oni koji su tamo išli – *nisu se vratili*, odlazili su u *Hiperboreju, iz koje povratka nema*, kao da odlaze u kakvu zimsku

bajku, ili u bijelu smrt, u smrt kao u bajku; ne slučajno, na sličan način završice život i Pavle Isakovič). Semantičko polje praelemenata nastavlja ovdje sa igrom značenja i semantičkih kombinacija. Strani jezici – bilo da su u pitanju skandinavski idiomi ili latinski jezik – unose potvrdu tih značenja i donose atmosferu udaljenih krajeva svijeta. Ne slučajno, u istom pasusu u kojem se pominje „nepoznato“, tj. „Hiperboreja, iz koje povratka nema“ (smrt je ono nepoznato – nameće se misao, logično) – pominje se i *kraj*, ili „terminus“, a u latinskom obliku čak kao osamostaljena, redukovana sintaksička cjelina: (...) **kraj Evrope. Terminus.**

Premda je u odlomku vrlo uočljiv sistem binarnih opozicija (*dan –noć, led–Sunce*) – nekako ih miri hiperborejska bajka koja kaže da će ulazak u vječnost biti obasjan Suncem:

Ble piše da Hiperborejci ipak žive sretni. **Oni žive, kaže, negde, iza svega toga. Tamo gde neko večno Sunce sja.**

*

Analizirajući u ovom primjeru sadejstvo, svojevrsnu sinergiju stilskih postupaka u sintaksičkim i stilskim strukturama, ukazali smo takođe na upotrebu leksičkih jedinica i izraza iz stranih jezika koja doprinosi sugestivnosti umjetničkog teksta, nadasve – poetizovane sumatraističke vizije svepovezanosti svijeta.

5. ZAKLJUČAK

U tekstu Miloša Crnjanskog analizirali smo primjere upotrebe stranih jezika s ciljem da utvrdimo vezu između ovog postupka i sumatraizma kao poetike i pravca Crnjanskog, koji podrazumijeva osjećanje sveopšte povezanosti svijeta.

Strani jezici, odnosno inostrani kodovi kao prvostepeni jezički sistemi, u tekstu su povremeno zastupljeni kao umjetnički aktivan element. Njihova funkcija jeste semantičko i stilsko bogaćenje teksta, odnosno usložnjavanje umjetničke poruke. Pisac koji se, na primjer, u čitavom svom opusu na ovaj ili onaj način bavio temom stranstvovanja, umio je da umjetnički funkcionalizuje i strani jezički kôd i učini ga upotrebljivim (djelimično, sporadično, i uporedo sa maternjim jezikom kao primarnim kodom), u cilju umjetničkog modelovanja teksta. Tako imamo česte primjere sinonimnih parova – na maternjem i stranom jeziku, koji, u zavisnosti od pozicije u umjetničkoj strukturi, obrazuju različite paralelizme, i iz kojih izvire složena semantička korelativnost. Zaključujemo na osnovu brojnih primjera da u tekstu ovog pisca sumatraistička vizija uključuje i areal ljudskog jezika/ljudskih jezika, te da su sveprostorne, sveltremenske i svud prisutne veze u jednom originalnom umjetničkom postupku potcrtane i adekvatnom upotrebom drugačijih, tj. stranih, jezičkih kodova.

LITERATURA

- Crnjanski, M. 1966. *Sabrana dela Miloša Crnjanskog I-X* (I – *Seobe I*, II – *Seobe II*, III – *Seobe III*, IV – *Poezija*, VII – *Kod Hiperborejaca I*, VIII – *Kod Hiperborejaca II*). Beograd: Prosveta.
- Crnjanski, M. 2004. *Roman o Londonu*. Beograd: NIN/Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Crnjanski, M. 2010. *Knjiga o Mikelandelu*. Vršac: KOV.
- Kovačević, M. 2000. *Stilistika i gramatika stilskih figura*. Kragujevac/Beograd: Kantakuzin.
- Lotman, J. M. 1976. *Struktura umetničkog teksta*, prevod i predgovor Novica Petković. Beograd: Nolit.
- Miočinović, M. 2005. *Maska Miloša Crnjanskog*, Knjiga o Crnjanskom (225–253). Beograd: Srpska književna zadruga.

SUMMARY

THE FOREIGN LANGUAGES AND MILOŠ CRNJANSKI'S SUMATRAISM

In this paper we look at the use of foreign languages in the context of Sumatraism. We have shown how the idea of overall connectivity of the world corresponds to the chosen language. The use of foreign languages has been associated with the structure of narration and the empathy of the narrator. A separate section of this paper comprises the analysis of artistic text, in which we establish the connections between the use of foreign languages and certain techniques, that is – the stylistic techniques in interplay, intersecting their meanings and artistic effects. We have noticed the connections between the use of words from foreign languages and the techniques of repetition in the text. In this way, the text becomes enriched.

KEYWORDS: foreign language, Sumatraism, world connectivity, empathy of the narrator, principle of equivalence, disengaging technique, repetition, naming technique.

(Originalni naučni rad primljen 04.07.2014;
ispravljen 01.12.2014;
prihvaćen 15.12.2014)

UDC: 821.511.157.09-13:398

■ ON THE WRITINGS IN YAKUT OLONKHO HEROIC EPIC

MARINA GOGOLEVA¹**RUSLAN ANISIMOV²**

Research Institute of Olonkho,
M. K. Ammosov North-Eastern Federal University,
Yakutsk, Russian Federation

Rad je usredsređen na delove jakutskih herojskih epova koji se nazivaju olonko. Autori prepoznaju i analiziraju tipične primere regionalnih olonko epova. U radu se tvrdi da su u jakutskim epovima iz olonko mitologije očuvani tragovi pisma drevnih turkijskih plemena.

Ključne reči: olonko, epska sfera, likovi, drevni tragovi, kameni stupovi, „nebeska arhiva”.

1. INTRODUCTION

Yakut olonkho heroic epics are a gold mine of information about epic poetry, the development of epic style forms, and the dependence of this development on the conditions of life.

Integrating the data from different sciences as consistent with the contemporary methodology does not depreciate the significance of V. Y. Propp's cornerstone provision formulated by him in studying the reflections of reality in folklore texts. The distinguished folklorist emphasized that “inductive method is the only method which can be used in folklore studies, i.e. the researcher must proceed from studying the material to conclusions” (Propp 1976: 128). Accumulating the facts from the extensive materials of olonkho gives us an opportunity to see the ethnographic data contained in olonkho in a new perspective, especially the data which repeatedly occurs in epic texts in different variations. What especially draws attention are references to inscriptions and ancient writings, which are considered to be later developments by modern scholars. This is possible if we are speaking about a living epic tradition. However, no supporting evidence exists and there is no counter evidence either.

1 Kontakt podaci (Email): mtgogoleva@mail.ru

2 Kontakt podaci (Email): teployakutia@mail.ru

K. V. Chistov believed that folklore studies belong to the field of philological and ethnographic sciences alike: "it is essential to fully realize this distinctive feature of folklore studies" (Chistov 1986: 7). In other words, folklore texts should be interpreted only within the framework of ethnic history and culture. At present, such topics as the peculiarities of the reflection of reality in different epic traditions, the transformation of the epic style elements throughout the existence of different genres is very relevant in folklore studies.

2. THE MOTIVE OF THE PREDETERMINED FATE OF A HERO-WARRIOR IN THE WRITINGS

According to epic traditions, the feats of a hero and the marriage with his betrothed are predetermined long before his birth, and are fixed in writing on an octagonal column of the heaven archive. This obvious analogy with the Ancient Turkic inscriptions on stones (VI-VIII centuries AD) leads to the question: *Is the information about these inscriptions and ancient writings mentioned in olonkho based on some real facts?*

To find the information about the ancient writings we have explored all the olonkho texts that are currently known. 17 of them contain 86 examples of references to the writings immortalized on stones and other objects. This number is approximately one-third of all major epics published. As E. M. Meletinsky (Meletinsky 2004: 253) points out, it is noteworthy that the above mentioned writings occur in such archaic epics as olonkho with a certain regularity, especially if we take into account the fact that a writing system appears, as a rule, only in societies whose development level is quite high from the perspective of the state structure. Olonkho mythology sheds light on the assumed era which olonkho writings originate from.

Three olonkho worlds (Upper, Middle and Under-) are inhabited in accordance with a strict hierarchy. The Upper world is occupied by *aiyy* – gods-creators, the Middle World – by people and spirits, and the Underworld is the domain of *abaasy* – evil creatures. Among other inhabitants of the Upper World there are Lord Dzhyлга Khan and Mistress Chyngys Bhys who are, according to ethnographer N. A. Alekseev, much older than some people believe. He draws parallels with real historical persons such as Genghis Khan: "Obviously, the image of this deity was brought from the southern land of Yakut ancestors and then completely forgotten. This is attested to by the fact that the deity's abode was, according to the Yakuts' mythology, marked with writings all over; hence the deity is associated with a time period when the ancestors of the Yakuts had a writing system or, at least, had a contact with people who had a writing system" (Alekseev 2008: 100). According to V. M. Ionov, Lord Dzhyлга Khan and his wife Mistress Chyngys Bhys lived in the north-western sky, which was covered with inscriptions and patterns (Alekseev 2008: 99). Consequently, it is likely that the images of gods originated from the times when recollections about rulers were still alive. Let us proceed to specific texts.

The example of the Column Mountain with inscriptions on it is very expressive:

Thanks to its artistic features and the depth of ideas expressed in it, a wonderful olonkho "Kuruubay Khaannaakh Kulun Kullustuur" ("Obstinate Kulun Kullustuur") by I. G. Teploukhov-Timofeev has gone through several editions, and is considered to be

one of the best examples of the Yakut epic genre. The text of this olonkho was written at the beginning of the 20th century in one of the central regions of Yakutia. From V. N. Vasilyev's preface to the first edition of the text of olonkho "Obstinate Kulun Kullustuur" it can be concluded that this work was a planned task of the Academy of Sciences: "The tales included in this volume were written down by me in winter, 1906, from hearsay of storytellers from different lineages in the village of Amginsky, Yakut area, where I was sent to by the Museum of Anthropology and Ethnography of the Imperial Academy of Sciences to gather an ethnographic collection" (Koer Buuray 2000: 61). Speaking about an olonkhosut's skills, the author quotes the storyteller's words: "He taught me (Tekelle-author's remark – G. M.) about forty olonkhos, taught me his skills, and I became an olonkhosut myself" (Kuruubay Khaannaah Kulun Kullustuur 1985: 603). Hence it follows that I. G. Teploukhov-Timofeev's olonkho corresponds to the canons of the traditional Yakut epic and has an ancient epic basis³.

Добун халлаан үнүоргү өттүгэр,
Кыырмаҕы сыһыарбатах
Кылбаҕыр халлаан анараа өттүгэр,
Андагардаах араҕас халлаан
Анараа кырыытыгар суруктаах Остоолбо
Хайа
Үнүоргү өттүгэр олохтоох дьон,
Халлаан гиэнэ алта атыыр
Дьылга суруксуттара
Халлаан аркыабатын арыян көрбүттэр...
(Teploukhov-Timofeev 1985: 64)

On the other side of the clear sky,
Which does not hold hailstones,
Which does not even hold light snow grains
On the outer edge
Of the bespelled yellow sky,
On the opposite side of *the Column*
Mountain
The Column Mountain with writings,
Those scribes of powerful Doom
Opened the heaven archive,
And, having looked into it, they said ...

Бу арыян көрөн бараннар
Чынырыыр хаантан дьылжалаах,
Мөнүрүүр хаантан төлкөлөөх,
Орулуур Одун хаантан оһоһуулаах
Туһааннаах хотун ойобо диэбиттэр
Күн Толомон Ньургустайы.
Бу атабынан оонньуур Айдаар кугас аты
«Анабыллаах ата» диэн суруйбуттар
Атыыр дьылга суруксуттара.
(Teploukhov-Timofeev 1985: 64)

About Kyun Tolomon Nyurgustay:
"Chyngyryyr Khaan's faith is predetermined,
By Mengyuryuyur Khaan her faith is sealed,
To Oruluur Audun Khaan she is destined,
She will become his wife. "
And about that unbridled red horse
Which tittups and clatters about,
The scribes of Powerful Doom wrote:
"This horse will be his to possess."

It is noteworthy that one can trace the reflection of the realities of another historical epoch through the example of the same olonkho. For instance, there are many new notions related to everyday life such as "bond" or "written undertaking" in olonkho texts.

3 Hereinafter, italic highlights are made by the author – G. M.

Тыыннаахпар, эһиги сибииргитигэр таһаарбакка,
Илиибиттэн ииминэй баппыыската ылын,
Хааннаах хабалата суруйан биэрин.
(Teploukhov-Timofeev 1985: 76)

A bond is now upon me,
For I have signed the contract with blood from my little finger.
As long as I live, I will not allow him to reach your land.

So, one and the same epic contains recollections of the ancient writings on stones, and notions (such as "bond", "contract", "written undertaking" and other notions related to business correspondence) which came into common use only during the last two centuries. The second case demonstrates how writing system is used in everyday life. And here is an excerpt from P. A. Oiunsky's olonkho "Nyurgun Bootur, the Swift". V. Derzhavin's translation is more authentic to the initial, more mythological variant:

Равные властью судьбе –
Владыками трех миров
На вечные времена
Избраны были – Одун Биис,
Чынгыс Хаан
И Дьылга Тойон,
А писарем был приставлен к ним
Чудовищный великан –
Длинный Дьурантай, -
...
Великой будет его судьба,
Счастливой будет долгая жизнь!
Так волю свою изъявили мы.
Это наша воля
Давным-давно
На каменном восьмигранном столбе
Письменами запечатлена,
Там записана кровью она.
(Oiunsky 1975: 60)

They are equal to the power of fate -
Audun Bees,
Chyngys Khaan
And Dylga Toyon
Were forever chosen
To be the lords of the three worlds
And a monstrous giant
Named Long Djurantay
Was made their scrivener-
.....
Great shall be his fate,
And happy shall be his long life!
That was the expression of our will.
That is our will
Once upon a time
That will was inscribed,
Written in blood
On a stone octagonal column

3. ON THE FORMS OF ANCIENT WRITING SYSTEM IN OLONKHO

The text, which describes the stone columns and mountains with writings, is also found in the olonkho "Yuryung Yuedyuyen" written down by A. S. Poryadin:

Онно кини
Собуруу халлаан анныгар
Суруктаах суорба хайа
Төбөтүн оройугар
Дуйулаан олорор
Тобус ойуун төрдө буолбут
Өнөх Кыырдай ойуун диэн
Таайдаах буолуохтаах,
Онно баран хорбойуоба.
(Poryadin 2013: 262)

Over there
Under the southern welkin,
At the top of the
Rock with inscriptions,
His uncle lives
Whose name is Osokh Kyyrday,
And who is the progenitor of the nine
shamans
This shall be the place of his hiding.

The recurrence of this motif in olonkho leads us to the assumption that the Yakut ancestors had their own system of writing at a certain time period of their historical development. The Yakut folklore has a legend according to which the progenitors of the Yakuts dropped a tablet with writings into the water during their journey down the river to the north side, and this led to their loss of the written language. According to the opinion of researchers, the story about the lost tablet is an artistic representation of real historical facts when writing system was actually lost due to the harsh conditions in which struggle for survival came to the fore. This version is confirmed to some extent by the fact that some artifacts containing Turkic writings were discovered within the Lena River basin. A very interesting fact regarding the work of the Kultobinsk expedition which has been exploring the artifact of the Arys archaeological culture (2nd century BC-4th century AD) for a number of years under the supervision of Professor A. Podushkin is provided in the article "Arys tablets speak" by P. Zolin (2006: 12). Thanks to these archeological diggings, the world has found out about the existence of ancient writings outwardly similar to the runic scripts. According to Zolin's version, "a local center of ancient writings was situated on the territory of South Kazakhstan region", and "the shape and material of those tablets suggest that the center was, in fact, the State Archive of some unknown governor". Further the author states: "The first examples of this writing system are two clay fired brick-tablets with texts inscribed on them. The bricks were discovered in 1991... Today the scientists have 8 fragments at their disposal; two of those fragments are on full bricks containing 29 rows which consist of 250 scripts... They were dated by the use of the artifacts found nearby. According to the dating results, they belong to the period between 1st century BC and 4th century AD, the time of the ancient Kangui state" (Zolin 2006: 12).

Do olonkhos contain any valuable information about the tablets with inscriptions? A passage from the olonkho "Uryung Yuedyuyeen" written down by A. S. Poryadin contains an indirect reference to the tablets:

Ону буоллабына,
 Үрүҥ Аар Тойон
 Таныы бэс курдук
 Арабас дьаптылга
 Аркыыбатын арыян көрөн,
 Туорум бэс курдук
 Тонолуйбат сырдык сокуонун
 Толкуйдаан көрдө:
 (Poryadin 2013: 210)

Uryung Aar toion
 Drew out his Archive,
 Flipped through the pages
As in a bunch of pine sapwood
 And he opened the indestructible set of laws
 Like they were wooden plates
 And fell to thinking ...

Although a reference is made to wooden plates (which are one of the natural materials in the north) in this olonkho, the point that draws our attention here is that the heaven archive has the form of tablets.

The information about the material on which the inscriptions mentioned in the Yakut epic were made is contradictory. Here is an excerpt from the text of olonkho “Myuldzhyu Boeghe” by the famous storyteller D. M. Govorov:

Үтүө дьүүлү
 Кэрдиинэн киэргэппит,
 Туос аранганы
 Толкуйунан арангалаабыт,
 Торго сииги сииктээбит...
 (Govorov 2010: 105)

He decorated his wise decision
With carved writings,
He understood and interpreted
Birchbark layers
And sewn with a silk stitch

Хамсаабат хара таас
 Хайа курдук
 Халын хахха буол диэн,
 Долгуйбат туруук таас хайа курдук
 Суон дурда буол диэн,
 Абыс халлаан аркыыбата
 Былыр маннык этэ диэн
 Албаатым диэтэ,
 Тобус айыы укааһа диэн
 Мин умсуйдум диэтэ...
 (Govorov 2010: 265)

Be a strong barrier
 Like a black stone mountain
 Which cannot be moved,
 Become a strong defender
 Like a high rugged rock
 Which is insuperable –
So it was destined
In the archives of the eight heavens,
 I bless thee
 By the order of the nine sacred aiyy.

Orientalist E. S. Sidorov translated D. M. Govorov’s olonkho “Myuldzhyu Boeghe” into Russian. He points out two forms of ancient writings in the preface: inscriptions on stone steles and archives on the birch bark and silk. Below there is the full quote: “An absolutely illiterate Yakut from a far-away one-horse town speaks about ancient steles with inscriptions in his Olonkho. 8th century ancient monuments (stone figures) with runic inscriptions were discovered in the late 19th century, the first broad publications were made by professor S. E. Malov in 1951. D. Govorov could not know about these discoveries. Olonkhos give us evidence proving that the ancestors of Yakuts were familiar with some forms of ancient writings: when addressing the heaven court, the

warriors used to say: “Tuos arangabyn arangalaan, torgo siikpitiin siikten” (make sense of our birchbark layers and follow silk stitches) – this is a direct reference to the ancient archives written on birchbark and silk (torgo). There have been birchbark letters in the northern Eurasia, India and Tibet and silk scrolls in China” (Govorov 2010: 9). As it turned out, this is not the only example in the Yakut folklore tradition. Almost the same thing was said in the aforementioned olonkho by A.S. Poryadin:

Саматтан тус хоту диэки

Чугас аҕай олохтоох

Харыс бытык,

Хаччы сото

Сээккээн Сэһэн,

Лабьа Лабысха диэн

Үс сибири

Торго сиигин сииктиир,

Туос арангатын арангалыыр,

Бири биэс уон сала[а]тын

Бичиктээн билэр

(Poryadin 2013: 132)

Two tiny old men

Named Seekkeen Sesen and

Laba Labyskha

Live nearby,

To the very north from here

They stitch silk stitches

And make sense of birchbark layers

For all three worlds,

And they note

Fifty meanings in each layer

In the olonkho by a Namsky storyteller P. P. Yadrikhinsky we can see two versions of the heaven archive:

Сир кулгааҕа аатырбыт,

Халлаан хараҕа буолбут

Сээркээн Сэһэн оҕонньор

Кэскиллээх сэхэнинэн,

Дьүрүс халлаан дьүүлээхтэрэ,

Дьулуо халлаан тойотторо

Сул туос

Суруктарыгар суруйаннар,

Арынга таас

Аркыымаларыгар анньаннар

(Yadrikhinsky 2011: 426)

He is called the ears of the Earth

He is known as the eyes of heaven,

Seerkeen Sesen,

A wise old man,

The Judge of the resounding sky,

Toion of the happy sky,

What he said *was written*

On the birchbark letter,

And noted in the stone archive

In the original text it is written *arynga taas arkyyma* which can be more accurately translated as *an archive made of laminated stone*. As of yet, it is not possible to determine whether stone tablets were meant or it was just an analogy to books.

A common motif of an archive in the form of a book can be found not only in D. M. Govorov's olonkho, but also in many others, and this particular motif can be considered as one of the later elements of the epic narrative tradition.

Юрюнг Аар тойону,
 Окроплящему вселенную
 Белой благодатью.
 Подняли Великий свод
 Небесных законов – Книгу Судеб
 Мировых...
 (Govorov 2010: 298)

A great heaven's code of laws,
 The Book of World Destiny,
 Was taken out
 For Yuryung Aar Toyon
 Who sprinkles the Universe
 With white grace.

There is a single reference to writings on the feathers and claws of birds. In this reference one can see an epic motif of proliferation of the universal law. Here is an example of an olonkho which appeared in the Vilyui region:

Үтүе аата,
 Үрдүк сураба
 Көтөр кынаттаах
 Көхсүгэр суруллубут,
 Сүүрэр атахтаах
 Тынырабар бэчээттэммит....
 Сутуругар сокуоннаах,
 Ытыһыгар ыйаахтаах
 Көр Буурай бухатыыр диэн
 (Koer Buuray 2000: 100)

The hero Koer Buuray
 His good name
 And his valiant feat
 Are written
 On birds' spines,
 And on animals' claws...

4. CONCLUSION

Thus, the analysis of the collected material allows to conclude that frequent occurrence of the information about writings in olonkhos of different regions, and the nature of this information speaks in favor of the version that the given element is quite stable in the olonkhosuts' folklore and cannot be an all-new addition in epic texts.

The identified extracts from olonkho are grouped on the basis of the following features:

1. Form of the heaven archive – stone column.
2. Form of the heaven archive – stone (clay) tablets.
3. Form of the heaven archive – writings on birchbark and silk.
4. Form of the heaven archive – scrolls of paper.
5. Inscriptions on animals.

A diversity of inscriptions and writings makes us put forward a hypothesis that there was a time when the ancestors of Yakut's had a writing system and used it for perpetuating the crucial events and deeds.

REFERENCES

- Alekseev, N. 2008. *Ethnography and folklore of the peoples of Siberia*. Novosibirsk: Nauka.
- Chistov, K. 1986. *Folk traditions and folklore*. Moscow: Nauka.
- Govorov, D. 2010. *Myuldzhyu Boeghe / Myuldzhyu Boeghe the Unbeatable. An olonkho in two books*. The first book, recorded by A. F. Boyarov, compiled by A. N. Zhirkov. Yakutsk: Bichik.
- Koer Buuray. 2000. *Olonkho written in the Yakut language. Written down after from hearsay of olonkhosut N. S. Aleksandrov-Ynta Nikita*. Yakutsk: Bichik.
- Meletinsky, E. 2004. *Origin of heroic epic: Early forms and archaic monuments*. Moscow: Military Books.
- Oiunsky, P. 1975. *Nyurgun Bootur the Swift (Yakut heroic epic olonkho)*, translated by V. Derzhavin. Yakutsk: Yakutsk Book Publishers.
- Poryadin, A. 2013. *Yurung Yuedyuyeen. Olonkho written in the Yakut language*, compiled by M. T. Gogleva, S. D. Lvova. Yakutsk: NEFU Publishing House.
- Propp, V. 1976. *Folklore and Reality*. Moscow: Nauka.
- Teploukhov-Timofeev, I. G. 1985. *Kuruubay Khaannaah Kulun Kullustuur. Saha olonkhoto / Kulun Kullustuur the Obstinate*. Moscow: Home Edition Oriental Literature.
- Yadrikhinsky, P. 2011. *Dyrybyna Djyrylyatta Kyys bukhatyyr / Dzhyrybyna Dzhyrylyatta the Maiden warrior. Olonkho*. Yakutsk: Saydam.
- Zolin, P. 2006. Arys tablets talk. *Izvestia Kazakhstan*, August № 18.

SUMMARY

ON THE WRITINGS IN YAKUT OLONKHO HEROIC EPIC

The article focuses on the writings mentioned in Yakut olonkho heroic epic. The authors have identified and analyzed typical examples taken from regional types of olonkho. The authors assert that the Yakut olonkho epics have preserved traces of the ancient Turkic tribes' writing system.

KEYWORDS: olonkho, epic sphere, characters, ancient traces, stone columns, "heaven archives".

(Original scientific paper received 28.10.2014;
revised 06.07.2015;
accepted 07.07.2015)



UDC: 821.111(73).09-1 Kopzo Г.; 316.75:821.111(73)"1950/1960"

■ GENDERED MASCULINITY: AN ANALYSIS OF CORSO'S *MARRIAGE*

GOLBARG KHORSAND¹Shiraz University,
Shiraz, Iran

„Bit generacija” je termin koji se odnosi na grupu američkih pisaca i pesnika koji su objavljivali radove pedesetih godina XX veka. „Bit” kultura je ujedno bila posledica, kao i vesnik čitavog niza književnih, kulturnih, političkih, društvenih i intelektualnih fenomena koji su se javili 1950-ih godina i postojali, u nešto izmenjenom obliku, do kasnih 1960-ih. Ono što je činilo suštinu pokreta bit generacije jeste jedinstvena reakcija umetnika i pesnika, uprkos tome što su delovali u različitim poljima. Jedan od najboljih opisa društvenih stega i restrikcija može se naći u pesmi Gregorija Korza „Brak”. U ovoj pesmi data je satirična vizija ustaljenih struktura konzervativizma i tradicija prisutnih u američkom društvu. Cilj ovog rada je da otkrije efekte rodno specifičnih praksi i normi karakterističnih za Ameriku 1950-ih, kao i uticaj na stvaranje revolta bit generacije protiv tih normi i „činjenica”. Istraživanje je sprovedeno na osnovu teorije roda Džudit Batler, američke teoretičarke feminizma i rodni studija. Cilj istraživača jeste da pokaže dejstvo konzervativnog, pravovernog američkog društva Korzovog doba, perioda bit generacije, na formiranje muškog roda.

Ključne reči: Gregori Korzo, Džudit Batler, formiranje roda, muški rod, brak.

1. INTRODUCTION

“Beat Generation” is a term that refers to the writers and poets of the American society of 1950s. The “Beat” culture was both the outcome as well as the harbinger of a set of the literal, cultural, political, social and intellectual phenomenon that occurred in the 1950s and continued, in a metaphorsed form, into the 60s. Allen Ginsberg, William S. Burroughs, Jack Kerouac and Gregory Corso are among the most distinguished figures of Beat Generation. However, other poets such as, Lawrence Ferlinghetti (1919-), Neal

1 Kontakt podaci (Email): khgolbarg@gmail.com

Cassady, (1926-1968), Carl Solomon (1928-1993) and Gary Snyder (1930-) are also considered as major Beat writers. The movement was in essence a reaction toward the values, maxims and life standards being advertised on a large scale in the American society during 1950s including the capitalistic materialism, the nuclear family image, strict gender roles, stringent sexualities, utilization of certain luxurious items which was, in turn, a representation of American Family image, etc.

In order for the present-day reader to decipher the spirit of the American literature in 1950s, a close examination of the social and political ambience of the day is the first requirement. The 50s is in fact a slippery date which spans roughly from 1945 to 1963; a time period starting with the end of the World War II, which was immediately followed by the congealment of the Cold War era; and ended with the assassination of President John F. Kennedy. Thus, as might be expected, miscellaneous social and political factors contribute to the formation of the discourses and literary heritage of the "long fifties", as it is sometimes referred to. For one thing, the grave events that loomed over the entire decade postulate a conservative atmosphere. The grim years of the Cold War era, with the threat of an atomic war hanging over America, the McCarthyism and the court scandals, and the anti-Communist propaganda machine that was working in all aspects of the society had created a consensus conservatism which is the political hallmark of the decade; a decade which ended with the assassination of John F. Kennedy; one of the most famous acts of assassination in the history of America and the world.

However, on the other hand, the 50s have witnessed one of the most radical decades after the Second World War which served as the initiative to many changes that followed. In fact, the 50s were a link in the nexus of 20th century American history; a bridge between the America before the two World Wars and the one afterwards. The nation had prospered considerably after the end of the WWII and America was becoming the hegemonic superpower it is today and as it was back in the 1980s. Women had been recruited to meet the superfluous needs of America during war. "While older women wished to remain in the work force after the war, large numbers of young women were happy to go home and become mothers. The resulting baby boom reflected the new optimism in postwar America" (Fried 2004: 285) and a certain teenage culture emerged out of it. A number of influential civil movements sprang from the social atmosphere of the time which includes the Peace Activist movement, the Civil Right demonstration, the demonstrations of the supporters of the Cuban Revolution, the Environmental activists and last but not least the Beat movement (*ibid.*).

What formed the "The Beat Generation" movement was in fact the distinctive reaction that individual artists and poets demonstrated, albeit separately, on different terms. As Klein asserts, "The Beat Generation served as a cultural bridge between the politically aware and jazz-inspired "hipsters" of the Post Second World War period" (Klein 1997: 137). In order to have a coherent understanding of the social setting and background from which the Beat movement aroused, one needs to be reminded again of a number of characteristics of the American society of the time. As it was previously mentioned America had turned into an affluent country; a fact that brought about an alteration in the details of the lives of the American families. The culture of consumerism was being heralded as the standard life style. In retrospect, the culture of consumerism

was dismissed "as a device that promotes false consciousness, to lull toilers who ought to be more restive" (ibid: 81). Fried describes the representative American individuals as

frequently chided as timid conformists, non-rockers of the boat, privatists, and members of a "silent generation." Yet for an age allegedly so complacent and cowed, the volume and profundity of such criticism are surprising (Fried 2004: 75).

Thus, the American individual had turned into a passive receiver of certain codes according to which his/her identity was shaped: an average conformist consumer.

The other essential factor contributing to the image of the ideal American citizen was the degree to which men and women were involved (happily) in a lasting marital relationship, each performing the expected role as assigned by the society. In this regard, the issue of gender role was brought forth and was fore-grounded with great emphasis being placed on the distinct male/female social and sexual function. The dichotomy was strictly observed by the individual men and women. In a polarized society as this,

men's roles, too, were fraught with tension [...]. Such oft-remarked trends as the shift from "inner-directed" to "other-directed" behavior, the entombment of the "organization man" in "conformity," and an ever-more bureaucratic way of life levied a spiritual and physical cost. The role of the dutifully married, uncomplaining breadwinner imposed many contradictions, constraints, and even hardships (Fried 2004: 80).

Thus, in a syllogistic society as this, men and women were equally subject to presupposed notions of masculinity and femininity. The stereotype male figure was something of a macho which was gradually declining into bathos. The physical, material, and intellectual properties that were taken for granted for the average American male caused "men to succumb to growing and much-decried health hazards, including frequent heart attacks" (ibid 2004: 80).

It was into such a social climate that the Beat movement emerged. They began to practice an entirely different set of codes and behavioral patterns. They initiated the revolt against the congealed cultural, economical, literal and sexual concepts. The keyword of Beat artists can be best pinpointed as "experiment"; experiment with literary writing, experiment in life style, religious experimentation (in the form of a quest for Eastern religions), sexual experimentation, experiment with drug, etc. They encouraged both in theory and practice, an unrestrained liberty that they thought applicable to all arenas of man's life. One of the most prominent features of this revolt was practiced in their dress code and in their appearance in general. They began to let their beard grow long and they formed their own nude circle which resided in certain areas of the city. They assumed, and rightly for their own time, that individual human beings were being restricted and bound by all social institutes which made up their identity. In return, what they proposed was an abandonment of the entire cultural structures that tied individuals to orthodox context of the society.

One of the best depictions of the effect of such social conformity and restriction can be found in Gregory Corso's poem "Marriage". In this poem, a satiric vision of the

hackneyed structures of conservatism and traditions prevalent in American society has been delivered. The reason for choosing this poem is that in "Marriage", Corso has penetrated into the most private moments of an average American individual psyche and through this lens, has provided us with the details of American family life in the 1950s. The purpose of this research paper holds an analysis of the poem based on the gender theories of Judith Butler, an American theoretician in feminist field as well as in gender studies. The researcher aims to demonstrate the effects of the conservative orthodox American society of Corso's time, typically the Beat generation period, on the masculine gender formation.

2. DISCUSSION

As the title of the poem suggests, Gregory Corso's "Marriage" has often been cited as an instance of Beat Generation practitioners' frustration and disappointment with one of the norms and practices of their immediate society: marriage. Certain subsets of the critiques of the poem has been allocated to locating the complaints that the speaker, as the representative American youth, makes about one of the most controversial as well as constitutional social rites. The fact that the poetic persona is intolerant and unsympathetic towards the concept of marriage is an unquestionable given. Since a great deal of the interpretation of the poem has been focused on the role of the society, its conventions and limitation on the speaker, at least, a Butlerian analysis of the poem seems relevant here.

At the time when Judith Butler first published her essays and other writings, the discourse of feminism had already been initiated for approximately a century (1890s), however, it was taken a step further by the introduction of the theories of Judith Butler into its domain. It was primarily out of the sex/gender argument that Butler's ideas emerged. Judith Butler's main distinction and departing point from feminism was her rejection of the natural basis for the notion of "sex". According to Lloyd:

When feminists first began to theorize the sex/gender relation, the underlying assumption was that sex was both logically and chronologically prior to gender. Culturally determined gender norms, in other words, were conceptualized as secondary to natural sex. Gender was thus what was inscribed onto sex in some way. It is the priority of the relation between sex and gender that Butler problematizes. (Lloyd 2007: 32)

The shift Butler made in the existing theories of the time regarding the creation of the identity of individual men and women reversed the dominant feminist discourse in their essential prioritizing in the sex/gender dichotomies. Following her basic rejection of the origins of the two, she introduces the concept of gender performativity which assumes, as the name suggests, a performative nature of gendered and sexed identities. In *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990) which was later revised and rewritten in 2007, Butler develops her theory of gender performativity. The notion of gender performativity holds that "sex and gender are the *effects* rather than

the causes of institutions, discourses and practices; in other words, you as a subject do not create or cause institutions, discourses and practices, but they create or cause you by determining your sex, sexuality and gender" (Salih 2002: 10).

The link between Butler's dual notions of performativity and subjectivity lies in her argument that subjects do not *become* – as in de Beauvoir's term – men or women as a natural consequence of their sex. As Salih (2002: 10) states 'woman' is something we 'do' rather than something we 'are'. However, unlike the lucid appearance of the term, Butler is not suggesting that gender identity is a performance. Instead, she proposes that the performance pre-exists the performer. In fact, she borrows Nietzsche's original assumption which was expounded in his book *On the Genealogy of Morals*. In that book, Nietzsche (1998: 29) states that "there is no "being" behind doing, acting, becoming; "the doer" is merely a fiction imposed on the doing – the doing itself is everything". Believing so, Butler is removing any possibility of sexed or gendered identity as it was expounded in the former context of feminism. "When she articulates her own theory it is one in which sex, sexuality, desire, gender and body are all regarded as discursively constituted; where, in other words, none of these features is treated as a natural fact of human existence" (Lloyd 2007: 30).

Her pivotal point, which relates to the present reading of "Marriage", is that identity is constructed through language and discourse. Butler asserts that the very language that is used to describe the body in fact constitutes it. The theory entailing such an assumption is the aforementioned theory of gender performativity with its stress on the role of society and social constructs in the formation of gender which in its own turn leads to the creation of sex.

So far, an explanation of the methodology of the research has been expounded. As it can be inferred from the above mentioned points, societal discourses, conventions and cultural practices of the society establish the gender of individuals long before their sex is determined at birth. Thus, in a society in which individuals are target of the numerous social, cultural and political factors, creation of gender-specific constructs are more likely to happen. The "Marriage", is in fact, a portrait of culturally-congealed identity constructs which are applied to almost all members of the society regardless of their unique existence or their dispositions as individuals. The speaker of Corso's poem is confronted with an ironic situation in which he supposedly has a number of options with regard to what to do and what not to do in an act of marriage, but when he sets out a catalogue of these choices, he (and we as readers simultaneously) realizes the extent to which they are socially bound. There are no real choices in real life. As a male adult, he is faced with a number of possible scenarios to choose from and these possibilities are already tailored for him. There exist certain fixed patterns which are previously determined and devised by the society and if he decides to act out his masculinity (we should not forget, however, that the basic argument of the narrative, marriage, entails by its nature sexual involvement), it would be one of the previously-granted circumstances. The possibilities of his identity as a man, as well as the scope of his sexuality are already prescribed by the society. As a male figure, if he ever desires to practice his sexuality in the form of getting married, it would be one or the other of the arranged proposals.

One of the most significant characteristics of this poem which in fact reveals much about the social atmosphere of Beat writers is the narrative voice. Similar to almost

all other Beat poems and writings, the poem is narrated from a male perspective. The reason behind the extensive male-dominated monophonic literary production of the beat writers and poets can be fruitfully located in the extent to which American male individuals were under social, intellectual and cultural pressure. As mentioned earlier², the typical male American figure was supposed to be a conformist in many ways; he was supposed to be a supportive and consistent breadwinner of the household and at some points was supposed to have some or most of the qualities of a macho. These, plus a host of other political and cultural conditions brought about the rage of the youth in various forms. A great number of Beat writers and poets were involved in either lifelong or occasional homosexual relationship, among them Allen Ginsberg, Neal Cassady, and William S. Burroughs. The reason underlying a radical shift as this in the moralist and conformist context of the American society of the 50s can be found in the extreme pressure that was felt on the men's side regarding the prototype of the masculine image constructed and embedded within the multiple layers of society.

Similarly, there was an equal, or even at times more complicated, situation for the heterosexual men. The existing discourse confined men to adhere to certain pre-determined routines which had defined their gender in Butlerian sense of the word. As a man under such circumstance, they had no other choice but to follow the discourse that was supposed to be applied to all individuals there.

In a satiric and ironic manner and in order to transfer the extreme measure of his disappointment, the speaker of "Marriage" singles out, among other forms, three possible forms of a marriage structure well recognizable to his audience: the conventions of marriage in the working, the middle and the upper class families. The first image with which he opens the poem is the description of a middle class family, the courtship process and the reference to the couple's sexual desires. The "girl next door" and her family stand for the middle class values. It can be inferred from the minute explanation and elucidations that the speaker catalogues for the reader. The courtship scene at the graveyard ends with the repressed desires of both the boy and the girl so as the morality codes are not violated, but instead they are staring dully at the sky. The out-of-context speeches about "werewolf bathtubs and forked clarinets" (line 4)³ unveils the man's troubled psyche under the pressure of the moment. At the girl's house, the constant interrupting and disturbing thought of "where's bathroom?" bestows upon the situation a sense of urgency and rush which, in fact, stems from the uneasiness and distress he feels regarding the fact that he is about to be engaged in a form of social practice which may not necessarily be his desired choice, as if he is on the verge of being targeted by the things which are going to be imposed upon him. He is anguished and tortured at the thought of getting involved in a mediocre relationship that would attach him to more confinements and certain bonds.

The comic picture he delivers in describing the wedding ceremony and the honeymoon trip emphasizes the dichotomy between his inert and outward life. The contrast that exists in these lines verges on a certain level of anger, leading the speaker to a deliberate violation of social norms:

² See Introduction.

³ Line numbers from Corso (2012) here and the remainder of the article.

"I'd be almost inclined not to do anything!
 Stay up all night! Stare that hotel clerk in the eye!
 Screaming: I deny honeymoon! I deny honeymoon!" (42-4)

In the following lines, the speaker of Corso's poem turns into a frenzied state of mind in which he retreats entirely from the society and imagines his life inside a cave:

Running rampant in to those almost climatic suites
 yelling Radio belly! Cat shovel!
 O I'd live in Niagara forever! in a dark cave beneath the Falls (44-6).

However, this frenzied illusion does not end here. The imagined scenario that the speaker delivers tells us that he repeats his weird habits as a father, too. His mind is split into two separate spheres between his role as a committed and devoted father putting his child to sleep and the unrequited desires and ambitions he had had as a man, as an independent individual who is unrestrained by the social obligations. The following lines show the extent to which the images are muddled inside his mind in

[...] A trembling man
 knowledged with responsibility not twig-smear not Roman coin soup—
 O what would that be like!
 Surely I'd give it for a nipple a rubber Tacitus
 For a rattle bag of broken Bach records
 Tack Della Francesca all over its crib
 Sew the Greek alphabet on its bib
 And build for its playpen a roofless Parthenon (73-80)

The speaker suffers from perplexed masculine covets. In reality, he has fathered a child and is the husband to his wife; while inside his psyche, he cannot identify with the exteriorly-imposed gender patterns that are accepted as norms. That is why his unconscious oscillates between the dual images; one being the routine requirements of babysitting and the other "Bach record", "Greek alphabet", "roofless Parthenon".

This is, however, the end of the first case scenario where Corso moves to the next image of marriage which takes place in a working class with its particular setting of a cramped apartment on the seventh floor of a New York building. The speaker is now married to "a fat Reichian wife" (88) who condemns him for his idleness. His life is replete with everyday concerns of the working class members such as the intrusive neighbors, distracting landlord, five children, etc.. However, he immediately contrasts it to a third version of marriage in which he is married to a "tall and pale", "sophisticated" (97-8), rich woman. However, in neither of the two, the speaker feels he is fit for that situation. He cannot cope with the economically turbulent working class life. He similarly cannot adjust himself with the economically-secure upper class marriage in which he is considered inferior to the "tall pale woman". The ontological crisis lies in the fact that all these three patterns are merely being programmed and embedded onto him by the social discourse which requires him to be one or the other. He is obliged to perform the

performative patterns of his gender according to the congealed dogmas. In this view, he is merely the *doer of the doings* – in Nietzschean terminology.

3. CONCLUSION

The “Discussion” argument takes us back to the original thesis of this research which aimed at tracing the effects of performative gender-specific practices and norms in America of the 1950s and its impact on the formation of the Beat Generation revolt against those norms and “facts”. The speaker of Corso’s “The Marriage” stands as the representative of the Beat practitioners who, in their own turn, epitomized the revolting spirit of the (male) American individuals particularly during the 1950s.

The discursive pressures and the influences of the society have been portrayed in a quasi-satiric form in order to deliver a justification for the Beat revolt. Half a century later, with the introduction of the theories of Judith Butler in the field of gender studies, we can have a truer grasp of the social conventions of the Beat’s time and can associate the etiology for their revolt against the performative nature of their gender. The narrative of the poem demonstrates the limited scope of the individuals in acting out their identity, and consequently their gender, due to the pre-determined gender constructs which define for them the performative pattern of their masculine identity.

REFERENCES

- Fried, R. M. 2004. 1950-1960. In S. J. Whitfield (ed.) *A Companion to 20th-Century America*. Malden: Blackwell Publishing, 71-87.
- Corso, G. 2012. *Gregory Corso: 19 poems Classic Poetry Series*. Paris: PoemHunter.com - The World’s Poetry Archive.
- Klein, A. D. 1997. The Beat Generation, A Reference Pathfinder. *Collection Building* 3 (16), 137-143.
- Lloyd, M. 2007. Rethinking Sex and Gender. *Judith Butler: From Norms to Politics*. Cambridge: Polity, 29-32.
- Nietzsche, F. 1998. *On the Genealogy of Morals*, translated by Douglas Smith. Oxford: Oxford University Press.
- Salih, S. 2002. *Judith Butler*. London: Routledge.

SUMMARY

GENDERED MASCULINITY: AN ANALYSIS OF CORSO’S MARRIAGE

“Beat Generation” is a term that refers to the writers and poets of the American society of 1950s. The “Beat” culture was both the outcome as well as the harbinger of a set of the literal, cultural, political, social and intellectual phenomenon that occurred in the 1950s and continued, in a metaphorsed form, into the 60s. What formed the

'The Beat Generation' movement was in fact the distinctive reaction that individual artists and poets demonstrated, albeit separately, on different terms. One of the best depictions of the effect of such social conformity and restriction can be found in Gregory Corso's poem "Marriage". In this poem, a satiric vision of the hackneyed structures of conservatism and traditions prevalent in American society has been delivered. This paper aims at tracing the effects of performative gender-specific practices and norms in America of the 1950s and its impact on the formation of the Beat Generation revolt against those norms and "facts". The research has been carried out on the basis of the gender theories of Judith Butler, an American theoretician in feminist field as well as in gender studies. The researcher aims to demonstrate the effects of the conservative orthodox American society of Corso's time, typically Beat generation period, on the masculine gender formation.

KEYWORDS: Gregory Corso, Judith Butler, Gender formation, Masculinity, Marriage.

(Original scientific paper received 25.06.2014;
revised 05.11.2015;
accepted 02.07.2015)



Alan Cruttenden (ed.), *Gimson's Pronunciation of English*, 8th edition.
London and New York: Routledge, 2014, pp. xxvi + 381.

Reviewed by **ANDREJ BJELAKOVIĆ**¹
Belgrade University, Faculty of Philology,
English Department,
Belgrade, Serbia

INTRODUCTION

In April 2014, some six years after the publication of the previous edition, a new instalment came out of what must be, deservedly, the most well-known work of its kind. The first edition of this textbook, which was meant to serve as a general introduction to the subject of English phonetics, was written in 1962 by A. C. Gimson, Professor of Phonetics at University College London (the original title was *Introduction to the Pronunciation of English*). The following three editions were also written by the original author (the second was published in 1970, the third in 1980, and the fourth in 1989, four years after Gimson's death in 1985). The first edition under the custodianship of Alan Cruttenden, currently the Emeritus Professor of Phonetics, University of Manchester and Fellow of the Phonetics Laboratory, University of Oxford, the fifth edition in total, came out in 1994, and another two revised and updated editions appeared in 2001 (6th) and 2008 (7th). According to Cruttenden, he gradually changed this work "from being primarily a textbook to being a reference book" (2014: xvi). Indeed, if we compare it to e.g. *Practical Phonetics and Phonology* by Collins and Mees (the third edition of which also came out fairly recently), we can see that it boasts a noticeably longer list of references as well as a greater total length, but that it completely lacks activities and exercises aimed at students.

BOOK STRUCTURE

The general structure of the book remains largely the same as before. Nonetheless we will briefly outline it here, before proceeding to talk about the main changes introduced in this edition.

The four major sections of the book comprise a total of thirteen chapters. Part I, some fifty pages long, introduces the main relevant concepts from linguistics and acoustic and articulatory phonetics (e.g. phonetics vs. phonemics, voicing, fundamental frequency, distinctive features, allophones, sonority, cardinal vowels, vowel formants etc.), and lists the main organs of speech. It also introduces the IPA chart and discusses various manners and places of articulation, as well as frequently referring to the MRI video clips available on the accompanying website. The chapter titles are 1. Introduction, 2. Production of speech: physiological aspect, 3. The sounds of speech: the acoustic and

1 Kontakt podaci (Email): b.andrej@sezampro.rs

auditory aspects, 4. The description and classification of speech sounds and 5. Sounds in language.

Part II is by far the largest section (it makes up over half the total length of the book). It begins (Chapters 6 and 7) by providing a brief view of the main sound changes that took place in English over the past fifteen centuries (we are given an outline of Old English, Middle English and Early Modern English sound systems). It proceeds to talk about the standard British pronunciation, its formation, and various names and labels that have been attached to it, as well as its main subtypes. We are then briefly introduced to some other major varieties of English (General American, Standard Scottish English, General Northern English, Estuary English, Multicultural London English and the Englishes of Australia, New Zealand, South Africa and the Caribbean) and reminded of the ways varieties can differ from one another in terms of pronunciation (systemic, distributional, lexical and realisational differences).

The meat of this section (Chapters 8 and 9) is the detailed description of each individual phoneme of the General British variety of English, and every one of them is given the following treatment: the main historical origins of the sound and the main spellings associated with it; examples of words illustrating the main allophonic variants; an articulatory description; the position on the vowel chart alongside the main regional variants when it comes to vowels, and palatograms and mouth cross sections when it comes to consonants; a description of some of the difficulties encountered by foreign learners; references to MRI videos (available on the website) of native speakers producing words with the given sound.

Part III deals mostly with connected speech. Its first chapter (Ch. 10, Words) is devoted to word accent, primary and secondary stress, and stress in compounds, but it also covers some key phonotactic issues. The next chapter (Ch. 11, Connected speech) deals with the rhythm and stress of sentences, weak forms, as well as the basics of English intonation. Finally, Chapter 12 (Words in connected speech), discusses how the citation forms of words change in connected speech (i.e. processes like elision, assimilation etc.).

It is worth noting that each of the chapters in Parts II and III ends with a short subsection titled "Advice to foreign learners". This is in keeping with the status of the book as a notable EFL reference book, which is further underscored by its last section, Part IV, Language Teaching and Learning.

Though shortest of the four, this section provides an insightful discussion of the main issues pertaining to the teaching of English pronunciation. It tries to answer questions such as "What type of pronunciation is to be taken as a model?", "How does the model of pronunciation used as a target differ from that described in the earlier chapters of this book?" and "What teaching methods should be used in the teaching of the various sounds?". Again, stressing the proportion of EFL users, as well as the current lingua franca status of English, the book introduces two additional models, Amalgam English (based on an amalgam of native speaker Englishes, together with some local features arising from a local L1) and International English, for speakers who need a minimum standard for occasional communication. This chapter also revisits the most frequent regional features of British English. Finally, the book ends with a Selective Glossary, a fresh addition to this edition.

CHANGES TO THIS EDITION

By far the two most important changes introduced by this edition are a) the abandoning of the term “RP” (Received Pronunciation) and adoption in its stead of “GB” (General British), and b) the replacement of /æ/ and /eə/ with /a/ and /ɛ:/ for vowels in lexical sets TRAP and SQUARE, respectively.

The term General British was first used by Jack Windsor Lewis in his 1972 book *A Concise Pronouncing Dictionary of British and American English*. Cruttenden explains his abandoning “Received Pronunciation” thusly:

[D]espite many attempts to say that RP has evolved and includes considerable variation within it, non-phoneticians and even some British linguists and phoneticians, persist in identifying RP as a type of posh, outdated, falsely prestigious accent spoken, for example, by various members of the Royal Family[.] Because of this narrow use by many of the name RP, and the frequent hostility to it, the name of the accent described in this book has been changed to General British (GB). But it has to be made clear that, compared with previous editions of this book, *it is not a different accent that is being described, but an evolved and evolving version of the same accent under a different name* [emphasis mine]. (2014: 80)

Regarding the transcriptional changes, Cruttenden says about /æ/ > /a/ “the symbol /æ/ has always been an oddity even in the IPA alphabet: nowhere else is there a separate symbol for a value intermediate between two Cardinal Vowels[.] Moreover the value of this vowel in current GB is much closer to Cardinal [a] than it was fifty years ago” (Cruttenden 2014: xvii). The other major change, involving the vowel in the lexical set SQUARE, was due to the fact that “the centring diphthongs in GB (and in other parts of the world) are being progressively monophthongised; the process is most advanced with the diphthong formerly transcribed /eə/, so this is recognised here by the new transcription /ɛ:/” (Cruttenden 2014: xvii).

It should be noted that the most recent editions of the two major pronunciation dictionaries, LPD 3 (2008) and EPD 18 (2011) still stick to the old symbols (i.e. /æ/ and /eə/); on the other hand, Clive Upton in *Concise Oxford Dictionary* (1995) and *Oxford Dictionary of Pronunciation for Current English* (2001) used /a/ and /ɛ:/ (alongside some other changes that were less welcomed by other phoneticians, e.g. /ʌɪ/ instead of /aɪ/ for PRICE), and Collins and Mees, in their *Practical Phonetics and Phonology*, have opted for the /ɛ:/ symbol since 2003. Now that this influential work has made the switch as well, we shouldn’t be surprised if subsequent editions of LPD and EPD follow suit, especially when it comes to /ɛ:/ instead of /eə/.

Regarding the so-called happy and thank you vowels, Cruttenden only now adopts the practice, common in the current editions of the standard pronunciation dictionaries, of transcribing these allophones with /i/ and /u/, i.e. including them in phonemic transcriptions. He adds that, even though /i/ is closer in quality to /i:/ than to /ɪ/, seeing as some words end in /i:/ (*pedigree, jubilee, filigree* etc.), “the final short /i/ cannot be regarded as an allophone of /i:/ conditioned by accent and position” (Cruttenden 2014: 114). That is to say, he treats happy as an allophone of /ɪ/. This is not a universally held

opinion, and indeed Lindsey (2012) argues, to our mind convincingly, for abandoning of /i/ and /u/ in phonemic transcription altogether, and using the same symbol as for /i:/ and /u:/ when transcribing contemporary speech.

Other changes in this edition include the fact that, as the author puts it, Chapters 6 and first part of Chapter 7 have been completely rewritten. In addition to this, the companion website (the book does not come with a disc), available at www.routledge.com/cw/cruttdenden and originally introduced with the seventh edition, has now been updated and is completely free of access. It contains the following²:

- Recordings of the pronunciation of Old English, Middle English, and Early Modern English (in Chapter 6) and of all the intonation examples in Chapter 11.6
- Recordings of Daniel Jones pronouncing the Cardinal Vowels, and of the original author, Alfred Charles Gimson ("Gim") introducing a lecture.
- Videos made by Magnetic Resonance Imaging (MRI), showing the articulation of 15 phrases containing all the consonants and vowels of English.
- Pronunciation practice material originally produced by Gimson and a colleague, and updated by Cruttenden. This consists of separate words illustrating consonants and vowels, and dialogues, with accompanying scripts in both normal orthography and in phonemic transcription.
- A list of internet sites and blogs relevant to the pronunciation of English, including the website where there is an excellent compilation made by Cruttenden himself of recordings of General British and related accents, along with comments, transcripts and transcriptions (available at <http://www.phon.ox.ac.uk/general-british>).

CONCLUDING REMARKS

The only³ complaint we have pertains to the brief description of the General American variety (Cruttenden 2014: 88), where we find that one of the realisational differences between GB and GA is "the realisation of the diphthongs /eɪ/ and /əʊ/ as monophthongs [e:] and [o:], hence *late* [le:t] and *load* [lo:d]". This is at best misleadingly oversimple and at worst flatly incorrect. Monophthongal realisations of FACE and GOAT in contemporary North America are associated with broad regional accents of certain parts of the Midwest (e.g. Minnesota) and Canada. In GA a monophthongal allophone of GOAT is only usual in front of a homosyllabic /l/ (e.g. *told* [to:ld]); otherwise, a diphthong, albeit often somewhat more narrow than the one in GB/RP, is the norm (Wells 1982: 487, Labov et al. 2006: 11–13 *et passim*). Indeed, both LPD and EPD, as well as pronunciation textbooks that have GA as their target, such as Dauer's *Accurate English*, appropriately use /oʊ/ and /eɪ/ for the phonemic transcription of GA.

2 It is worth noting that the previous version of the website, to which the seventh edition refers, is still online and available at the same address.

3 This is discounting the single typo we spotted: on pg. 162 a list of sonorants reads "/m, n, l, n, ŋ/".

To conclude, *Gimson's Pronunciation of English* continues to be an invaluable tool for teachers and students of English alike. Those who haven't should definitely incorporate it into their collection of essential works of reference on English pronunciation. Owners of the previous edition, on the other hand, can be comforted by the knowledge that the most significant addition, the new website, is freely available to everyone, so there is no urgent need for a new investment.

REFERENCES

- Cruttenden, A. 2014. *Gimson's Pronunciation of English*. 8th edition. London and New York: Routledge.
- Dauer, R. M. 1993. *Accurate English: A Complete Course in Pronunciation*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Labov, W., S. Ash, and C. Boberg. 2006. *The Atlas of North American English*. Berlin: Mouton-de Gruyter.
- Lindsey, G. 2012. The fallac[ij]of schwee. [Internet]. Available at: <http://englishspeechservices.com/blog/the-fallac%C9%AAjof-schwee/> [09.01.2015].
- Wells, J. C. 1982. *Accents of English*. Cambridge: CUP.

Biljana Čubrović, *Profiling English Phonetics*. Beograd: Philologia, 2014, pp. 89.

Reviewed by **DANIELA BOŽIĆ¹**
 Slobomir P University,
 Faculty of Philology, English Department,
 Bijeljina, Republic of Srpska

The third revised edition of the book *Profiling English Phonetics* is preceded by the first edition published in 2009, and the second edition in 2011. It was written to meet the demands of a new course, which deals with the phonemic inventory of the English language from the aspect of articulatory phonetics. Given that the book is intended primarily for university students, its main aim is to provide a straightforward explanation of the most important topics which are the subject of study of this discipline. The title of the book also suggests what a reader may expect, and that is a thorough and systematic overview of the most important issues of English phonetics.

The book consists of eleven chapters, starting with the introduction of basic linguistic notions to more advanced and complex issues such as connected speech in the final chapter. There is also a list of references, the appendix containing the International Phonetic Alphabet, and a blank page, left for students who may wish to make their own notes as they progress through the book. At the beginning of each chapter, there is a list of topics which will be discussed, and which at the same time may be used as guidelines as to what the students ought to know after they have finished studying it.

The first chapter places the study of phonetics, and especially articulatory phonetics, within the language science. It elaborates on the main differences between speech and writing and differentiates between the study of acoustic, auditory and articulatory phonetics. It also provides a brief explanation of the key terms such as Received Pronunciation (RP), Standard

Southern British [SSB] and General American (GA). It proceeds with the analysis of a minimal pair and a minimal set, which is used to illustrate phonemes as contrastive units.

The second chapter deals with speech organs and the production of speech sounds. The author describes a step-by-step production of speech, for the purpose of which the organs of speech are divided into: *the respiratory system*, *the phonatory system*, and *the articulatory system*. This section is followed by the division of articulators, i.e. speech organs into movable and stationary.

The third chapter, entitled *How we describe sounds*, introduces voice, place of articulation and manner of articulation (VPM) labels, which are used to describe English consonant sounds and distinguish them from one another.

The fourth chapter analyzes the difference between a phoneme and an allophone, and introduces the topics such as allophonic variation and complementary distribution. The first section emphasizes the importance of the International Phonetic Alphabet

1 Kontakt podaci (Email): daniela.bozic@yahoo.com

(IPA) as a uniform manner of the representation of sounds in written form. The following sections describe the difference between phonemic description and phonetic description, and provide a comprehensive list of consonants and vowels with the appropriate examples and IPA symbols.

The fifth chapter studies the properties of the English plosives. At the beginning of the chapter, the author discusses some of the terms used to describe and classify consonants according to the degree of obstruction to the airflow such as obstruents, sonorants and stops. The chapter proceeds with the stages of plosive articulation: approach, hold and release stage (no audible release, nasal release, lateral release), and describes aspiration as a distinguishing feature between voiced and voiceless plosive sounds. The following section describes the plosive sounds using a set of features: voice, place and manner of articulation. The significance of VPM labels is that each consonant has a unique set, which differentiates it from another phoneme. For example, *voiceless, bilabial, plosive* are the features which correspond to the English phoneme /p/. Each phoneme is presented in a table, where VPM labels are presented first, and then the main allophones of a given phoneme.

The topic of the sixth chapter are the English affricates and their additional variants. The chapter starts with the description of affricate articulation, and proceeds with the description of their distinctive features and main allophones. The following section describes the additional variants for the pronunciation of affricates, for example: *statue* /'stætju:/ and /'stætfju:/, *lounge* /laʊndʒ/ and /laʊnʒ/.

The seventh chapter describes the articulation of the English fricatives, and the positions in which voiced fricatives are fully voiced and partially devoiced. In the following section, each fricative is presented in a table in which their distinctive features and main allophones are described. Furthermore, additional variants for some of the phonemes are presented: the circumstances in which word-final /v/ changes to /f/, the pronunciation of /θ/ and /ð/ as interdental, TH-fronting/stopping (e.g. *third* /θɜ:d/ → /fɜ:d/), three variations in the pronunciation of the grammatical inflections -(e)s, 's (e.g. *ris*es /'raɪzɪz/, *play*s /pleɪz/, *cough*s /kɒfs/), etc.

The eighth chapter describes the articulation and distribution of the English nasals, as well as their important allophonic features such as devoicing (/m/ is devoiced in *smart* [sm̥ɑ:t]), and place of articulation variation (/m/ may be realized as a labiodental in *comfort* ['kɒmfət]).

The ninth chapter discusses the English approximants, starting with the production of approximants and their distributional characteristics. The first section analyzes the English lateral approximant /l/, and distinguishes between different phonetic environments in which *clear l* and *dark l* are produced. The section proceeds with the table summarizing VPM labels, and the main allophones determined by the position of the tongue, voicing and place of articulation, illustrated by the appropriate examples: e.g. palatalized, *leap* [li:p], velarized, *belt* [beɫ], etc. The following section analyzes the articulation, distribution and the main allophones of the English post-alveolar approximant /r/. The third section deals with the English palatal and labial-velar approximants (semi-vowels). Main allophones such as vocalic and consonantal allophone are presented in the tables, including the note on variation in the manner of articulation.

The tenth chapter discusses the vowels of English and the main topics include Cardinal Vowel System, vowel limit, vowel space and RP vowels. Since it is rather difficult to describe the articulation of vowels in terms of place of articulation, the concept of vowel space is used. It is presented in the form of a vowel diagram, with the horizontal lines indicating four different degrees of opening (close, close-mid, open-mid, open), and the vertical lines showing the part of the tongue (front, central, back) used in the articulation. The chapter proceeds with the list of key points essential for the description of vowel sounds. The first section presents the summary of English monophthongs: e.g. /e/ *the short open-mid front monophthong*. The following section describes the English diphthongs. The author emphasizes that English diphthongs are not mere combinations of monophthongs and gives their positions in the vowel diagram. The English diphthongs are divided into fronting, backing and centring diphthongs. There is a list summarizing the positions in which the tongue starts and moves towards for the articulation of each diphthong: e.g. fronting diphthong /aɪ/ *the open central to close-mid front diphthong*. The chapter further discusses vowel qualities of triphthongs as well as the variations in the pronunciation of these sequences: e.g. *shower* is pronounced like /'ʃə:/. The chapter ends in the description of the distribution of the vowels referred to as the 'happy vowel' and the 'thank yOU vowel', the use of which is recognized and well-established in English speech.

The eleventh chapter provides an analysis of the features of connected speech. The difference between allophonic variations and phonemic variation has been described, and this part largely relies on the description of English segments discussed in the previous chapters. The following sections describe the process of assimilation and elaborate on three principal kinds of assimilation in connected speech: *place assimilation* (*bad guy* /'bæd 'gaɪ/ → /'bæg 'gaɪ/), *voice assimilation* (*of course* /əv 'kɔ:s/ → /əf 'kɔ:s/) and *manner assimilation* (*wonderful* /'wʌndəfl/ → /'wʌnnəfl/). The second section of this chapter describes the assimilation process of coalescence: e.g. *would you* /'wʊd ju/ → /'wʊdʒu/. The third section discusses the use of *linking r* (*far away* /'fɑ:r ə'weɪ/) and *intrusive r* (*we saw a film* /wi 'sɔ: ə 'fɪlm/ → /wi 'sɔ:r ə 'fɪlm/). The following section deals with elision, the process of omission of one or more sounds: e.g. *honourable* /'ɒnərəbl/, *geometry* /dʒi'ɒmətri/ → /'dʒɒmətri/, etc. The final section describes strong and weak forms, aiming at helping non-native speakers of English master the rules of use of these forms, and thus improving their fluency. This section is followed by a list of words which have both strong and weak forms as well as a few rules regarding their use. For example, *just*: strong form /dʒʌst/, weak form /dʒəst/; *were*: strong form /wɜ:/, weak form /wə/, etc.

To conclude, this book presents a valuable textbook of English phonetics, equally for those involved in studying and teaching it. It will be invaluable to students who are just beginning to study English phonetics, as the book provides clear and practical explanations of how English works at the phonetic level.

Miloš D. Đurić, *English for Electrical Engineering (Modules 1 and 2)*. Belgrade: Faculty of Electrical Engineering and Academic Mind, 2014, pp. 223.

Reviewed by **NATALIJA PANIĆ CEROVSKI¹**
Faculty of Philology,
University of Belgrade

GENERAL DESCRIPTION AND SUMMARY

The present textbook, entitled *English for Electrical Engineering (Modules 1 and 2)*, was published in 2014 by the Faculty of Electrical Engineering (University of Belgrade) and Academic Mind. It is the result of the author's attempt to provide his students of electrical engineering with appropriate material for acquiring the specific language related to their areas of study. The textbook is primarily intended for first-year students (of the Faculty of Electrical Engineering) and is aimed at introducing future engineers to certain fundamental terms and syntactic constructions excerpted from electrical engineering discourse and illustrating how these terms and constructions function within this register.

The selection of texts in this textbook is the result of the author's pretested, amended, assessed and reassessed textbook versions in which Dr. Miloš D. Đurić wished to identify some common aims of acquiring English for Specific Academic Purposes and learning the specific electrical engineering language and computer science materials. Not surprisingly, he integrated these materials into one coherent whole. Furthermore, this textbook is based on purely personal experience of the author and has evolved over the period of more than a decade, during which time he has worked with electrical engineering and computer science students at the Faculty of Electrical Engineering (University of Belgrade).

The content, form and style of the textbook were primarily adapted to suit the courses English 1 and English 2 at the Faculty of Electrical Engineering in Belgrade, as well as the examination format of these courses. The problem of balancing out the interests and needs of electrical engineering students and finding an appropriate criterion for structuring diverse material resulted in the division of the textbook material into two widely conceived thematic modules comprising carefully selected texts.

The textbook opens with the "Preface" (p. 1-2), which sets the scene. The author briefly states the objectives and the methodology he used. The textbook contains the following parts: "Grammar – brief reminder" (p. 177-209), "Concise list of common and frequent grammar errors" (p. 210-211), "List of relevant irregular verbs" (p. 212-215), "Writing a CV, résumé" (p. 216-219), "Cover letter and motivation letter" (p. 220-221), and "Bibliography" (p. 222-223) that contains 31 bibliographic entries. The rest of the textbook is organized into two thematic modules. More precisely, the first thematic module covers Units 1-14 (p. 1-85), whilst the second one covers Units 15-28 (p. 86-176).

1 Kontakt podaci (Email): natalija.panic@fil.bg.ac.rs

PART I: UNITS 1-14

The problem of balancing out the interest and needs of electrical engineering students and finding an appropriate criterion for structuring diverse corpus material resulted in author's division of the material into widely conceived thematic units ranging from introduction to electrical engineering, physics, mathematics to atomic and nuclear physics. Each unit includes carefully selected texts, which are followed by various exercises in the form of specially designed tasks. Some skills belong in the province of English for Electrical Engineering, whilst others belong in the province of English for Academic Purposes. The students are expected to use the material in the active way. For example, they are tasked with preparing Microsoft Power Point presentations and summarizing the specific material found on the Internet. In addition to this, the author included the tasks in connection with taking notes, writing summaries and comments, creating tables, to name just a few. Moreover, the author wants to equip his students with useful phrases and constructions that they might use later in their professional development. At the same time, students are presented with some practical language tools for their future communication in the engineering world. The language exercises, which accompany each unit, are aimed at improving students' reading, writing and speaking skills. Nonetheless, the textbook contains the tasks that indirectly improve students' listening comprehension, since they are tasked with finding podcasts on electrical engineering topics.

PART II: UNITS 15-28

The second part/module is a selection of topics that show a diversified potential of combining communicative method and direct method whilst illuminating themes, such as measuring instruments, renewable energy resources, robots, computer networks, integrated circuits and artificial intelligence. The pertinent thematic context of this part of the textbook motivates students to appropriately engage in discussions and express their view on a range of different electrical engineering and computer science issues. Since the author took into consideration the theory of multiple intelligences, one may notice that the tasks, which accompany the texts, are stimulating, creative, refreshing and engaging and trigger the students' curiosity by prompting them to delve further into the English discourse of electrical engineering and computer science. The texts abound in skill-building activities, ranging from cloze tests to creative use of the Internet. The first obvious merit of improving skills lies in the fact that this textbook is a collection of predefined materials, and as such may only serve as a loose matrix for further acquisition of skills pertaining to the specific field of electrical engineering. With so much information readily available in the form of text material, some units explore instances of diverse communicative events. Students are encouraged to build on the core lexis through their own Internet research. Having completed homework, they are invited to present their ideas in the form of reports, tables and Power Point presentations. They are expected to share the results of their research with other fellow students.

EVALUATION AND CONCLUSION

The present textbook grew out of the author's lecture notes and handouts, and meets the requirement for two terms of the following two subjects: English Language 1 and English Language 2, respectively. However, the textbook presupposes some previous knowledge of General English. The author of this textbook, Dr. Miloš D. Đurić, provided a good balance between the familiar and unfamiliar discourse types. In this way, students are challenged and intrigued by areas they still do not know, and thus, it seems that they are more motivated to explore this type of discourse, which will be indispensable in their professional life.

Even though the prominence was given to specific vocabulary and syntactic constructions, the textbook raises critical thinking by means of diverse electrical engineering topics presented in the form of mostly authentic discourse and related discussion topics. Where specific lexis is concerned, more emphasis is placed on topic-specific vocabulary without neglecting certain vocabulary skills necessary for tackling General English. In accordance with the goals the author set out to achieve, he successfully combined the elements of English for Academic Purposes (EAP) and English for Specific Purposes (ESP), although I must notice that he did not necessarily always aimed at achieving the balance between the two. However, this is a forgivable omission in a textbook of this scope.

Since the textbook *English for Electrical Engineering – Modules 1 and 2* currently appears to be the only course book in Serbia (and perhaps even in the region) intended specifically for students of the electrical engineering and computer science fields, it may serve as a starting point for English teachers who wish to design a similar ESP course, geared towards the needs and sensibilities of their own students. ESP teachers will find this textbook useful both when designing teaching material and in the ESP teaching process itself. In addition to this, the textbook may also be utilized in scientific and technical translation practice, discourse analysis of the specific language material, etc. On a final note, I would point out that the textbook also whets the appetite for further study in electrical engineering discourse, and is a good start for anyone interested in English electrical engineering discourse.

Milica Spremić, *Politika, subverzija, moć: novoistorijska tumačenja Šekspirovih velikih tragedija*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2011, str. 124.

Prikazao **MILOŠ D. ĐURIĆ**¹
Univerzitet u Beogradu,
Elektrotehnički fakultet,
Beograd, Srbija

UVODNA RAZMATRANJA: OPŠTI PRIKAZ KNJIGE

Studija dr Milice Spremić je rezultat njenih temeljnih višegodišnjih istraživanja u oblasti proučavanja Šekspira i Šekspirovog diskursa, ali i njenih izučavanja šekspirovskog diskursa u vidu kritičke literature napisane u impozantnom vremenskom intervalu, koje je naša šekspirološkinja pomno izučila i približila nam iz svog originalnog ugla posmatranja. Istraživanje dr Milice Spremić u okviru ove hvale vredne studije obuhvata barem tri relevantna aspekta: 1) sintezu heterogenog skupa mogućih čitanja i razolikih tumačenja konkretnog teksta, 2) uočavanje i isticanje relevantnosti diskontinuiteta kojim se odlikuju diskurzivne prakse i 3) otkrivanje novih podataka i/ili prikazivanje postojećih podataka u novom svetlu i iz drugog ugla. Pored toga, teorijski aspekti obuhvaćeni ovom studijom dr Spremić širokog su opsega i predstavljaju jednu originalnu sintezu i na njoj utemeljenu analizu, kojoj nema premca ne samo na prostorima bivše SFRJ, već i šire na Balkanu.

Pošavši od konstatacije da je novi istorizam „[...] najzastupljenija i najuticajnija kritička praksa u proučavanju engleske renesansne književnosti u poslednje dve decenije dvadesetog i u prvim decenijama dvadeset i prvog veka“ (str. 11), autorka zaključuje da su tradicionalne pretpostavke kako o prirodi, tako i o svrsi proučavanja književnosti „dovele do osećaja zasićenosti i razočaranja među anglistima“, a zatim i „[...] najavile mogućnost ozbiljne krize u anglističkim studijama“ (str. 11). Pošavši od različitih stavova iznesenih u literaturi, ona se u potpunosti slaže da neopredeljenost prema teoriji, praćena odbijanjem identifikacije sa bilo kojom određenom teoretičarkom ili teoretičarem, svakako nije mana novog istorizma, već pre, njegova vrlina, jer, prema rečima autorka, „[...] ukazuje na otvorenost ove kritičke prakse ka različitim teorijskim podsticajima“ (str. 12). Oslanjajući se u velikoj meri na pregršt ishodišta i uzora novog istorizma i primenjujući impozantni teorijski aparat na izuzetno zahtevan korpus Šekspirovih tekstova, Spremić razvija sopstvene kritičke mehanizme kojima temeljno i minuciozno analizira jezički materijal sa ciljem da „[...] na primeru građe o Šekspirovim velikim tragedijama utvrdi da li se na tom odsečku novoistorijske literature ova kritička praksa pokazuje kao relativno heterogen skup mogućih čitanja kojima je zajednički stav o međuzavisnosti književnosti i društva u kojem nastaje“, a potom i da pruži „[...] odgovor na pitanje kako Šekspirova epoha izgleda iz vizure novoistoričara“ (str. 25). Uzimajući u obzir izuzetnu informisanost autorka, njene polazne tačke u ovom nadasve

1 Kontakt podaci (Email): djuric@etf.rs

opsežnom istraživanju, kao i metod koji je primenjen u istraživanju, a koji je izuzetno moderan, može se zaključiti da ova studija doseže do širokog auditorijuma potencijalnih čitalaca, čije su teorijske i praktične aspiracije rukovođene ne samo zadobijanjem jasnog uvida u novija tumačenja Šekspirovih velikih tragedija, već i implikacijama koje proizilaze iz ovih tumačenja, a koje mogu da daju nove podsticaje za istraživanje ovog diskursa iz jednog novog ugla, ili barem iz više različitih, iako postojećih uglova.

STRUKTURA KNJIGE

Knjiga sadrži dvanaest delova: 1. Predgovor (str. 7-8), 2. Sažetak i apstrakt (str. 9-10), 3. Uvod (str. 11-25), 4. *Hamlet* (str. 26-63), 5. *Otelo* (str. 64-82), 6. *Kralj Lir* (str. 83-102), 7. *Makbet* (str. 103-111), 8. Zaključak (str. 112-113), 9. Napomene (str. 114), 10. Literatura (str. 115-118), 11. Indeks pojmova (str. 119) i 12. Summary (str. 120-124). Kao što se može na osnovu ove strukture videti, figuriraju četiri velike tragedije, čiji redosled govori o marljivom implementiranju novog istorizma u istraživački aparat koji je autorka koristila. Izuzetna informisanost ogleda se i u činjenici da popis literature (str. 115-18) sadrži 77 najaktuelnijih naslova koji se direktno odnose na ispitivanu problematiku. Potrebno je napomenuti, da se profesorka Spremić, za razliku od mnogih autora, ne rasplinjava nepotrebno u svojoj naučnoj aparaturi u vidu konsultovane literature, s obzirom da su sve bibliografske jedinice direktno vezane za svaki segment koji prožima fino tkanje njenog visokonadahnutog diskursa i eksplicitno se odnose na ispitivanu problematiku.

I: Novi istorizam, kulturni materijalizam, renesansa i Šekspir

Uvodna, teorijska razmatranja dr Milice Spremić upravo se mogu okarakterisati ovim ključnim rečima, navedenim u podnaslovu ovog dela prikaza. Ovaj deo definiše istraživačku perspektivu. Polazeći od Mišela Fukoa i kompleksnog promišljanja istorije kao diskontinuiteta, a zatim, od prevladavanja historiografije i hermeneutike dvadesetog veka, dr Spremić poklanja posebnu pažnju Fukoovim sopstvenim revizijama metodologije, ne prenebregavajući činjenicu da se filozofski sistemi ovog autora mogu smatrati „[...] trajnim izazovom fenomenološkom i strukturalističkom naglasku na značenju i interpretaciji“ (str. 13). Istovremeno, autorka lucidno primećuje da novoistoričari poimaju dramu (kojom se inače najradije bave) kao „[...] neposrednu društvenu i diskurzivnu praksu koja je učesnik u svome razdoblju [...]“, a samim tim, „[...] kao praktičnu komponentu u polju različitih diskursa moći“ (str. 13). U studiji se primenjuje etnografski metod Kliforda Gerca, ili preciznije, *podrobni opis* (eng. *thick description*). Upravo u ovom teorijskom delu knjige, Milica Spremić nam se otkriva ne samo kao izvanredno informisana književna teoretičarka i književna kritičarka, već i kao izuzetan prevodilac, pošto, prema našem najboljem saznanju, na našim prostorima, prva iznalazi ovako elegantna prevodna rešenja za ponekad teško prevodive termine iz oblasti anglo-američke književne kritike, ali i etnografije, kao što smo upravo videli na primeru upravo citiranog termina. Sem toga, uvreženo je mišljenje da prevod predstavlja i interpretaciju, te je, tim pre, izuzetno pohvalno kako nam originalno kompleksno tkanje prevodnih ekvivalenata nudi dr Spremić.

Pošto se usredsredila i na istorijske aspekte kao neodvojive elemente u svojoj analizi, ova anglistkinja je logično usmerila svoju pažnju i na dve kritičke prakse, koje i pored toga što su slične, poseduju i razlike. Ona je razlog svog odabira pronašla u činjenici da upravo novi istorizam i kulturni materijalizam „[...] predstavljaju povratak istoriji u književnoj kritici“, podrobno ispitujući međuvezu književnosti i istorije iz nove dioptrije, prema kojoj su potonje zapravo „funkcionalne komponente društvenih i političkih formacija“ (str. 22). Upravo, iz ove vizure, tekstovi kao politički činovi predstavljaju materijalne produkte specifičnih istorijskih uslova. Ispitavši kritički diskurs rodonačelnika kulturnog materijalizma, ili preciznije, Džonatana Dolimora i Alana Sinfielda, profesorka Milica Spremić iznosi i zajedničke preokupacije (*common concerns*) ovih autora, a potom ih lucidno primenjuje u svojoj analizi. Na jedan nesvakidašnje objedinjen način, autorka knjige nam približava razloge zbog kojih su upravo proučavaoci renesansne književnosti „prigrlili i razvili novi istorizam“ (str. 23). Upravo u teorijskim razmatranjima, M. Spremić nam razotkriva fine niti mogućih sagledavanja osnovnih teorijskih postulata novog istorizma, ali i raznovrsne uticaje drugih filozofskih i književno-teorijskih sistema koje su potonji imali na novi istorizam. Autorka eksplicitno navodi potpuno teorijski utemeljene razloge za odabir Šekspirovih velikih tragedija, i koristeći više nego ubedljivu argumentaciju iznosi da one „predstavljaju svojevrsnu riznicu tema za novoistorijska proučavanja društvene scene elizabetanskog i jakobinskog doba, posebno za istraživanje načina na koji su institucije poput dvora, crkve i porodice, i različiti oblici prakse i verovanja, oblikovali kulturu poznog šesnaestog i ranog sedamnaestog veka“ (str. 25), predodredivši dominantne teme kojima se bavi u koherentno izloženom tekstu, a koje obuhvataju: osvetu, veštičarenje, duhove i natprirodno, melanholiju, sukob polova, ljubavi i braka, te temu simuliranog i/ili pravog ludila kao oblik subverzije dominantnog poretka (da nabrojimo samo neke od obilja obrađenih tema).

II: *Hamlet* – Na rubu Senekinog stoicizma i kalvinizma: Rastrojena subjektivnost i dominantni poredak u drami kao političkom činu

Prva velika tragedija koja se nalazi pod istraživačkom lupom Milice Spremić jeste *Hamlet*. Autorka nam najpre predočava da je, prema Ričardu A. Lanamu, *Hamlet* generisao više komentara nego bilo koji drugi tekst u diskursu engleske književnosti (str. 26), a zatim, u nastavku, navodi rafiniranu analizu specifičnog glagola *to fashion*, koji se može uzeti kao ključna reč u citiranom Grinblatovom delu. Ovo poglavlje se sastoji od šest delova. Prvi deo „Rastrojena subjektivnost i dominantni poredak: Karin S. Kodon“ (str. 27-35) nam približava diskursnu praksu Kodonove, koja se posebno bavi sudbinom Roberta Deveroa, drugog erla od Esekse (Robert Devereux, second earl of Essex), fokusirajući se na pretpostavku jednog elizabetinca prema kome je Esekse bolovao od melanholičnog ludila (u originalu iz tog vremena: *melancholic madness*). Drugi deo ovog poglavlja, naslovljen „Drama kao politički čin: Lenard Tenenhaus“ (str. 35-41) zapravo predstavlja studiju slučaja politike Šekspirovih žanrova, u kojoj se *Hamlet* analizira kao istorijska drama (str. 37-39), a potom kao tragedija (str. 39-41). Četvrti deo, „*Hamlet* između Senekinog stoicizma i kalvinizma: Alan Sinfield“ (str. 42-45) nam

razjašnjava tumačenja postupka aproprijacije, približava Sinfildovo čitanje Hamleta u kome „princ priznaje delovanje Božijeg providjenja“ (str. 45), i otkriva raseline (*faultlines*) u kalvinizmu. U četvrtom delu, „Nezakoniti brak u rano moderno doba: Liza Džardin“ (str. 46-50) prikazano je jedno moguće istorijsko čitanje, u kome dominiraju dve vrste tabela preostalih iz vremena Henrija VIII, odnosno, preciznije, tabele krvnog srodstva i tabele rodbinskih veza. U ovom delu studije posebno se naglašava čitanje teksta kao kulturnog artefakta koji čuva i ovekovečuje izvesnu ideologiju. Peti deo, „Tugovanje i mizoginija: Stiven Malejni“ (str. 50-57), kao deskriptivni izlet u okviru elizabetinske i jakobinske pozornice, posmatra taj momenat kao konceptualizaciju putovanja. Ili kako kaže autorka, u vlastitom čitanju Malejnija, „Elizabetino poslednje putovanje [...] okončano je mnogo kasnije od njene pogrebne povorke“. Milica Spremić lucidno zapaža da „pozorište ima vrlo specifično mesto i značaj u engleskoj kulturi šesnaestog veka koja je pretrpela radikalnu transformaciju, u odnosu na srednjevekovni period“ (str. 51). Na dalje, profesorka Spremić primećuje da je tu transformaciju, zapravo, pokrenula „[...] reformacija, problematizujući i destabilizujući koncept ortodoksnog i apsolutnog, i uvodeći skeptični relativizam“ (loc.cit.). Izuzetno akribično istraživanje sprovedeno je u šestom delu, „*Hamlet* kao izraz Šekspirovog unutrašnjeg bića: Stiven Grinblat“ (str. 57-63), u kojem tumači izuzetno složeno tkanje diskursnog univerzuma doktrine čistilišta i osvetljava nove uglove Grinblatovog čitanja *Hamleta*. Priređivaču je posebnu pažnju privukao odeljak čiji naslov odiše setom i melanholijom, a koji je naslovljen „Katolička nostalgija na protestantskoj pozornici“ (str. 61-63). Ne samo što je autorka uzela u obzir čitanje koje uključuje društveno-političke prilike Šekspirovog vremena i njihov uticaj na pozorište, već je objedinila moguće interpretacije koje bi proizašle iz takvog čitanja. Postavlja se pitanje zašto je Šekspir, posle par decenija protestantizma, „kroz duh Hamletovog oca, prizvao čistilište na tako dirljiv i upečatljiv način“ (str. 62), a potom se osvetljava pozadina takvih odluka potkrepljenih Šekspirovim ličnim tragedijama, tokom kojih je izgubio sina Hamneta i oca Džona u kratkom razmaku od šest godina, čime se u studiji zaokružuje još jedna celina čitanja i tumačenja Šekspira.

III: Improvizacija, kolaboracija i klevetanje

Ovo poglavlje, koje se sastoji od tri dela, uvodi koncept improvizacije moći, stavljajući je na pijadestal mogućih čitanja *Otela*, posebno naglašavajući čitanje improvizacije kao sposobnosti da se pribavi korist od nepredviđenog, a potom da se dati materijal transformiše u sopstveni scenario. Upravo opisano dominira u delu „Improvizacija moći: Stiven Grinblat“ (str. 64-74). Elaborirajući preoblikovanje ikonografije u materijal za najveće Šekspirove tragedije, u narednom delu studije pod naslovom „Kolaboracija pozorišta i države: Lenard Tenenhaus“ (str. 74-82), ukazuje se na relevantnost odabira jakobinske teme, kao i na njihove varijacije. Nakon zahtevnog teorijskog promišljanja i uvida u sopstvene analize i čitanja, profesorka Spremić fokus stavlja na konceptualizaciju otrova kao uprljanosti, ne napuštajući mogućnost konceptualizacije otrova kao pročišćenja. U trećem delu, naslovljenom „Klevetanje Dezdemone: Liza Džardin“ (str. 77-82), dr Milica Spremić istražuje diskurs u kome figuriraju tragovi društvenih odnosa ranog modernog doba i okretanje kulturnoj dimenziji pisanog diskursa, odnosno, teksta.

IV: Negovanje straha u teatru kažnjavanja

Polazeći od tumačenja *Kralja Lira* kroz implicitno hrišćanske teme, preko paganske Britanije, uz čitanje redukcija hrišćanskih aluzija, u ovom delu se predočavaju dve struje u tumačenju *Lira*. S jedne strane, konzervativno-humanistička struja „Lirov heroizam definiše kao sposobnost da prihvati agoniju i podnese smrt bez izgleda za spasenje“ (str. 83), a s druge strane, nalazi se egzistencijalistička struja koja „nudi jedno mnogo sumornije čitanje drame, čitanje koje u potpunosti odbacuje i hrišćansku i sekularnu utehu i čitaoca na kraju ostavlja bez ikakve potpore u vidu etičkog ili umetničkog uverenja“ (loc. cit.). Prvi deo, „*Kralj Lir* kao teatar kažnjavanja: Lenard Tenenhaus“ (str. 84-88), predstavlja nam specifičnu novoistorijsku tezu prema kojoj se pozorište Šekspirove Engleske konceptualizuje kao lomača. Naime, pozorištem se nudi spektakularno javno prikazivanje uz legitimisanje moći vladajućih struktura. Odeljak završava konstatacijom da bi, u slučaju da je Kordelija ostala živa, ili ton pripao njoj, ili bi metafizika krvi bila dovedena u pitanje. U delu „Lokalno čitanje *Kralja Lira*: Lija Markus“ (str. 88-95), objedinjuje potencijalne verzije novog istorizma kroz tumačenje prema novoistorijskom ključu. Kulturnu poetiku renesanse, Milica Spremić evocira u trećem delu, naslovljenom „Negovanje straha: Stiven Grinblat“ (str. 95-102), u kome se povlače paralele između Grinblatovih čitanja *Lira* i Šekspirovog tkanja teksta, upućujući nas na prečasnog Fransisa Vejlanda (Francis Wayland), baptističkog sveštenika, jednog od prvih predsednika Univeziteta Braun, i na njegov članak u kome opisuje svoje iskustvo slamanja volje svog petnaestomesečnog sina.

V: Veštice i veštičije vradžbine kao konceptualizacija asimilovanja subverzije i otelotvorenja najdubljih strepnji u diskursku retoriku zavere

Ovaj deo knjige posvećen je Šekspirovoj tragediji *Makbet*. Pošavši od Vilijamsovog stanovišta da tragediju treba shvatati kao čitav niz iskustava, konvencija i institucija koje ne treba tumačiti u odnosu na nepromenljivu ljudsku prirodu, već u odnosu na konvencije i institucije koje se menjaju, profesorka Spremić nam donosi jednu rafiniranu analizu ovog specifičnog dela u Šekspirovom kanonu, a koje ima posebno mesto među njegovim velikim tragedijama. Pre svega, ističe se konstatacija da su elementi natprirodnog u *Makbetu* prisutniji nego u ostalim dramama. Prvi deo, „Veštičije vradžbine kao retorika zavere: Stiven Malejni“ (str. 104-105), sadrži lingvistički zanimljive konstatacije o „jezičkoj nestabilnosti koja podriva unisonu kraljevsku vlast“ (str. 104), kao i lucidna zapažanja da zloupotrebljavajući reči izdajnik postaje i njihova žrtva. Autorka navodi da se jezik u *Makbetu* „ponaša čudno i impulsivno“ (str. 105). Osnovna nit drugog dela, „Veštice kao konceptualizacija društvenog poretka: Piter Stalibras“ (str. 106-108), izatkana je od ženske dominacije, koja nadmašuje patrijarhalni autoritet. Iznosi se veoma moderno shvatanje da je veštičarenje „način obznanjivanja i potvrđivanja različitosti“ (str. 106), a centralna tema koja se analizira odnosi se na strah od sveta lišenog vrhovne vlasti. Jezička sredstva služe postizanju oglašavanja sila tame i demonskih oponenata bogougodnoj vladavini kroz veštice i ledi Makbet. Autorka primećuje da odnos ledi Makbet prema veštičarenju nije u onoj meri jasan na psihološkom koliko je to slučaj na strukturnom nivou, kao i da prizivanje duhova

ubilačkih misli kao svoje dece može da se dovede u vezu sa vračarenjem, zato što njena „proklamovana uloga majke ili ljubavnice duhova podrija patrijarhalni autoritet koji se nepogrešivo dovodi u vezu sa veštičarenjem“ (str. 107). Na dalje, leđi Makbet „raskida vezu sa mužem time što ukazuje na njegovu fizičku i metafizičku impotenciju“ (loc. cit.). U narednom delu, naslovljenom „Veštice kao teatarsko sredstvo oglašavanja i asimilovanja subverzije: Lenard Tenenhaus“ (str. 108-109), studija nudi novo čitanje Tenenhaus, polazeći od njegove tvrdnje da „Šekspir uzima znakove i simbole legitimne vlasti i pravi njihovu inverziju“ (str. 108). Autorka ističe: „pošto je postupke legitimne vlasti stavio u službu nelegitimnih ciljeva, Šekspir ikonografiju pozorišta odmah počinje da vraća monarhu“ (str. 108). U četvrtom delu ovog poglavlja, „Veštice kao otelotvorenje najdubljih strepnji kralja Džejmsa I: Stiven Grinblat“ (str. 110-111), najpre se podsećamo učenog dijaloga o veštičarenju, odnosno Džejmsove *Demonologie*, a potom se iznose zanimljivi istorijski i biografski detalji koji nam razjašnjavaju izvesne aspekte ove tragedije. Pored toga, predloženo je da je Šekspir, u ovoj svojoj tragediji, duboko zaronio u mračne misli, a nije se „ustezao da zakorači tamo gde ga je vodila mašta“ (str. 110). Autorka, s pravom, ističe Grinblatovu tezu da su veštice zapravo otelotvorenje principa neprovidnosti, čime zaokružuje analizu o ovoj tragediji.

EVALUACIJA

Raznovrsnost i bogatstvo obrađene problematike, kao i teorijska kompleksnost koja se razjašnjava u prikazanoj knjizi govori nam o tome da pred sobom imamo jednu ozbiljnu naučnu studiju. Posebno bih istakao da se vrednost ove visoko nadahnute studije dr Spremić ogleda u jasnoj, doslednoj i brižljivoj organizaciji knjige. Četiri centralna poglavlja, koja ujedno obrađuju fokus ove studije, a to su četiri velike Šekspirove tragedije, sadrže relevantno književno-teorijsko čitanje i rafinirano kritičko tumačenje koje obuhvata i lingvistički relevantne aspekte (npr. originalne konceptualizacije koje autorka izvodi na osnovu konkretnog jezičkog materijala), a svako poglavlje se završava teorijski promišljenim, naučno utemeljenim i dobro konstruisanim zaključcima do kojih je ona došla. Poglavlja, kao i odeljci u okviru njih, imaju fino iznijansirane prelaze i glatko teku, prelivajući se u jednu koherentnu tekstualnu tvorevinu. Pored koherencije, tekst ispoljava i koheziju, pošto dr Spremić umesno i jezički primereno povezuje poglavlja ponekada suprotnim, a ponekada komplementarnim čitanjima raznih autorki i autora. U svakom trenutku, argumentacija Milice Spremić je više nego ubedljiva i potkrepljena primerima iz korpusa Šekspirovih tragedija, ali i različitih čitanja, što čini ukupnu vrednost ove studije izuzetno visokom i stavlja je na uzvišeno mesto među knjigama posvećenim ovako složenoj i zahtevnoj problematici. Dr Milica Spremić nam je dočarala portret renesanse iz vizure novog istorizma, koji postaje dinamična, diskontinuitetna i radikalno heterogena diskurzivna tvorevina (str. 112), koja „ovako opisana i interpretirana [...] ostavlja utisak idejno i činjenično bogate, raznolike, protivrečne, uzbudljive i provokativne epohe, epohe koju je uistinu moguće uporediti sa vremenom u kojem živimo i u kojem novoistoričari, neizbežno uslovljeni i ograničeni sopstvenim trenutkom „čitaju“ rano moderno doba“ (loc. cit.). Čitaoci koji su zainteresovani za jezičke aspekte četiri velike tragedije svakako nisu uskraćeni, zato

što studija profesorke Spremić, iako nastala u okrilju nauke o književnosti (u najširem smislu) obiluje lucidnim lingvistički zanimljivim detaljima i podacima, koji daju poseban čar, ali i vrednost ovoj studiji. Knjiga Milice Spremić predstavlja pouzdanu i teorijski promišljenu celinu, i upotpunjuje naša znanja o jednom važnom vidu šekspirologije, te stoga predstavlja značajan doprinos našoj nauci o književnosti, kao i originalno zamišljenu i marljivo izvedenu izuzetnu analizu recepcije Šekspirovih tragedija u kulturi u regionu cele bivše SFRJ.

UPUTSTVO AUTORIMA

U *Philologiji* će biti objavljen svaki prilog koji se uklapa u koncepciju časopisa i zadovoljava tehničke zahteve navedene u Kriterijumima za prihvatanje radova koji se nalaze na elektronskoj prezentaciji www.philologia.org.rs/casopis. Časopis *Philologia* štampa se latiničnim pismom. Saradnici časopisa mogu slati priloge na srpskom jeziku ili bilo kom svetskom jeziku. Rukopisi se šalju Uredništvu u elektronskom formatu, obrađeni u softverskom paketu Word. Detaljna tehnička uputstva za pripremu rukopisa takođe se nalaze na navedenoj elektronskoj stranici.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Philologia will publish any contribution which, previously approved by reviewers, conforms to the journal's policy and satisfies the technical requirements as stated under *Submission Guidelines*, and *Citation of Sources* and *References* available at: www.philologia.org.rs/english/journal. Contributions should be written using the software package Word and sent to the Editorial Board by e-mail attachment. For further information about the stylesheet please refer to the website.



HORSES OF SAINT MARK

The Horses of Saint Mark, also known as the Triumphal Quadriga, is a set of bronze statues of four horses, originally part of a monument depicting a quadriga (a four-horse carriage used for chariot racing) The horses were placed on the facade, on the loggia above the porch, of St. Mark's Basilica in Venice, northern Italy, after the sack of Constantinople in 1204. They remained there until looted by Napoleon in 1797 but were returned in 1815. The sculptures have been removed from the facade and placed in the interior of St. Mark's for conservation purposes, with replicas in their position on the loggia.

The sculptures date from classical antiquity and have been attributed to the 4th century BC Greek sculptor Lysippos. Although called bronze, analysis suggests that as they are at least 96.67% copper, they should be seen as an impure copper rather than bronze. The high tin content increased the casting temperature to 1200–1300 C. The high purity copper was chosen to give a more satisfactory mercury gilding.

It is certain that the horses, along with the quadriga with which they were depicted were long displayed at the Hippodrome of Constantinople; they may be the "four gilt horses that stand above the Hippodrome" that "came from the island of Chios under Theodosius II" mentioned in the 8th- or early 9th-century *Parastaseis syntomoi chronikai*. They were still there in 1204, when they were looted by Venetian forces as part of the sack of the capital of the Byzantine Empire in the Fourth Crusade. The collars on the four horses were added in 1204 to obscure where the animals heads had been severed to allow them to be transported from Constantinople to Venice. Shortly after the Fourth Crusade, Doge Enrico Dandolo sent the horses to Venice, where they were installed on the terrace of the façade of St. Mark's Basilica in 1254. Petrarch admired them there.

In 1797, Napoleon had the horses forcibly removed from the basilica and carried off to Paris, where they were used in the design of the Arc de Triomphe du Carrousel together with a quadriga.

In 1815 the horses were returned to Venice by Captain Dumaresq. He had fought at the Battle of Waterloo and was with the allied forces in Paris where he was selected, by the Emperor of Austria, to take the horses down from the Arc de Triomphe and return them to their original place at St. Mark's in Venice. For the skillful manner in which he performed this work the Emperor gave him a gold snuff box with his initials in diamonds on the lid.

The horses remained in place over St. Mark's until the early 1980s, when the ongoing damage from growing air pollution forced their replacement with exact copies. Since then, the originals have been on display just inside the basilica.

Časopis izlazi jednom godišnje. Rukopise slati na elektronsku adresu Udruženja:
philologia.journal@gmail.com.

Najlepše Vas molimo da pre nego što predate rukopis pažljivo pročitate Uputstva saradnicima, koja se mogu naći u okviru prezentacije Udruženja na Internetu (www.philologia.org.rs).

Za sadržaj priloga odgovornost snose sami autori.

The journal comes out annually.

The manuscripts should be submitted electronically at: philologia.journal@gmail.com.

The contributors are requested to refer to the guidelines on the Philologia's website:
www.philologia.org.rs (Submission Guidelines).

The authors bear full responsibility for the contents of their papers.

81

PHILOLOGIA : naučno-stručni časopis za jezik,
književnost i kulturu / glavni urednik Biljana
Čubrović. - 2014, br. 12. - Beograd (Kursulina 3) :
Philologia, 2003 - (Beograd: Svelto). - 24 cm

Godišnje. - Tekst na srpskom i engleskom jeziku

ISSN 1451-5342 = Philologia (Beograd)
COBISS.SR-ID 110447884